

Helgådalsnytt

UTGITT AV HELGÅDAL I.L. 19. ÅRGANG 1990 PRIS KR. 50,-

Midtsommernatt i Lakadalen (Foto: Håvard Elnes)

Helgådalsnytt

Utgis av:

Helgådals idrettslag
7660 Vuku

Ansvarlige redaktører:

Håvard Elnes
Joar Olav Nesse

Øvrige medlemmer:

Lasse Johnson sen.
Arnt Kjesbu
Bjørn Inge Langdal
Brit Ness
Johannes Overmo
Reidar Prestmo

Tidligere utgitte årganger for salg:

1972 - utsolgt
1973 - kr. 10,-
1974 - kr. 10,-
1975 - kr. 10,-
1976 - utsolgt
1977 - utsolgt
1978 - kr. 20,-
1979 - utsolgt
1980 - kr. 25,-
1981 - kr. 35,-
1982 - kr. 35,-
1983 - kr. 40,-
1984 - kr. 40,-
1985 - kr. 40,-
1986 - kr. 40,-
1987 - kr. 50,-
1988 - kr. 50,-
1989 - kr. 50,-

Interesserte bes ta kontakt
med Johannes Overmo
(Fokus Bank, Verdal)

FORMANNEN HAR ORDET

På tampen av jubileumsåret må det være tillatt for en avdanket formann å la tankene og minnene få fritt spillerom.

Vi har i år feiret at det er 50 år siden Helgådals i.l. ble startet. Laget ble stiftet på Bjartan skole 21. mars 1940. Ildsjelen bak var lærer Ingvar Leirset, men også mange andre hadde nok en finger med i spillet.

50-årsjubileet ble markert med fest på Bjartan samfunnshus lørdag 24. mars. Tilstede var en rekke prominente gjester med ordfører og kultursjef i spissen. Ellers har alle gruppene hatt sine jubileumsarrangement. Først ute var kvinnegruppa, tett fulgt av skiskyttergruppa og skigruppa. Videre fulgte friidrett, trim, fotball, orientering og sist teater med sin jubileumsrevy der også Hans Rotmo deltok.

Laget har gjennom tidene hatt 7 æresmedlemmer, alle disse er nå døde. På festen ble Ole Sagvold, Egil Green, Leif Svartås, Lasse Johnson sen., Johannes Overmo, Håvard Elnes og Arnt Kjesbu utnevnt til æresmedlemmer. Også de gjenlevende av de som var tilstede på stiftelsesmøtet ble av jubileum skomiteen hedret med diplom. Vi er klar over at mange andre hadde et ord med i "unnfangelsen" av laget, men noen av disse var ikke til stede da "fødselen" skjedde, og følgelig har vi dem ikke i våre papirer.

Når en ser tilbake kan en trygt si at det har vært 50 aktive år for idrettslaget. Selv har jeg vært med i et eller annet styre innen laget de siste 25 årene, og når jeg tenker tilbake så er det mange hyggelige og gode minner som dukker opp. Høydepunktet var for meg at laget ble funnet verdig til å få Verdal kommunes første kulturpris. Men også mange andre artige stunder har lagsarbeidet gitt.

Også her i Helgådals er det mange forskjellige meninger om saker og ting, det skulle bare mangle. Et samfunn uten meningsforskjeller må være et fattig samfunn. Det gjelder bare å lære seg til å skille sak og person ad, så byr aldri dette på problemer. Vi har langt mere å være enige om, og kjempe for sammen enn vi har å være uenige om.

Så vil jeg takke alle medlemmer i Helgådals I.L. og redaksjonskomiteen for godt samarbeid i alle år, og ønsker god jul og godt nytt år til alle bladets lesere.

Jon Overmo

Helgådalsnytt

Nr. 19 - 1990

3

Erbestuggu
Av Håvard Elnes

40

Hvor kom rypene fra?
Av Sverre M. Green

10

På fisketur
Av Anders Bendiksen

45

Bakken del I og del II
Av Joar Nesse og Brit Ness

15

Lange turer
Av Bjørn Årstadvold

50

Med Stor-Per i elgskogen
Av Johs. Overmo

16

Voldenætta
Av Joar Olav Nesse

58

Hilsen til Vera
Av Tormod Årholt

24

Et gjensyn med Helgådalen
Av Lasse Johnson og Johs
Overmo

59

Svensk-Strådalen
Av Reidar Prestmo

26

Minner
Av Ingeborg Nilsen

60

Ein sprek åttiåring
Av Arfinn Berstad

30

Taugbanen fra Esingsjøen
Av Reidar Prestmo

65

Gammelt nytt fra Fosneset
Av Grethe Forbregd

36

Voldavolden i Skjækerdalen
Av Trond Varslot

67

Handletur
Av Paul Jáma

**Konsept, design og
grafisk layout:**
Arnlfot Eriksen
© 1990 A.C.W.E.

Forsidebilde: Erbestuggu ved Bellingtjønnen i Lakadalen
Bilder: Egen samling og utlånt av priv. personer
Trykk: Verdal Boktrykkeri As, 7650 Verdal, (076) 78 837

Sommer- minner

av P.O. Mælen

*Det var en regntung aften, på kvelden alt det led,
da jeg og kameraten henover fjellet skred.
Men på de høye tinder låg tåken kald og sur,
dog veien frem at finde hen over sten og ur.*

*Da klokken vel var åtte ved reisens mål vi sto,
I Kvernedalens slåtte hos en veninde god.
Da var vi trett av reisen og foden den var matt,
vi sette oss ved peisen til det leid langt på natt.*

*Vårt erende hun vilde vite, og så hvorfra vi var.
Det vart da sent omsider at hun derpå fikk svar.
Her gjaldt det ei at vike, men handle i en fart,
og derfor mått vi sige at vi skulde tegne kart.*

*To gutter og en pige, nei det er ikke godt,
om sådant vil man sige at det er altfor flott.
En pige og en gutt, det passer aller best,
når man da får sin lige da, da får man ingen rest.*

*Vi lovet da vi reiste å komme snart igjen.
Vi avskjedsflagget heiste og skiltes fra vår venn.
Som hos en gammel kone stor gjestfriheten nød,
og med en alvorstone vi henne farvel bød.*

*Vi hos en annen jente vort paulun nu opslog,
og der vi måtte vente til regnet ende tog.
Men jeg må riktig sige at tiden gikk for fort,
ti vi fra denne pige den neste dag drog bort.*

*Det var en vakker morgen, på himlen solen steg,
da jeg på klippeborgen til Efskinsvollen meg snek.
Men denne gang ei lykken meg ville være hull,
thi tenk blott kjelskjolskrykken av hjemmefolk var full.*

*At jeg for dette følge meg ei til kjenne gav,
det vil jeg ikke dølge, jeg tok min vandringsstav,
og gikk min vei tilbake med uforettet sak.
Det skal jeg ikke klage, der kom en annen dag.*

*So kom da og den gangen, foruten støy og larm,
alene blev jeg fangen på Linas bløte arm.
Da fikk jeg lønnen finne for hver en møysom stund,
O hvilket herlig minne har ikke denne blund.*

*Jeg over fjeldet ilte, det var dog stundom slemt.
Når jeg hos Lina hvilte, se da var allting glemt.
Men disse glade stunder, de svant som dugg for sol,
snart i de grønne lunde ei mere gjøken gol.*

*Ja, takk da min veninde for hver en morsom stund,
gid neste sommer finde oss begge friske, sund.
Da kan på ny vi vandre på kjente steder frem
og hilse på hverandre i fjellens lune hjem.*

*O Efskinsvoll du kjære ved Skavhaugvolens fot,
Dit vil min tanke bære til en veninde god.
Jeg glemmer ei de stunde som svant i hennes skjød.
I Kverndalens lunde hun meg velkommen bød.*

*So takk da for hvert møte i kjærlig favnetak.
Når unge hjerter gløder og gjorde felles sak.
O hvert et kyss i fra din munn, ha takk for denne gang.
Hermed so vil jeg ende min sang for denne gang.*

Erbe-stuggu

av Håvard Elnes

Lakadalen – en storslagen og vakker fjelldal – med villmarkens mangfoldighet og uendelighet i sin midte. En gang i tiden et jaktland i særklasse, der ryktene om tunge rypebører nådde langt utenom bygdas grenser. Og slik gikk det til at den rike og mektige fabrikkeier Eigil Erbe «kjøpte» seg rettigheter i området.

Nå er det lenge siden Erbe jaktet i Lakadalen, men tradisjonen om hans jaktstrategi og hans omgang med bygdefolket lever videre. Og jakthytta ved Bellingstjønnå står der fortsatt, og kanskje inneholder den etterlatenskaper som forteller om fabrikkeierens krav til komfort og trivsel i lange høstkvelder – hvem vet?

Derimot tør en fremme den påstand, ut fra bygdetradisjonen, at den gode Erbe hadde mye til felles med det jaktområdet han «hersket» over. Enkelte ganger storslagen og gavmild, men så altfor ofte så sørgelig kravstor og gjerrig . . .

Tradisjonen om Erbehytta fikk jeg tidlig høre av morfar, og ingen historie fra guttedagene har fascinert meg slik.

I ettertid har jeg alltid følt at den muntlige arven han gav, måtte jeg ta vare på og formidle videre. For historien rundt Erbehytta er langt mer enn slit og strev, morgendugg og soloppganger over en storslagen natur. Det er like mye et tilbakeblikk på liv, arbeid og sosiale forhold i trettiåra, der skillet mellom fattig og rik var så uendelig stort.

Det var Ole Trøbak og Iver O. Elnes, min morfar, som tømret hytta til Erbe ved Bellingstjønnå i Lakadalen sommeren 1936. Hvem som formidlet kontakten mellom Erbe og de to kjenner jeg ikke til, heller ikke Erbes forhold til grunneieren, A/S Værdalsbruket. Derimot var

det Erbe som stod bak finansieringen, en beinhard og begavet forretningsmann med liten vilje til forståelse ovenfor «vanlige» arbeidsfolk.

De første årene Erbe jaktet i Tverrådalen hadde han losjiet på Tverråholman, i husene etter Arnt M. Antonsen og hans familie. Siden fødtes tanken om egen hytte lenger inn i Lakadalen, ved Bellingstjønnå, en tanke han hadde få problemer med å realisere.

Det første møte med Erbe

Navnet Erbe var på ingen måte ukjent for morfar og hans store familie i disse årene. Som fedre flest hadde også han noen ganger kjøpt drops fra et spann med det velklingende og kjente navnet Lorentz Erbe & sønn på. Et slikt innkjøp skapte både forventning og stemning når det kom i hus og møysommelig ble delt mellom de små. Av den grunn var det vel helt naturlig at Erbe ble assosiert med noe godt og trivelig, ja faktisk noe søtt, slik også i morfars store familie.

Dessverre tror jeg ikke at Ole og morfar følte det slik etter sitt første møte med Erbe i Storlunet, der arbeids- og lønnsforhold ble diskutert og vedtatt.

Forhandlingene åpnet riktignok lovende, for Erbe var både imøtekommende og elskverdig, og gav ved flere anledninger bevis på at i hans hjerte var det plass for både syndere og tollere.

Erbe hadde et sterkt og inderlig ønske, som han håpet de ville imøtekomme, å få utført arbeidet med hytta så rimelig som mulig, uten at det forringet det bygningsmessige, og lovet da et større «jössmynn» – i hans stil – når arbeidet var vel utført.

Forhandlingene ble selvfølgelig ensidig diktet av Erbe, slik at ak-

kordsommen – med «jössmynn» – ble av en slik størrelse at Ole og morfar fikk store betenkeligheter. Men det var ingen arbeidsoppdrag i vente, noe Erbe selvfølgelig visste å utnytte, så Ole og morfar hadde i grunnen ikke noe valg, de måtte godta et underbetalt arbeidsoppdrag. Den konkrete sum i Erbe's tilbud husker jeg ikke i dag, men den var latterlig lav for et arbeidsoppdrag av en slik størrelse, selv om det omtalte «jössmynn» var inkludert i summen.

Hytta ved Bellingstjønnå

Lange og slitsomme dager ventet Ole og morfar da P. A. Rotmo i sin grønne varebil svingte inn på gårdsplassen i Storlunet en varm og disig sommerdag med karene i baksetet, og store oppakninger i bagasjerommet. Litt nødvendig luksus som biltransport hadde de bevilget seg for å korte en del av den lange vegen med umenneskelige tunge bærer, verktøy og annet utstyr, og ikke minst proviant for fjorten dager.

Det ble en lang og slitsom tur før de var framme ved Bellingstjønnå den dagen, og kunne begynne med et lite krypinn som skulle være deres bolig under byggeperioden. Noe solid losji ble det ikke, men heldigvis ble sommeren både varm og nedbørsfattig, men til gjengjeld rik på insekt, den verste i manns minne.

I bjørkelia ved Bellingstjønnå ventet en stor lunn med uvanlig stor og grovvokst fjellgran, hogd i Tverrådalen, og kjørt innover på vinterføre av Iver og Ingvald Tronsmo. Tømmeret som hadde ligget over en sommer, var av naturlige grunner «tungrodd» og lite medgjørlig. Golvbord, takbord og annet nødvendig utstyr kjørte Ingvald vinteren etter. Fire store hestelass hadde han hentet i Ulvilla og kjørt oppover til Kleppen. Til denne tran-

Administrerende direktør Eigil Erbe, av bygdefolket kalt «fabrikkeieren».

Tømmermannen Ole Trøbak.

Tømmermannen Iver O. Elnes.

sporten hadde han med seg både kjørekar og hest. Over Veresfjellet til Storlunet og videre innover til Bellingstjønnå kjørte Ingvald alene på godt vinterføre, men med lettere last. Det ble mange turer, ja faktisk kjørte Ingvald i hele fjorten dager før siste lasset var på plass. For dette oppdraget sendte han en «rime- lig» regning til fabrikkieier Erbe. Nå var ikke Erbe den som kvitterte ut regninger i hytt og vær, noe også Ingvald fikk erfare. Så utrolig det kan høres så kom regningen i retur, med klar tekst fra fabrikkieieren, som syntes at fjellbonden i Vera hadde vært nok så «dryg» på prisen . . .

Etter en del korrespondanse mellom Vera og Trondheim den vint- ren, reduserte Ingvald prisen med fem (5) kroner, noe Erbe etter nøye vurderinger til slutt aksepterte . . .

Dagene ved Bellingstjønnå ble lange og harde med mye slit og svette. For hardt og tørt fjelltømmer krevde virkelig sin mann når tøm- merbila flerret tørrbork og hard kvist rundt storvokst fjellgran.

Når sommernatta låg fløyelsmjuk og vår over Lakadalen, låg gubbene på rygg i sitt enkle kryppinn og stirret opp mot himmelhvelvet. Da gikk tankene til mye og mangt, men aldri nådde fantasien så langt som til den virkelighet de en gang skulle få opp- leve. For årene rundt 1930 hadde vært lange og harde for både Ole og morfar. De hadde nesten ingen so- sial eller politisk rett til det landet de slet for å bygge opp, og de måtte godta den sosiale deling som noe varig og levende, som fattigfolk flest. For morfar og mange med han var veien til kretsforstanderen og fattigkassen den eneste farbare, når sykdom og arbeidsløshet låg som en klam hånd over hverdagen. Og hver gang var det like ille, for ikke å si «jævli» å bli stemplet som ansvarsløse og mindreverdige bor- gere av et samfunn som ingen sjan- ser gav til å skape noenting i livet. For hvor i all verden skulle en få en krone til overs når en knapt hadde ett øre for slitet? Å bite i seg urett- ferdighet var alltid bittert, men det var nytteløst å snu ryggen til fattig- dommen og protestere, for det had- de han erfart mange ganger. Men tross alt var denne tidsperioden, i midten av trettiåra, en oppbrudds- periode med gjennomgripende for- andringer til arbeidsfolkets beste. Og det var tanker som gav fram-

tiden mening og håp, for både Ole og morfar, når myggdansen stilnet og sønnen tok feste og reiste med både tanker og bekymringer om fortid og nåtid.

Arbeidet med hytta tok lenger tid enn beregnet, og fortjenesten ble også deretter. Mang en gang tæret det hardt på innholdet i matskrep- pa, men da multa sto gul og rød ut på sensommeren ble den et kjær- komment tilskudd til et magert og ensidig kosthold. En tur fram til bygda for å proviantere for nye fjorten dager var ingen liten etter- middagstur. Mellom tre og fire ti- mer brukte de fra Bellingstjønnå og fram til Storlunet, og det led som oftest langt på kveld før de var heime etter å ha tråkket på sykkelen over Veresfjellet og ned til Helgå- dalen, en strekning på nesten tre mil.

Tidlig mandags morgen var kare- ne igjen på plass i Storlunet, med matskreppe fylt av proviant og an- net nødvendig utstyr. Den kjentes sikkert tung og stram over rygg- tavla, og tanken på det som ventet av slit og svette før de var framme i bjørkelia ved Bellingstjønnå, skapte heller ikke den store stemningen.

Noen utsøkt glede var det heller ikke å møte Erbe en slik morgen- stund, for et møte med ham var aldri av det gode, fortalte morfar. Flere ganger kom fabrikkieieren den lange vegen fra Trondheim med nye oppdrag og utfordringer, og resul- tatet ble som oftest mer slit og mindre fortjeneste for Ole og mor- far.

I løpet av byggeperioden ble det gjort en del forandringer, noe som krevde mer material og utstyr enn beregnet. Erbe syntes det var greit å få dette innover med Ole og morfar. For tross alt, de gikk jo veien den samme, og litt ekstraforjeneste var vel heller ikke å forakte, mente Erbe. Denne ekstraforjenesten som de så høytidelig var lovet, såg de nesten ingenting av, faktisk holdt det hardt å få det de var lovet i mer «lovlige former».

En gang fikk de i oppdrag å legge ut kråkegift innover Tverrådalen/ Lakadalen. To store bøtter med slaktavfall, tilsatt gift, som det luk- tet død og fordervelse av, var på plass i Storlunet klare til utplasse- ring på egnede steder etter streng ordre fra Erbe. Bøttene fraktet Ole og morfar til det første og beste

myrhull, der dumpet de svineriet.

«Jøssmynn»

Utpå høstparten, da fjellet var kledd i festdrakt, var hytta ved Bel- lingstjønnå ferdig. Laftet sammen av storvokst fjellgran og tekket med never og torv. En romslig og solid jakthytte midt i hjertet av en stors- lagen natur og et jaktterreng som var helt unikt. Mens Ole og morfar la den siste hånd på byggverket, kom også Erbe innover for å god- kjenne hytta.

Da arbeidet var avsluttet og Ole og morfar hadde pakket sammen verktøy og utstyr, bød Erbe på «jøssmynn». Feststemt og blid kom Erbe ut på dørhella med to bittesmå dramglass og en flaske akkevitt. Skjenket forsiktig i, hevet glasset og takket for vel utført arbeid, for så å forsvinne. Festaftenen som Ole og morfar så høytidelig var lovet og attpåtil var inkludert i akkordpri- sen, var over. Nå ventet en lang og slitsom heimtur de to feststemte ka- rer...

Etter en par timers marsj fram- over fjellet, var det at morfar snud- de seg til sin gode arbeidskamerat og sa: «Bynne du å kjenn nå du?»..

Erbe i Storlunet

Det var alltid en spesiell stemning og forventning når Erbe og hans jaktkamerater var ventet til gårds, mintes Olaf i «Luni».

For hver høst var de velstående byfolka gjester hos Hanna og Mar- tin i Storlunet, før turen gikk videre til jakthytta ved Bellingstjønnå. I finstua i «Luni» var Erbe det natu- rlige midtpunkt når han elegant gjor- de sin entre og delte sin elskverdig- het med alle. Olaf husker ham godt når han satt i sin stol med korslagte ben og riktig øste av fortellerglede og opplevelser. Han fenget alle med sin fortellerkunst og rike erindringer. Minner fra tidligere jaktår kom alltid fram når innholdet i «finflas- ka» minket. Best likte han å fortelle om årene han jaktet ved Skjæker- vatnet, der tradisjonen om den eien- dommelige fjellkaren, han Ola i Gomolia, ble levendegjort for ham. For historien om Ola fanget ham sterkt, og kanskje røpet det noe ved ham selv — som han alltid hadde søkt etter — selve eventyret, med spenning og ødselighet.

For hvert år som gikk ble Erbe og hans jaktkamerat, Fr. Muus

Fjellgården Storlunet. Terskelen til Lakadalens uendelighet.

Falck og Leif Grønning, mer og mer knyttet til fjellgården Storlunet og folka der. Og grunnen til det er ikke så vanskelig å forstå når en vet om de forberedelser som ble gjort før gjestene kom. Frauuset ble tømt, ryddet og pusset så Muus Falck fikk kjøre bilen i hus. Kam- merset ved kjøkkenet, der sjølfolket låg, ble gjesterom og vasket fra tak til golv. De fineste og beste senge- klær som fantes ble tatt fram.

«Godbrød» ble bakt til morgen- kaffen, som gjestene alltid fikk ser- vert på senga. Og kvinnfolka syntes det var så trivelig å stelle senga til Erbe, for der luktet det så innmari godt. For fabrikkieieren hadde nok dyre vaner, og var ikke grådig i bru- ken av fine og godluktende kremer..

Opplasting av proviant og utstyr ble alltid utført i kontrollerte for- mer på gårdsplassen i «Luni». Ofte ble det lange og harde diskusjoner om det var nødvendig å ha med så mye utstyr og proviant. Men byfol- ket stod på sitt, og viste liten vilje og forståelse for kjørekar og hest.

De første årene Ola Olsen og Storlun-karene kjørte for Erbe, brukte de støtting med drag. Siden kjørte de hjulvogn med en liten platt på. Mellom fem og seks timer brukte de på turen innover til Bel- lingstjønnå hvis alt gikk bra. Dagen etter var det travelt med å komme seg heim.

For Erbe hadde en egenartet evne

til å sysselsette kjørekarene sine når de hadde en stund til overs. Og det var arbeid som alltid ble regnet i fastsummen for kjøreoppdraget, forteller Olaf. Det var betydelige mengder av både ryer og fisk som ble kjørt fram da jakta var over. Si- ste kveld i Storlunet var tradisjonell med god mat og godt drikke før by- folket dagen etter staset seg opp og reiste til Trondheim.

I dag føler både Arne og Olaf i Storlunet at det ble gjort vel så mye stas på byfolka, og begge er enige om at de hadde lite igjen for strevet. Den sammen følelsen hadde sikkert også Ola Olsen etter mange rivende oppgjør med Erbe når kjørepenge- ne skulle utbetales. For Ola mente det var rimelig at han fikk litt mer enn Storlun-karene, da han kjørte to mil lengre. Men det avviste Erbe bestemt. Ikke rart at Ola var hard på «taumlykkja» da han svingte ut fra gårdsplassen i Storlunet. Til jul sendte Erbe et spann med drops som takk for godt losji i Storlunet.

Et uforglemmelig møte med Erbe

Det sosiale skillet som trettiåra så sterkt markerte, var også framtre- dende i jaktkoia til Erbe, uten at en kan si at det var usedvanlig den gang. Men likevel gir Nella Hau- gens møte med Erbe, for nesten 60 år siden, grunn til ettertanke. Nella mintes godt en solrik høstdag hun

Fra Dam-tjøn 1931. Astrid Muus Falck, Ola Olsen og noen av vandets beboere – står det bak på dette bildet som er en hilsen fra Muus Falck til Ola Olsen i Sør-Vera. Ola Olsen var Erbe's trofaste kjører i 20 år.

Fra høstjakten på Tverråholman 1934. F.v. Advokat Tarem, kokka Torbjørg Storlunet, Ola Olsen, Torleif Hoff, Eigil Erbe og Olaf Storlunet som hentet rypekast.

var med «Storlunveitjan» til Tverråholman med post til Erbe. Erbe og hans jaktkamerater satt benket til bords da de steg inn i tømmerkoia og høflig overleverte fabrikkieieren en bunke med brev og aviser.

Erbe ble både glad og takknemlig, og var ikke sen med å fylle opp en pose drops til hver av «veitjan» fra en rød dropsspann som sto ved ovnskråa. Men det Nella mintes best fra dette besøket, var det over-dådlige middagsbordet som kokka, Torbjørg i «Luni» hadde stelt i stand. Det var rypesteik, stekt fjellørret, poteter, brød, øl, vin og mye annet godt, og det manglet heller ikke drambrennevin på den gamle bordplata. Og i følge Nella skulle det vel være unødvendig å fortelle at Erbe og hans jaktkamerater satte pris på bordet og vinens gleder. Da feststunda ved bordet var forbi, hentet Torbjørg Jørgen og Ola, jaktlagets trofaste bærere, inn til middag: — tynn saftsuppe og noen skiver hvetebrød med litt smør på. Og mens Jørgen og Ola, sultne som noen ulver, slurpet i seg glodvarm saftsuppe, satt Erbe tilbaketrunket i sin korgstol, godmett og blid og drog røyk ut av krokpipa i lange og rolig drag.

Ellers forteller Nella at Jørgen og Ola hadde tilholdssted i stallen.

Et mørkt og utrivelig losji som bare rommet en utbrent ovn og et rustent ovnsrør som stakk ut av stalldøra. Det var ikke rom for dem i herberget, sier Nella, men i stallen var det plass . . .

Erbe i Tverrådalen og Lakadalen

Erbes store interesse for jakt og fiske førte ham til fjellbygda Vera i årene rundt 1930. Olaf Sjømæling husker godt da Erbe og hans jaktkamerater i lag med sine stilige fruer kom spaserende opp mot Synnerenget en solrik sommerdag. Erbe var på rekognosering. Han hadde planer om å leie jaktterreng sør for Veressjøen. Losjiet på Synnerenget fant han tilfredsstillende, men ikke jaktterreng i sør. Fjella i nord-øst var langt mer utfordrende og fascinerende, og da høstjakta tok til i 1930, var Erbe og hans jaktkamerater på plass i tømmerkoia på Tverråholman.

På plass var også fire korgstoler, fraktet fra Værdalsbruket sine rom på Synnerenget etter ønske fra Er-

Jørgen Sjømæling.

be. Nå var det ikke enkelt å frakte fire korgstoler til Tverråholman, forteller Olaf Sjømæling. Først båttransport til Nord-Vera, videre transport med hest og hjulvogn til Storlunet før stolene kom på plass oppå lasset til kjørekaia fra Storlunet som fraktet proviant og utstyr til Tverråholman.

Så lenge Erbe hadde losjiet på Tverråholman, ble stolene fraktet fram og tilbake hver eneste høst.

De vakre fjellområdene nord-øst for Vera likte Erbe svært godt. Og hver høst, helt til alderdommen krevde sitt, var han på plass. Han likte også de lune høstkvelder i jaktkoia, med mye god mat og drikke som beriket kveldsstunda.

Erbe's jaktkamerater var ikke hvem som helst. Det var den tids næringstopper og kjendiser fra storbyen Trondheim. Slike som Fritjhof Muus Falck og Leif Grønning, begge kjente forretningsfolk. Bakemester Torleif Hoff, advokat Tarem og krigsheltene Max Manus og Herbert Helgesen. Men det var Muus Falck og Grønning som var hans trofaste jaktkamerater, og de var med Erbe i mange år.

Det var også hans trofaste og pliktoppfyllende bærere, Jørgen Sjømæling og Ola Olsen i Sør-Vera. Lange og harde dager opplevde Jørgen i lag med Erbe. For fabrikkieieren avsluttet ikke dagen før sekken var full og vel så det. Mellom femti og hundre rype var ingen uvanlig dagsrasjon. Dette er tall som i dag høres utrolig ut, men i trettiåra, da bestanden var rekordartet i disse fjellområdene, var et slikt antall ikke uvanlig. For Erbe var virkelig en god jeger som likte å være best, ikke minst i den innbyrdes kampen i

jaktlaget. At mange rype gav god fortjeneste var heller ikke uvesentlig, så underlig det enn kan høres.

God fortjeneste lovet også Erbe sin trofaste bærer, Jørgen, en høst de hadde losjiet på Tverråholman.

Maktet de å skyte 50 rype på turen fram til Storlunet, skulle Jørgen få fem kroner ekstra fortjeneste, utenom de faste dagpengene. Rype etter rype kom seilende ned i bakken. Jørgen samlet opp og hadde tilsynelatende full kontroll over antallet. Like før de kom fram til Storlunet mente Erbe det var nok, han hadde skutt 50 rype. Jørgen ante uråd og ønsket fintelling, noe Erbe avviste bestemt.

Men Erbe var den første til å beklage at han dessverre hadde reknet feil da han oppdaget at det bare var 49 rype i sekken, og dermed ingen utbetaling til Jørgen. For en avtale er jo en avtale, min gode mann, sa Erbe.

Arne og Erbe

At det var så mye rype mellom Tverråholman og Storlunet den gang høres utrolig ut i dag. Men bestanden var rekordartet, og det var rype i tusentall som hadde invadert dette spesielle fjellområdet, forteller Arne Storlunet, en fjellkar som alltid har vært opptatt av det som har skjedd i de store fjellområdene i øst.

— En kunne se store kull som lettet like utenfor skigarden. Ikke rart at en god jeger som Erbe fant dette fjellområdet attraktivt, sier Arne. Arne var også bærer til Erbe noen år, og han minnes fabrikkieieren som en kravstor, men fargerik person. Han minnes også en spesiell seremoni som ble utført hver høst når Erbe kom til jaktkoia. Da satte fabrikkieieren brennevinsflaskene i en ring på bordplata og beundret «finsortan» på avstand før han satte i et skjærende gledeshyl.

Den samme Erbe likte også å høre historier der fantasien hadde fått fri næring. Og ingen kunne skape en slik stemning som han Ola Olsen i Sør-Vera, når han i skinnet fra talglyset fortalte om sagnet ved Karitjønn. Den mystikk som alltid har ligget i denne historia ble Erbe aldri lei av å høre. Om det var grunnen til at Ola, en gang hver høst, fikk komme inn i det aller helligste i jaktkoia og fortelle historia og få

Magne Storlunet, kjører til Erbe i 20 år.

Olaf Storlunet.

Arne Storlunet.

seg en spritkark eller to, ja, det skal være usagt, men ikke utenkelig.

Ellers var det nå slik, forteller Arne, at bærerne hadde losjiet på kjøkkenet i lag med kokka, og ingen mat var å få før byfolka hadde fått servering og spist seg gode og mette inne i peisestua. Når skumringen senket seg over jaktkoia, satt ofte Erbe og hans jaktkamerater ved peisen og koste seg med et glass eller to og nøt kveldsstunda. Da var bærerne i full sving med å henge opp ryper, klargjøre sekker og utstyr for en ny dag, og ble det litt tid til overs før mørket kom, så ble den benyttet til vedsaging og klyving.

For kokka, som i mange år var Torbjørg i Storluni, ble dagen lang fra hun tidlig om morgenen serverte kaffe på senga og til hun sent på kveld måtte være behjelpelig med å få av Erbe jaktstøvlene.

Golvet skulle hvitskures, helst hver dag, og middagen måtte lages med omhu og serveres med stil. Og fra det spartanske kjøkkenet laget hun og serverte mange gode og arbeidssomme retter.

— Når en var bærer for Erbe og lønnet for det, var det han som bestemte over dine daglige gjøremål. Ville noen andre i jaktlaget låne deg en dag eller to måtte de ha tillatelse av Erbe, forteller Arne.

Nå var ikke Erbe så lett å overtale, heller ikke så lett å imponere. Men da Max Manus lekte seg med sin revolver og gjennomhullet en fyrstikkeske på utrolig lang avstand, ja da ble virkelig Erbe imponert, og det med god grunn.

Ellers forteller Arne mye om de årene da Herbert Helgesen var med. Det var virkelig en hardhaus. Når han kom til Storlunet var han aldri sein med å legge ut på en lang treningstur innover Tverrådalen. En kveld i jaktkoia ved Bellingstjønnå fikk han låne Arne til en liten kveldstur . . . Helgesen la i veg i et hardt tempo, men fjellkaren fra Storlunet var heller ikke noen «smågutt» i terrenget. Vi gikk ikke et eneste skritt før vi var på gårds-plassen i Gaundala, forteller Arne, vi sprang. Der drakk de kaffe før heimturen ble gjennomført i samme tempo, men da måtte Arne ta hagla til Helgesen..

Da var turene med Leif Grønning langt roligere, forteller Arne, for han var ikke så ivrig på jakta. Når Erbe var ute av synsrande lurte de

seg vekk, tok båten og rodde over til hytta for heller å kose seg der med en spritkark eller to. Men så var Grønning en kjernekar som åpnet vegen til både vennskap og fortrolighet.

Som årene gikk ble også Arne mer og mer fortrolig med Erbe. Jaktdagen i høstfjellet ble gjennomført i langt roligere former enn før, og Arne fikk mulighet til å lære fabrikkieren å kjenne som en meget begavet person. Han kunne sitte lenge å fortelle om sine opplevelser ute i den stor verden og filosofere mot framtiden og de muligheter menneskene en gang skulle få. I dag er det lett å innrømme at Erbe var framsynt, sier Arne.

Og slik vil Arne helst minnes Erbe, som var en meget god jeger som alltid var i besittelse av svært godt jakthumør.

— Men så fikk hoinnan pålegg på kaka, men ikke vi, har Erbe's trofaste kjører i tjue år, Ola Olsen, en gang fortalt med en bisk og hard undertone. Den samme Ola skal i slutten av femtitallet ha forlangt femti kroner for en tur med hest og vogn fra Sør-Vera til Bellingstjønnå og tilbake. En tur som varte i to lange dager. Det syntes Erbe var meningsløst og helt uakseptabelt, det fikk da være måte på. Heretter skulle han selv sørge for transporten, og året etter kjøpte han seg beltetraktor.

En annen historie er at jakthytta i Lakadalen, som til daglig blir kalt «Erbestuggu», var et godt losji for de som oppholdt seg der i «ulovlig ærend» i krigstida.

Det hører også med at de som brukte hytta, som hadde dekknavnet «Lake Paradis», fikk regning fra eieren på den veden de hadde brukt da krigen var over. Med andre ord en takk til de menn som satte sitt liv i pant for at Erbe igjen skulle få oppleve høstfjellet i frihet.

Tømmermannen og fabrikkieren

Morfar besøkte aldri mer hytta ved Bellingstjønnå. Heller ikke Erbe hadde han kontakt med siden, uten at han følte det som noe stort savn. Og grunnen til det er ikke så vanskelig å forstå, for morfar fikk aldri muligheten til å lære mennesket Eigil Erbe å kjenne, bare den beinharde forretningsmannen kom

Fabrikken til Erbe.

han på talefot med. For både morfar og Erbe, tømmermannen og fabrikkieren, hadde tiden og omgivelsene påvirket livsveien. Erbe var av helt naturlige grunner født til et liv som gav ham mulighet til både rikdom og anerkjennelse. Det samme kan en ikke si om morfar.

Eigil Erbe var sønn av Lorentz Erbe, gründeren som i unge år startet opp med en liten agenturforretning i Trondhjem. Siden bygde han opp både «Dropsfabriken» og «Kjexfabriken» som i 1915 ble slått sammen med agenturet til ett firma. Like etter sammenslutningen døde Lorentz Erbe. Sønnen Eigil, som i unge år var i Amerika og praktiserte som ingeniør, ble da sjef, og han skulle komme til å lede firmaet i over 50 år, helt til 1965.

Da Erbe kom hjem fra Amerika, hadde han med seg fete kontrakter i jern og stål, og en formue gikk tapt under den økonomiske krisen som rammet hele verden i slutten av tjueåra. Eigil Erbe var en fargerik leder, som arbeiderne hadde stor respekt for. Han var sterkt sosialt interessert, men aldri opptatt av politikk, selv om man fant han i havnestyret, tiltaksrådet og den slags. Fagorganisasjonene hatet han som pesten, og under storstreiken i 1923 jaget han personlig streikevaktene med stakk. Arbeiderne som ikke søkte medlemskap i fagforeningen lønnet Erbe i mange tilfeller med høyere lønn.

Men Erbe's forhold til fagorgani-

sasjonene var ikke usedvanlig den gang. Gamle medarbeidere mintes Erbe som en høyreist type, også ved et bord. De mintes også den Erbe som alltid lot eventyret henge ved seg, som når han fortalte fra den gang han red over pampasen med revolver i beltet. Den fargerike Erbe kunne også slå sine folk med stumhet, som om natten etter feiringen av sin 70-årsdag, da han satte seg til pianoet og spilte den ene operette-melodien etter den andre, uten noter.

I Nidar Bergenes jubileumsberetning fra 1987, «En søt historie», forteller en «nær» medarbeider om det siste store møtet med Erbe i 1967. Da var samtlige av firmaets selgere i hele landet samlet til bords. Martin Michalsen, den kjente restauratør, foresto selv menyen og serveringen. I det heisdøren gikk opp og Erbe med frue kom inn, reiste alle i forsamlingen seg spontant og klappet. Erbe snudde seg og sa: «Jeg føler meg som en konge». «Erbe, De er vår konge», var svaret hans trofaste medarbeidere ga.

Den gamle og ærverdige «bedriften Erbe» fusjonerte med Nidar i 1970. Erbe, som da var 84 år, deltok selv i forberedelsene til sammenslutningen. På den måten satte han et verdig punktum for sitt eventyrlige livsverk. Det nye selskapet fikk navnet Nidar-Erbe A/S. I dag er det en del av Nidar Bergene.

Det var et stort skille mellom tømmermannen og fabrikkierens

Erbe's merke, «Rødhætten». På sokkelen står skrevet: Dette er varemerket for de beste kjeks og drops.

hverdag. Kultur, verdier og tankegang varierte sterkt mellom de to. For det var ikke de store og ytre begivenheter som betydde så mye for morfar, men først og fremst å skape noe som gav livet og tilværelsen mening. Det ble på mange måter hans livsverk. En pliktoppfyllelse og anerkjent tømmermann var han, med mange ulike arbeidsoppdrag bak seg før tømmerbila ble lagt bort. Hans arbeidsdag var lang og hard, med mye slit og strev, men likevel rik på opplevelser. Mange skogskoier, våningshus og uthus tømret morfar i lag med sin gode kompis og arbeidskamerat Ole Trøbak, men også i lag med mange andre.

Som gammel tømmermann opplevde han mange ganger å se at sine byggverk måtte vike plass for en ny og moderne byggeteknikk. Og i takt med utviklingen forsvant også minnene og opplevelsene fra de mange ulike arbeidsplasser. Men hytta til fabrikkier Erbe ved Bellingstjønnå, den glemte han aldri. Men i rettferdighetens navn må det nevnes at han i mange år ufrivillig ble minnet om Erbe, for ingen brødspann brukte mormor så mye som den fra Erbes dropsfabrikk..

Samme hvordan livet arter seg for oss mennesker, enten det lever i rikdom eller fattigdom, så står vi engang likt. Det gjelder for både tømmermannen og fabrikkieren. Erbe døde i 1971, 85 år gammel. Morfar i 1976, 93 år gammel.

På fisketur

av Anders Bendiksen

"Gå heim å gråvvå mark!" Ordene kom fra Jo i det han slengte et høyfang opp på sleden. Truende skyer hadde seilt opp over Lifjellet og østpå Klumpene rumlet torda. En stund etter kom de første regndråpene, og da lasset smatt inn over langbrua, hølregna det. Ei skikkelig regnskur nå midt i høykjøringa betydde onneopphold i minst to dager. Det var tid for en fisketur.

Sturla, bror min og jeg pilte opp i mastu til bestemor. Hun visste hva beskjeden om fisketur innebar. Selv dro vi østom skigarden for å grave mark. Her i gardstoet var det flust med kvitmark, det eneste Jo godkjente som agn. Da vi kom tilbake var ryggsekken fylt til randen: Brød, smør, egg og flekk, sukker, kaffe og gropsalt, kaffekjel og steikpanne. Til slutt et par garn. "Fer sekerheits skyld", sa Jo.

Det var et underlig følge som et par timer senere toget opp over Kleiva. Først Jo med en enorm ryggsekk der en kunne skimte noen papirsekker som stakk fram under lokket på Bergansekken. Deretter to guttunger på 10 og 11 år, for anledningen iført noen gamle, avlagte trøyer og digre hatter. Alle tre bevæpnet med hver sin lange bambusstang, nylig innkjøpt på landhandelen til P. A. Rotmo. Iblant stoppet Jo opp og pekte ut over fjella. Ukjente formasjoner kom til syne etter hvert som vi klatret oppover. Først Skjækerfjella; Seriannavola, Skjækervola og Hardbaken. Og langt der inne i blåninga Åreskutan. "Den hi æ verri" sa Jo. Til nå hadde disse navna bare vært deler av jakt og fiskehistorier fortalt ved kjøkkenbordet. Navn med en aura av mystikk og spenning.

Ved Sukkertoppen tok vi en rast. Jo flekte never av ei diger bjørk som hadde vært bearbeidet med kniven før. Tørrkvist fant vi under en grankrull, og snart slikket flammene lystig oppover Kaffe-Lars. Bjørkeskogen her var så rar, syntes vi. De fleste bjørketrærne hadde en markert bøy nede ved rota. "Snø'n"

sa Jo.

I nonstida kom vi fram til Hervoltjønnna. Vannet var mye større enn vi hadde trodd. Det måtte være minst en kilometer til enden. "De e nu vel rundt a de" sa Jo. Det var ikke lenge før den første fisken kom susende gjennom lufta. Allerede under nedstigninga til tjønna hadde Jo fått mark på kroken, og i det samme vi nådde leirplassen sang det i bambustrøa. Fisket var i gang!

Været hadde bedret seg. Regnskura hadde seget nordover Kisbergstjønnhalla, men vinden rusket ennå frisk i furukronene. Ypperlig fiskevær. I sekkelomma fant vi Petterøes-eskene med mark. Vi bega oss på nordsida av vannet, mens Jo gikk motsatt vei. Vi kom snart fram til en stor stein. Fjellbjørka hang ut over vannkan-

ten så bak steinen var vi godt skjult. Det varte ikke lenge før det første forsiktige nappet kom. Jo hadde formant oss at her gjalt det å la fisken bite seg ordentlig fast. Vi måtte vente til ørreten gikk fra oss. "Hen e'e'itj bærre ælvperril" hadde han sagt. Omsider hadde fisken bestemt seg. Et sterkt drag i sena fortalte om fast fisk. Bambustrøa stod i en bue i det ørreten brøt vassflata. "Dæven hain va' stor", utbrøt sidemannen. Selv hadde han fått rørelse i snøret og satt og ventet spent. Noen sekunder senere lå nok en fin fjellørret og ålet seg i gresset. Jo hadde ofte skrytt av fisken oppe i Hervoltjønnna. Rødere fisk finnes ikke, sa han.

Enda et halvt dusin fisk kom opp før bettet tok slutt. "Hain e' son i Hervoltjønn - plutsele" e'n heili

vækk. Da kain du bærre slut". Jo hadde øyensynlig opplevd det samme, for på andre sida av tjønna kunne vi se ham i målbevisst gange mot leirplassen.

Mens kaffen kokte opp, ganet vi fisken og la den ned i skreppa i sekken. Endurabelig porsjon egg og flekk ble puttet opp i panna. Med brødsriver tykke som tomsbord som underlag forsvant maten i sultne mager.

Sola kastet et rødt skjær i vest, vinden hadde løyet og mygg og knott i tusentall satte inn sine stormangrep. "Ta'n røyk" Jo hadde gravd fram ei eske Speed fra trøylomma. "Fer å hoill mya vekk", humra han. "Da må a'unna". Sturla hadde alt fått fyr. Profesjonelt blåste han røyk ut gjennom neseborene. Der i gården var det ikke mange debutantfakter. Det hadde vært få fiskere oppe ved tjønna i år, mente Jo. Han hadde observert bare én bålpluss. "N 'Kal, ventele".

Jo reiste seg. Det var på tide å få ut garna. Fra sekken fant han fram øks og en neve firtomsspiker. Da vi kom til østenden av tjønna, felte

han et par mindre grantrær. I løpet av en halv time ble de forvandlet til en primitiv flåte, og med bambusstanga som hjelpemiddel ble flåten staket ut fra land, og garna satt.

Nå var det så mørkt at det var umulig å fiske. Stengene ble satt ut i skinnet fra bålet, men "hain va itj på haugg". Et par solide kubber ble veltet på bålet som straks flammet opp. Papirsekkene kom fram. Det var utrolig hvor varmt det ble nede i dem når de fungerte som soveposser. Og så kunne de gjemmes unna til en annen gang!

Men søvnen fikk liksom ikke taket. Det var så mye uvant. Bakken var ujevn og hard å ligge på, og oppe i Hervolsida sang måltrosten uten stans. "Hu kvile itj my'nattvukku", sa Jo.

Utpå morgenkvisten hadde nok Jon Blund kommet likevel, for Jo var plutselig vekk. Da vi kravla oss fram unna bugrana, kunne vi se ham stå borte på en odde. Kaffekjelen var fremdeles varm. Et par brødblisinger og noen slurper kaffe gjorde oss startklare igjen.

Da vi kom fram, hadde Jo fått

opp garna. Vi rekna ti fisker inne i maskene. "Jaja, de'e' da tu skoja revvi". Herma hadde han etter Johan Leirhagen som hadde dette uttrykket for noe han syntes det var "mån ti".

Det ble ikke samme dreisen i fisinga i dag. Nattesøvnen hadde stort sett uteblitt, og den første gangs spenning var over. "Vi må gå åt Kutten", sa Jo. "Hu e' sikker". Vi rusla etter de få metrene til ei lita tjønn ute i bekken. Men det var problematisk, for nøkkroser og starrgras vanskeliggjorde fisinga. Omsider fikk Jo en svart, storhodet morian av en fisk. "Ja, de' vart eit napp i Kutten i år å".

Vi ville tilbake. Etter at vi hadde gjort opp fisken, holdt vi rådslagning. "Ein runde te' så går vi heim". Da vi kom til ei passelig smågran, satte vi ut stengene. Selv krøp vi inn under barhenget og sovnet! Jo kom, og skjønte situasjonen. Leirplassen ble ryddet, og vi begav oss på hjemveien.

Bestemor slo hendene sammen da vi tok fiskeskreppa ut av sekken. "Æ våge dåkk, æ", sa hun.

Fjellfurua av Arnstein Røe

Dette bildet tok jeg en kveld jeg gikk på hytta i sommer. Det er mange ganger blitt tenkt, men alltid når jeg har kommet over et motiv har kameraet ligget hjemme og ikke i sekken der det skulle vært.

Som en ser er den tydelig tæret av tidens tann, men tappert har den kjempet for å overleve. Så slik den står i dag minner den meg om en hardbarket, gammel fjellsame som har overlevet både storm, torden og fokksnø ute i det fri. På det lille bildet fra rotstokken ser vi også at det for mange, mange år siden er kommet en forfrossen fjellkar ned til den og hogget seg inn til den mest tjærerike plassen på den og nøret opp en eld på flisene. Sikkert for å varme de stivfrosne fingrene, og kanskje prøvd å fordampe noe vann ut av de gjennomvåte vadmelsklærne etter en lang dags marsj på leting etter husdyra. For å få dem ned fra fjellet før vint-

ren satte inn for alvor, og de ble et lett bytte for varg og bjørn.

Eller kanskje han hadde vært på jaktur og dagen hadde vært lang og slitsom med lite eller ingen fangst, og han gruet seg for å komme til bygds og møte sin arme kone og sultne barn. Som sikkert gledet seg til far kom ned fra fjellet med sekken full av ry-

per, orrfugl og kanskje en feit hare. Hva skulle han si? Der han satt med tom sekk følte han seg ikke høy i hatten. Det var iallefall godt å varme seg på denne tyrfurua før den siste tunge biten ned til bygda skulle fullføres.

Ja slike tanker kommer over en når en vandrer i gammel skog, merket av både tiden og menneskene som vandret her lenge før ens egen barndom tok til. I dag er dette mitt friområde, og min "hage" for rekreasjon og avkobling. I går var dette området for mine forfedre i en evig kamp for å overleve. Med sult og sykdom, underernæring og stor barnedødelighet. Det var den sterkeste rett som rådde. Så såg de antakelig med litt andre øyne på livet i fjellet enn vi gjør i dag når vi vandrer oppover til en varm og lun hytte med sekken full av god mat og drikke. Og til en rolig og avslappende helg i godt lag med gamle kompisar og slektninger.

Helgådal IDRETTSLAG 50 ÅR 1940-1990

Lørdag 24. mars feiret Helgådal idrettslag sine 50 år med jubileumsfest på Bjartan samfunnshus. Der var jubileumsmedlemmer og idrettsvenner samlet. Gratulantene stod i kø og gaveflommen ville ingen ende ta.

For Helgådal idrettslag har vært en sentral kulturfaktor i bygda, både på det idrettslige og det kulturelle plan.

Under jubileumsfesten utnevnte idrettslaget sju nye æresmedlemmer. Ole Sagvold, Egil Green, Leif Svartås og den første redaksjonskomiten i Helgådalsnytt.

Formannen i jubileumsåret Jon Overmo foran et gedigent gavebord

To av de sju æresmedlemmene som ble utnevnt på jubileumsfesten. Leif Svartås og Egil Gren.

Tre medlemmer av hovedstyret i jubileumsåret, Camilla Helgås, Harald Gomo og Jon Overmo med gaver og blomster.

Her deler kveldens toastmaster Lasse Johnson sen. ut blomster og jubileumsdiplom til sju av de tjuefire som deltok på stiftelsesmøte i 1940. Fra v.: Johs Haldorsen, Severin Lillegård, Ivar Leirset, Arne Skoknes, Peder Bjartan, Leif Skoknes og Magne Bengtsson.

Tidligere ledere som var til stede på jubileumsfesten. Fra v.: Åsmund Leirset, Peder Bjartan, Per Leriset, Bjarne Haugan, Klara Johnson Storholmen, Jon Overmo, Brit Sellæg Fredriksen, Johs Overmo (kveldens mest dekorerte) og Odd Helge Roksvåg.

Det er et langt sprang i tid og utvikling siden Stor-Bengtsa slet seg fram mellom Åkran og Sunnihullet på over tre meter lange bjørkeski og til dagens fristilsløpere som danser fram etter velpreparerte traseer.

Fra venstre: Torbjørn Julnes som kjempen fra Hälsingeland - Stor-Bengtsa, Jon Rydning 20 og 30-års storjeger, Olav Sagvold langrennskjempen fra etterkrigsåra, Nils Kolstad skihopperen fra Kolstadbakkan, Arnold Kjesbu legenden i langrennssporet med det geniale hevertsystem med blåbærsoft, Marit Elnes en kvinnelig skirepresentant med strekkbukse fra femti-åra, Kjell Bjartan stilløperen med poplinsdress, Per Leirset med seksti- og syttiåreas skiutstyr, Snorre Green med de første glassfiberski, Ingunn Leirset, skijenta med åttiåras fargerike skiantrekk og Sturla Green, dagens fristilløper.

Ski-show

Ski og skisport har i alle år stått sentralt i Helgådalen IL. Derfor var det vel naturlig når vi feiret de femti år, å markere det med en liten kavalkade av ski og skiutstyr med den tids brukere og utøvere

Lange turer

av Bjørn Årstadvold

I nr. 11 av Helgådals-Nytt for 1982 har Håvard Elnes 5 forskjellige fortellinger om dryge og strabasiøse turer. Jeg føler meg fristet til å forfølge dette emnet enda litt slik at de som lever i dag kan få en liten forståelse for, og et lite innblikk i hvordan forholdene var i bygda for ca. 100 år siden. Under mine mange pratestunder hos det trivelige ekteparet Petra og Ole Åkran på Vuku Eldresenter, som har mye å å berette fra gammel tid, har jeg på ett vis fått Helgådalens historie og menneskeskjebner nærmere inn på livet. Dette uten noen forkleinelse for det imponerende arbeidet Helgådals-Nytt gjennom alle år har gjort. Uten deres innsats hadde uerstattelige kulturverdier gått tapt for alle tider. Men tilbake til utgangspunktet "Lange turer" fortalt av Petra og Ole Åkran.

Oksehandel

Johan G. Helmo født på en plass ved Helmoen, død 1949 i Byna, var i sine barne og ungdomsår på Åkran. Han ble utlært skredder og drev sitt yrke som omreisende sådan. I embeds medfør hadde han bl.a. vært på Færdsdalen på oppdrag. På Færdsdalen fikk han tilbud på en "okseball" (ungokse). Enten det var et ledd i hans arbeidslønn eller ikke skal være usagt, men antageligvis brukte vel folk minst mulig penger på den tid. Resultatet ble i alle fall at mannen på Åkran gjerne ville ha tak i en ny avlsokse, for der ved å få nytt blod i buskapen sin og kanskje de nærmeste naboers buskaper.

Dermed bar det i veg til Færdsdalen på oksehandel med Johan Helmo og Olaus Åkran, født 1837. Årstallet kan ikke tidfestes nøyaktig, men antas å være ca. 1875-80. De startet muligens forbi Helmoen og

Johan G. Helmo

gikk den letteste leia over fjellet til Sul. Fra Sul og til Færdsdalen var det sikkert den gang alfarvei over fjellet mellom de to fjellbygdene. Oksehandelen gikk i orden, og karene gikk samme vei tilbake med oxen i band. Hvor lang tid de brukte vites ikke, men samlet gange frem og tilbake ble sikkert bortimot 8 mil, og "okseballen" ble sikkert både klar og lei av strabasene, så det tok sikkert si tid før han ble satt på bås på Åkran.

Oxen ble stelt godt med slik at han var i god form til sin gjerning når han ble kjønnsmoden og skulle fornye buskapen i grenda. Men i følge Petra Åkran ble resultatet heller magert, for han klarte ikke å produsere en eneste kalv til tross for utallige forsøk de første par årene. Således ble det ikke Færdsdalsrase i buskapene i Helgådalen av denne oxen. Om eksperimentet senere er forsøkt vites ikke, men det er neppe trolig.

Martnastur

Fra sine yngre dager minnes Ole Åkran en historie om en kvinne fra en av Kolstadgårdene i Volden, navnet husker han ikke da fortellingen hadde gått på folkemunne før hans tid. Den årvisse og den tids populære "Marsimartnan" begynte visstnok første tirsdag i

mars. "Marsimartnan" var som kjent på Levanger. Dit gikk nevnte kvinne, helt sikkert sammen med flere da martnan var noe spesielt som mange tok seg tid og stunder til.

Å gå til og fra Levanger i den tid var nok ingen sensasjon, men det spesielle med denne kvinnen var at hun gikk "bærfot" (uten sko) begge veier for å spare skoene sine. Disse bar hun med seg, og brukte dem kun til martnasoppholdet. Ut fra dette må man trekke den konklusjon at det også måtte være en særdeles mild vinter, da dette var mulig først i mars. Jo, Helgådalen har fostret mange hardhauser av begge kjønn, derom ingen tvil.

Auksjonstur

Petra Åkran husker mange ting fra sin barndom. I forbindelse med dette temaet fortalte hun også følgende historie:

Det skulle være auksjon på en gård i Vera, og dit skulle selvfølgelig mange Helgådalinger. Auksjoner var reneste festdager i den tid, da møttes det mye folk, en fikk høre mye nytt, kort sagt var det et samlingspunkt i den ellers grå hverdagen. Blandt de som skulle til Vera var det 3-4 karer som startet turen fra Åkran. Før de la iver, la de skoene i skreppa, bretta vadmelsbuksa opp til knærne og tok skogleia på nordsida av Helgaa fatt "bærfot". Men en slik tur var ikke gjort på en dag i den tid. Først den tredje dagen var det på tide å tenke på heimturen som selvfølgelig gikk samme lei tilbake, da med litt auksjons på ryggen i tillegg til "lauparskon". Gnagsår av upassende sko hadde de ikke fått av turen, men endel sår og skrammer av kvist og stein hadde de nok ikke unngått minnes ho, da denne turen foregikk på sommerføre.

Voldenætta

Av: Joar Olav Nesse

Årets slektsartikkel har undertegnede valgt å kalle Voldenætta. Grunnen til dette er at personene, Nils og Barbro Anna, som danner utgangspunktet til denne slekten til slutt kom til gården Volden. Det er henvendelser fra folk som nedstammer fra disse som gjør at vi nettopp har valgt denne slekten i år. Årets seter-vollartikkel dreier seg også om Volden fordi det er Vollavollen sin tur i år. Derfor passer det ekstra godt med Voldenætta i år.

Nils Hansen ble født 1802 på Øvre Åsegg i Steinsdalen, Osen. Nils sine foreldre var Hans Christensen og Marit Pedersdatter. Dette var Hans andre ekteskap. I første ekteskap var han gift med Kari Pedersdatter, en eldre søster til Marit. For å komme videre her ble det lagt ned mye arbeid uten noe resultat. Resultat ble det imidlertid da jeg kontaktet Per A. Rødøy som er med i bygdaboknemda for Osen; for det viste seg at denne familien bare bodde en kort tid i Osen fra 1797-1803. Da flyttet hele familien til Skjelstadaunet i Åsen.

Hans Christensen var fra Neverdal (Nåvådal) ved Innset ikke langt fra Kvikne. Derfra kom han til Skaun hvor han var dreng på Solsstad til han i 1791 giftet seg med Kari Pedersdatter Nord-Aunan. Fra 1793-1796 drev han Nord-Aunan som han tok over etter svigerfaren, Peder Iversen. I 1797 flyttet Hans og hele familien til Osen, og samme år døde kona, Kari. Året etter ble Hans gift med Marit. I 1803 solgte Hans Christensen gården, Åsegg, til Mads Hansen, og hele familien flyttet som før nevnt til Skjelstadaunet i Åsen.

I 1801 bodde også Peder Iversen og kona, Ragnhild Olsdatter, på

Volden

Åsegg. Dette var svigerforeldrene til Hans. De reiste også fra Osen ca. 1803 og dro tilbake til Skaun hvor de døde. Ragnhild Olsdatter Myrin døde 1805, og Peder Iversen døde på Kråkset i 1813. Han hadde tatt seg kår der. Peder var underoffiser, sersjant.

Følgende barn er funnet etter Hans Christensen:

Barn i 1. ekteskap med Kari Pedersdatter:

1. Anne Hansdatter f. 1792 (Nord-Aunan, Skaun)
2. Peder Hansen f. 1794 (Nord-Aunan, Skaun) d. 1802 (Åsegg, Osen)

Peder døde av kopper.

3. Christen Hansen f. 1797 (Nord-Aunan, Skaun)

Barn i 2. ekteskap med Marit Pedersdatter:

4. Peder Hansen f. 1799 (Åsegg, Osen)
5. Nils Hansen Volden f. 1802 (Åsegg, Osen)
6. Karen Hansdatter f. 1805 (Skjelstadaunet, Åsen)
7. Ragnild Hansdatter f. 1808 (Skjelstadaunet, Åsen)
8. Mette Hansdatter f. 1811 (Skjelstadaunet, Åsen)

Marit hadde en sønn, Ingebrigt, f. 1796 utenfor ekteskap i Skaun.

Hans far var Lars Larsen Krogstad. Ingebrigt var med da Marit kom fra Skaun til Åsegg for å gifte seg med Hans Christensen. På folketellingen i 1801 er Ingebrigt feilaktig oppført som sønnen til Hans.

Nils Hansen Voldens søster, Ragnild Hansdatter, kom også til Helgådalen og ble i 1846 gift med Svend Arntsen Bjørstad f. 1817. De fikk en sønn Ole Svensen f. 1847.

Ole utvandrer til USA ca. 1868, og kaller seg da Ole Svensen Wolden. I 1865 bor denne familien i Byna, de er leieboere der. Både Svend og sønnen Ole er da titulert som skomakere. Ragnild dør i 1880 på Varslot, og mannen, Svend, utvandrer til Elk Point i Sør-Dakota i 1882. Han drar til sønnen. Det kan nevnes at Julie Brooks som var her i 1986 nedstammer fra han.

Barbro Anna Andersdatter ble født i 21. 02. 1804 på Frosta. Hun var fra Lilleviken, også kalt Amundsvig. Hennes foreldre var Anders Pedersen f. ca. 1741 d. 1805 og Barbro Christophersdatter Lillevik f. 1766. De giftet seg 27. 04. 1786 og hadde flere barn sammen. Anders Pedersens foreldre var Peder Andersen f. ca 1711, og kona hette Siri. Peders foreldre var Anders Pedersen og kona Ingeborg Olsdatter som døde i 1728.

Barbro og Anders fikk følgende barn, alle født i Lillevik på Frosta:

1. Anna Andersdatter f. 1786
2. Olava Andersdatter f. 1787
3. Ingebor Anna Andersdatter f. 1790
4. Peder Andersen f. 1792
5. Christopher Andersen f. 1795
6. Cecilia Andersdatter f. 1798
7. Ole Andersen f. 1800
8. Barbro Anna Andersdatter f. 1804

Barbro Anna var bare ett år gammel da faren, Anders, døde i 1805. Mora, Barbro, Christophersdatter, giftet seg allerede i 1806 på nytt med Ole Estensen. Han ble Barbro Annas stefar. Da hun ble konfirmert i 1819 fra Wang kirke på Åsen, ble Ole Estensen oppgitt som hennes far.

Den 15. 11. 1826 ble Barbro Anna gift med Nils Hansen. De fikk åtte barn sammen. De seks første ble født på Skjelstadaunet i Åsen, og de to siste på Bjørstad i Verdal. Familien bodde på Skjelstadaunet til 1842. Den 6 juni dette år fikk gårdbrukeren, Nils Hansen Skjelstadaunet, og hustruen, Barbro Anna Andersdatter, utflyttingsattest til Verdal. Den 7 juni ble denne familien meldt innflyttet til Verdal. Hensikten med flyttingen ble oppgitt å være: Bygsling av gården Bjørstad.

Bjørstad ble imidlertid solgt ved auksjon til Nils Hansen i 1841. Nils fikk auksjonsskjøte 30 mars, tinglyst 23 april 1841. Nils ble på Bjørstad til 1854. Ved kontrakt av 12 januar 1854, tinglyst 13 august 1873, solgte Nils Hansen gården, Bjørstad vestre, for 400 spesidaler til Nikolai Jensen mot å få feste på Volden. Han fikk forpakkingskontrakt på Volden i 1856. Nils er leilending i 1875; og da er sønnen, Petter Nilsen, oppgitt som driver for faren. Det er også anført at Petter eier størstedelen av besetningen. Det var først i 1884 at Petter Nilsen Volden kjøpte gården fra Verdalsgodset for 7500 kr. Skjøte ble utstedt 14 april og tinglyst 25 april 1884. Det er ennå folk av samme ætt som eier Volden.

En kort omtale av barna til Nils og Barbro Anna:

Hans Petter Nilsen Røe

Hans ble gift med Martha Thorisdatter. Hun var født på Kolstad. I 1865 er Hans og kona losjerende på Volden. Hans er også oppført som selveier av Lerhagen med Sagvoldenget, og det er anført at disse plassene er ubebodd. I 1875 har de flyttet til Røe vestre. De bor der sammen med de to sønnene, Nils og Teodor Hansen. Begge to utvandret til USA i 1892 med bestemmelsessted Eau Claire, Wisconsin. Trass iherdige forsøk har det ikke lyktes å finne etterkommere av dem ennå, men i en liten notis i Fergus Falls ukeblad i 1897 omtales en person:

"Nils Hansen Helgedalen døde i forrige uke. Han var farmer 3 mil sør for Ulen i Clay County og hadde flere små barn". Det er stor sannsynlighet for at dette kan være Nils Hansen Røe.

Ole Andreas Nilsen Varslot

Ole ble gift med Lisbeth Olsdatter Varslot. Hun var datter av Ole Sivertsen som kom fra Telsneset til Varslot. I 1865 bor Ole og familien på Varslot, og han deltar i drift av gården sammen med svigerfaren;

Ole Varslot Sagvolden

men allerede i 1875 er han eier av gården. Det er fremdeles folk av samme ætt som eier gården. Først var det Oles sønn, Nils, som tok over og senere hans sønn Ole igjen. Nåværende eier er Nils Varslot, sønn av sistnevnte Ole.

En annen sønn, Olav (Olaf) Olsen Varslot tok over Volden etter

onkelen Petter Nilsen Volden. Etter Olaf "Volla" tok hans sønn Petter over. I skrivende stund er det Petters sønn, Magne Varslot, som eier Volden.

Oles datter, Baroline, utvandret til USA med bestemmelsessted Boston, men kom senere til Escanaba, Michigan. Borghild Røe som er barnebarn av Ole har fortalt: "Farfar syntes det var synd at Baroline reiste til USA. Han prøvde å få henne til å forandre mening, men hun var ikke til å holde igjen. Det var en av karene fra Prestgårdsengen som var årsak til det. Han hadde dratt til USA før, og hun var veldig forelsket i han. Baroline ble ikke gift i USA, for hun døde i ung alder visstnok av tyfus, før hun rakk å gifte seg".

Bereth Martha Nilsdatter Elnes

Bereth ble gift med Ole Johannesen Elnes, og de fikk sønnen, Johannes. Han utvandret til USA og ble farmer der. I Trønderlagets årbok fra 1923 i USA er Johannes nevnt: "Johannes Elnes er også Verdaling og bor i Town of Gordon. Han er ugift". Johannes er gravlagt på Elim kirkegård ved Osakis i Minnesota. Bereth fikk en tragisk død. Hun døde på barselseng uforløst. Ole ble senere gift med Martha Gundbjørnsdatter f. 1833.

Serianna Nilsdatter Hage

Serianna ble gift med lærer, klokker og kirkesanger Sevald Olsen Hage. De bodde i klokkestuen i Ulvillan i 1900. Sevald kjøpte gården Nordberg vestre etter at han sluttet

Bak fra venstre: Julie Varslot Ørtugen, Telen og Nils Varslot, Beret Varslot Green. Sittende foran Lovise Varslot, Anna Varslot Lustad, Borghild Varslot Røe og Ole Varslot. Bilde tatt i Volden 1910.

som lærer. Tre av barna deres utvandret til USA. Det var Oline, Nils og Berith Martha. Oline kom tilbake og ble gift med Johan Adolf Lerstad fra Leksvik. Han var ei tid lærer i Ulvillå, og senere i Sjøbygda, men han sluttet som lærer og dro til USA i 1905. Nils ble gift i USA med Minnie, og han har stor etterslekt der, særlig i California. Berith Martha ble i USA gift med Odin Halden. Han er omtalt i Trønderlagets årbok fra 1925 i USA: "Odin Halden er fra Hommelvik i Sør-Trøndelag. Han har særlig bemerket seg for sin dyktighet og lang tjeneste som embetsmann, idet han innehadde embetet som County Auditor of St. Louis County i 24 år. For tiden innehar Mr. Halden en stilling ved statens skattekommission. Mrs. Halden er fra Verdalen".

Oline Nilsdatter Dahl

Oline ble gift med Michael Dahl. Han var snekkermester. Michael var også i USA noen år. De fikk til sammen åtte barn, hvorav fem døde i ung alder. Oline var jordmor og vaksinator. I 1865 bodde de i Storvuku, men størsteparten av tida bodde de på Fridlund på Verdalsøra. Deres datter, Maren Gurine, utvandret til USA. I 1910 er hun hjemme på besøk sammen med sønnen Osvald, og hun er da enke.

Petter Nilsen Volden

Petter ble gift med Anna Serine. Som før nevnt ble det han som tok over Volden. Petter var også poståpner i Volden. Petter og Anna fikk ingen barn.

Nils Nilsen Volden

Nils utvandret til USA, og der ble han gift med Maren Anna. De fikk 9 barn. I 1875 er han hjemme på besøk i Volden, og blir da titulert som farmer fra Jackson County, Minnesota. Det er stor etterslekt i USA.

Birgitte Nilsdatter Brekken

Birgitte ble gift med Peter Andreas Brekken fra Frol. De fikk to barn. Peter forpakter Munkeby nedre i 1875. Se ellers Skogns historie band VI Frol I side 392.

Sverre M. Green som har hjulpet til en del med registreringen av etterkommerne har gitt følgende karakteristikk:

Et markant trekk ved flere av

Petter og Anna Serine Volden.

Nils og Maren Anna Volden med familie i Jackson, Minnesota.

Maren Gurine og sønnen Emil, sammen med Oline Dahl.

Nils Voldens etterkommere var deres anlegg for handel og deres evne til å greie seg økonomisk gjennom skiftende forhold. Skogforvalter, M. P. Moen, sa en gang at om en satte disse folk på en berghammer så hadde de råd for å greie seg. Ei av døtrene, Seriana, gift Hage drev landhandel i Ulvillå og ble populært kalt "klokkarkjerringa". Mange historier er fortalt om hennes evne til å sikre seg at fortjenesten var i orden. En liten episode som belyser dette:

To jenter som gikk for presten hadde med hvert sitt spann med multer for salg, men kjerringa rente først av multesafta før multene ble veiet. Seriana var en robust kvinne som kjørte tømmer fra Klusmarka etter at de ble eier av denne gård. Videre var hun med som "oppsager" den tid det var oppgangsager i bruk.

Beret Martha Halden født Hage

Ættetavle

A. Nils Hansen Volden f. 1802 (Bjørnør, Osen)
d. 1876 (Volden)

g. 1826 (Åsen) med Barbroanna Andersdatter
f. 1804 (Åsen) d. 1880 (Volden)

B1. Hans Petter Nilsen f. 1827 (Åsen) d. 1880 (Rød)

g. 1859 med Martha Thoresd. Overholmen
f. 1829 (Kolstad) d. 1889 (Rød)

C1. Martha Hansdatter f. 1860 d. 1860 (Volden)

C2. Datter f. 1860 d. 1860 (Volden). C1 og C2 er
tvillinger

C3. Nils Hansen f. 1864 (Volden) d. 1865
(Volden)

C4. Nils Hansen f. 1866 (Rød)
Nils utv. 1892 til Eau Claire,
Wisconsin, USA

C5. Theodor Martin Hansen f. 1869 (Rød)
Theodor utv. 1892 til Eau Claire,
Wisconsin, USA

B2. Ole Andreas Nilsen f. 1830 (Åsen)
d. 1923 (Varslot)

g. 1857 med Lisbet Olsdatter f. 1838
(Telsneset) d. 1898 (Varslot)

C1. Ole Olsen Sagvolden f. 1857 (Varslot)
d. 1917 (Sagvolden)

g. 1891 med Martha Kristensd. f. 1858
(Sagvolden) d. 1945 (Sagvolden)

D1⁰. Thrine Eline Olsdatter f. 1883 (Langdal)
d. 1943 (Nonset)

g. 1913 med John Olsen Nonset f. 1865
d. 1947

Thrines mor: Inger Marie Tørrisd.
Langdal f. 1863 (Gaulstad)

E1⁰. Petter Kristensen Langdal f. 1905
(Langdal)

Petters far: Kristen Olsen Sagvold
f. 1887 d. 1915

g. 1939 med Gudrun Sagmo f. 1902
d. 1940

Petter og Gudrun hadde ingen barn.

E2. Trygve Nonset f. 1914

Trygve ugift.

E3. Magnhild Nonset f. 1916 d. 1986
g. 1957 med Ole Holmen f. 1903

E4. Olaf Nonset f. 1918

g1. 1940 med Astrid Bjørklund f. 1916
d. 1959

g2. 1967 med Marta Stensli f. 1916

E5. Gustava Nonset f. 1921

g. 1944 med Ivar Flyum f. 1920

E6. Edin Nonset f. 1924

g. 1950 med Valdis Lillian Hallem f.
1918 d. 1985

C2. Baroline Olsdatter Varslot f. 1862 (Volden)

Baroline utv. 1893 til Boston,
Massachusetts, USA

Bosted: Escanaba, Michigan
Baroline var ugift

C3. Sophie Olsdatter Varslot f. 1865 (Varslot)
d. 1939 (Lerhagen)

g. 1888 med Johan Arnt Olsen f. 1861
(Bynahaug) d. 1943 (Lerhagen)

Johan utv. 1882 til Escanaba, Michigan,
USA, men kom tilbake i 1884.

Johan utv. 1893 New York, USA, men kom
tilbake i 1899.

D1. Laura Johansd. Lerhagen f. 1888 (Varslot)
d. 1917 (Lerhagen)

E1⁰. Signe Julie Lerhagen f. 1908

(Lerhagen) d. 1990

g. 1924 med Ole Andreas Varslot
f. 1901 d. 1982

Signes far: Martin Andersen Lillegård
f. 1885 d. 1976

(Se senere i ætten)

E2⁰. Rudolf Lerhagen f. 1915 (Lerhagen)

d. 1988 (Namsos)

g. 1947 med Inger Røseth f. 1919
(Ogndal) Skilt

Rudolfs far: Anton Lynghaug f. 1868
(Vefsn)

C4. Nils Olsen Varslot f. 1874 (Varslot)
d. 1930 (Varslot)

g. 1898 med Telena Jakobsdatter f. 1871
(Gaulstad) d. 1930 (Varslot)

D1. Julie Anna Johnsdatter Varslot
f. 1893 (Gren) d. 1974

(Julie var Telenas datter)

g. 1916 med Johannes Ørtugen f. 1894 (Ørtugen) d. 1973

E1. Peder Nikolai Ørtugen f. 1916
g. 1944 med Aslaug Langdal f. 1917 d. 1988

E2. Tora Alvilde Ørtugen f. 1918
g. 1957 med Birger Nikolai Thorshaug f. 1920 (Sørum)

E3. Berit Alfrida Ørtugen f. 1920
g. 1945 med Karl Ludvig Ydse f. 1924

E4. Klara Ørtugen f. 1922 (1921)
g. 1954 med Arne Rostad f. 1920 (1919) d. ca. 1962

E5. Jorunn Ørtugen f. 1924 d. 1990
g. 1944 med Peder Elvereng f. 1919 (Ogndal)

E6. Agnes Julie Ørtugen f. 1926
g. 1947 med Ola Volla f. 1920

E7. John Adolf Ørtugen f. 1928
g. 1952 med Gerd Johanne Skjelstad f. 1929 (Hitra)

E8. Otte Ørtugen f. 1931
g. 1958 med Anni Ward f. 1934

E9. Birger Ørtugen f. 1933 d. 1933

D2. Beret Maria Nilsdatter Varslot f. 1896 (Overholmen) d. 1986 g. 1922 med Lasse Olsen Green f. 1890 (Gren Nedre) d. 1974

E1. Tora Elisabet Green f. 1922
g. med Olav Stenhaug f. 1917 (Frosta)

E2. Oddbjørg Green f. 1924

E3. Nella Green f. 1926
g. 1950 med Hroar Pedersen f. 1928 d. 1984

E4. Harald Green f. 1930

D3. Lovise Nilsdatter Varslot f. 1898 (Varslot) d. 1974 (Verdalsøra)
Lovise var ugift

D4. Ole Andreas Nilsen Varslot f. 1901 (Varslot) d. 1982 (Varslot)
g. 1924 med Signe Julie Lerhagen f. 1908 d. 1990

E1. Nils Varslot f. 1924
g. 1948 med Lise Bjartan f. 1927 Skilt

E2. Laura Sofie Varslot f. 1926
g. 1948 med Magne Benjamin Nessemø f. 1920

E3. Tormod Varslot f. 1928
Tormod er ugift

E4. Johanne Alise Varslot f. 1930
g. 1952 med Peder Bjartan f. 1921

E5. Olaus Antonie Varslot f. 1931

E6. Odd Sigvart Varslot f. 1933
Odd er ugift

D5. Borghild Nilsdatter Varslot f. 1905 (Varslot)
g. 1946 med Peder Røe f. 1899 d. 1990

E1. Tove Elisabet Røe f. 1948
g. 1973 med Nils Margido Ulvin f. 1948

D6. Anna Petrine Nilsdatter Varslot f. 1908 (Varslot) d. 1979
g1. 1934 med Jakob Petersen Lustad f. 1899 (Gaulstad) d. 1963
g2. med Ingmar Musum f. 1907

Ingen barn

C5. Olaf Olsen Varslot f. 1879 (Varslot) d. 1971 (Volden)
g1. 1902 med Marie Andersdatter Lillegård f. 1879 (Grensvold) d. 1911
g2. med Ragnhild Andersdatter Lillegård f. 1888 d. 1978 (Volden)

D1¹. Bernhard Varslott f. 1903 (Varslot) d. 1979
g1. med Signe Eline Skoknes f. 1905 (Helmo) d. 1945
g2. 1950 med Pauline Våde Elnan f. 1908 (Beitstad) d. 1983

D2¹. Ole Alfred Varslott f. 1909
g. 1938 med Solveig Hilda Kulstad f. 1907

D3¹. Maria Otelie Varslot f. 1911 d. 1930 (Volden)

D4². Aslaug Mathilde Varslot f. 1915 (Volden)
g. 1939 med Sverre M. Green f. 1911.

D5². Petter Agnar Varslot f. 1922 (Volden)
g. 1946 med Kari Hallem f. 1924

D6². Svein Oddmund Varslot f. 1928 (Volden) d. 1929 (Volden)

B3. Bereth Martha Nilsd. Volden f. 1834 (Åsen) d. 1872 (Elnes)
g. 1865 med Ole Johannesen Elnes f. 1820 (Elnes) d. 1888 (Elnes)

C1. Gutt f. 1866 d. 1866

C2. Johannes Olsen Elnes f. 1869 (Elnes) d. 1936 (Minnesota)
Johannes utv. 1891 til Duluth, Minnesota, USA (Kalte seg John Elnes i USA)
Johannes var ikke gift.

B4. Serianna Nilsdatter Volden f. 1836 (Åsen) d. 1930
g. 1868 med Sevald Olsen Hage f. 1840 (Haga) d. 1909

C1. Oline Birgithe Sevaldsd. Hage f. 1869 (Volden) d. 1940
Oline utv. 1891 til Eau Claire, Wisconsin, USA, men kom tilbake.
g. 1896 med Johan Adolf Lerstad f. 1873 (Leksvik)
Johan utv. 1905 til Duluth, Minnesota, USA

D1. Nikoline Johansd. Lerstad f. 1897 (Kluken) d. 1929 (Minnesota)
Nikoline utv. 1906 til Duluth, Minnesota, USA

D2. Sverre Johansen Lerstad f. 1898 (Kluken)

D3. Svanhild Johansd. Lerstad f. 1900 (Kluken)

D4. Magnhild Johansd. Lerstad f. 1901 (Kluken)

C2. Nils Sevaldsen Hage f. 1871 (Byna)
Nils utv. 1891 til Sioux Falls, South Dakota, USA g. 1892 med Minnie

D1. Hjalmar Hage f. 1893 (Minneapolis) d. 1912 (?)

D2. Arnold Hage f. 1895 (Minneapolis) d. 1957 (Arcadia, California)

g. 1925 med Albertha Ronvik f.

D3. Edna Hage f. 1898 (Minneapolis) d. 1940 (Minnesota)
g. 1924 med William Cole f.

D4. Florence Hage f. 1900 (Minneapolis) d. 1979 (Pasadena, California)
g. 1930 med Alvin Anderson f.

D5. Merle Hage f. 1910 (Minneapolis) g. 1940 med Betty

C3. Gustav Sevaldsen Hage f. 1874 (Volden)
g1. 1897 med Maren Sofie Sivertsd. f. 1873 (Flyum) d. 1907 (Kluken)
g2. 1922 med Karen Olsdatter Skavdal f. 1890

D1⁰. Gutt f. 1895 d. 1895 Mor: Julianna Olausdatter Selnesset f. 1872

D2¹. Sigvald Gustavsen Hage f. 1897 (Ulvild) d. 1961 (Steinkjer)
g. 1932 med Elen Johanne Hollås f. 1911 (Ogndal)

D3¹. Signe Gustavsdatter Hage f. 1898 (Kluken)
g. 1922 med Ingvald Håkonsen Flyum f. 1899

E1. Sofie Flyum f. 1925
g. 1950 ? med Knut Haugan f. 1917

E2. Håkon Flyum f. 1927
g. 1954 med Ingrid Leirset f. 1928

D4¹. Martha Gustavsdatter Hage f. 1900 (Kluken) d. 1982 (Steinkjer) g. 1922 med Andreas Krokstad f. 1895 (Verdal) d. 1969 (Steinkjer)

E1. Sverre Krokstad f. 1923 (Steinkjer)
g. 1952 med Hildur Synnøve Solberg f. 1924 (Steinkjer)

D5¹. Sigrid Gustavsdatter Hage f. 1902 (Kluken) d. 1902 (Kluken)

D6¹. Sigmund Gustavsen Hage f. 1904 (Kluken) d. 1981
Sigmund var ugift

D7¹. John Martin Gustavsen Hage f. 1905 (Kluken) d. 1981
g. 1942 med Magnhild Lunnan f. 1905 (Verdal)
Ingen barn

D8². Ottar Gustavsen Hage f. 1909 d. 1923

D9². Ingeborg Gustavsdatter Hage f. 1911 g. 1928 med Kristian Holmen f. 1901 (Skjækerfossen)

E1. Klara Irene Holmen f. 1928
g. 1950 med Petter Liff f. 1926

E2. Gustav Johan Holmen f. 1932
g. 1958 med Randi Alice Tallaksen f. 1937 (Trondheim)

E3. Knut Ingolf Holmen f. 1941
g. 1963 med Anne Turid Stavø f. 1945

E4. Gerd Solbjørg Holmen f. 1946
g. 1965 med Arne Georg Øksnes f. 1945 (Steinkjer)

D10². Sevald Gustavsen Hage f. 1922
g. 1959 med Polly Irene Leirhaug f. 1926

C4. Berith Martha Sevaldsdatter Hage f. 1876 (Ulvild) d. 1960

Berith utv. 1896 til Quebec, Canada, men kom senere til Duluth, Minnesota.
Berith Martha kalte seg da Marta Haga.
g. 1899 med Odin Halden f. 1863 (Hommelvik) d. 1926

D1. Elisabeth Halden f. 1900
g. 1924 med Harold William Merrill f. 1897 d. 1983

E1. Harold William Merrill Jr. f. 1927
g. 1950 med Frances Lenore Kretschuas f. 1929

E2. Joan Elisabeth Merrill f. 1933
g. 1957 med Ralph Lawrence Harris f. 1927

D2. Helen Signe Halden f. 1908 d. 1983
g. 1967 med Edward Worthington Jones f. 1903
Ingen barn

B5. Oline Nilsdatter Volden f. 1839 (Åsen) d. (Verdalsøra)
g. 1865 med Michael Johansen Dahl f. 1834 (Vangstad) d. 1909 (Verdalsøra)
Michael utv. 1872 til Chicago, Illinois, USA, men han kom tilbake før 1875.

C1. Maren Gurine Michaelsdatter 1866 (Vangstad)
Maren utv. 1891 til Jackson County, Minnesota, USA
g. 1889 med Anton Eilertsen f. 1858 (Bjørnør, Osen) død før 1910

D1. Halfdan Ditlef Emil Engelhardt Eilertsen f. 1890 (Kristiania)
Halvdan utv. 1891 til Jackson County, Minnesota, USA
Konfirmert 1905 i Jackson, Minnesota

D2. Barn død før 1900

D3. Osvald Eilertsen f. 1904 (Minnesota)

C2. Birgitha Michaelsd. Dahl f. 1868 (Storvuku) d. (Verdalsøra)
Birgitha var ugift

C3. Nicolai Michaelsen f. 1870 d. 1874

C4. John Martin Michaelsen f. 1872 (Verdalsøra) d. 1878

C5. Nicolai Michaelsen f. 1875 (Verdalsøra) d. 1880

C6. Olaf Bernhard Michaelsen f. 1877 d. 1880 (Verdalsøra)

C7. Jane Marie Michaelsd. f. 1879 d. 1980 (Verdalsøra)

C8. Olaf Martin Neander Michaelsen f. 1881 d. 1899 (Verdalsøra)

B6. Petter Nilsen Volden f. 1841 (Åsen) d. 1923 (Volden)
g. 1877 med Anna Serine Nilsdatter f. 1851 (Langdal) d. 1910 (Volden)
De hadde ingen barn

B7. Nils Nilsen Volden f. 1844 (Bjørstad) d. 1907 (Minnesota)
Nils utv. 1867 til Quebec, Canada, men kom senere til Minnesota, USA
(Kalte seg Nels N. Volden i USA)

C9. Gina Volden (?)

D1. Helga Brekken f. 1906

(Børsa)

Tidligere sersjant Rikard Pettersen: Et gjensyn med Helgådalen

Av: Lasse Johnson og Johs. Overmo

Sist sommer var det 45 år siden Henry Oliver Rinnan med sin bande var på flukt i Verdalsfjella, og som etter en intens jakt over flere dager ble overmannet og arrestert. Om disse hendelsene er det tidligere skrevet side opp og side ned og vi skal ikke her gå i detalj, men heller hilse på en av hovedaktørene fra den gang.

Sommeren 1989 fikk H-Nytt gjennom gjennom sin kontaktmann Henrik Woll i Vera vite at Rikard Pettersen og frue var på gjennomreise, og at de skulle overnatte hos ham. Pettersen ville gjerne se igjen Helgådalen og Forlandet, og også noen av helgådalingene som var med på den historiske jakta. Allerede samme kveld var deler av redaksjonskomiteen sammen med Olav Sagvold en tur til Vera. Olav Sagvold var en av mange helgådalingene som den gang var med og tok sin tøm, og gjensynet mellom disse to var stort og gripende.

Hvem var Rikard Pettersen

Han var først og fremst en meget sprek og vital pensjonist og et hyggelig bekjentskap. Han var fra Østfold som under siste krig var et meget tett befolket fylke med mange illegale aktiviteter, så som våpenslipp og militærutpløring i det skjulte m.v. Dette førte til at mange ble tatt og mange ble sendt til Tyskland. Pettersen hadde sammen med mange unge deltatt i det frivillige skyttervesen i 1939, og hadde før utført militærtjeneste og fått en del militær utdannelse. Veien til å videreutvikle dette illegalt var kort, men livsfarlig, og rundt årsskiftet 1942/43 måtte han som mange andre flykte til Sverige. Etter operasjon "Rinnanbanden" ble 1. tropp av rikspolitikompaniet sendt til Molde hvor det var plassert som enhet i ca. to år. Pettersen tjenestegjorde der som troppsjef i denne tiden og var fra 1946 også tilknyttet Molde Politikammer.

Treningsleiren i Sverige

Fra sitt opphold i Rikspolitietts treningsleir i Johannesberg ikke langt fra Stockholm, kan Pettersen fortelle at de der gjennomgikk et knallhardt treningsprogram, både fysisk og psykisk. Norske offiserer som var heime på permisjon fra fronten var instruktører, og det ble lagt opp til et program så nært opp til livet i frontlinjene som mulig. Det var jevnlig åling med skarpe skudd like over, det var revelje midt på natta flere netter etter hverandre med harde utmarsjer uten mat. Når de kom frem til den eller den plassen, skulle de få mat, men som oftest hadde ett eller anna skjedd slik at maten ikke var der, så det var bare å gi seg i kast med ytterligere noen timers marsj, og alltid i høyeste beredskap.

De som var i denne treningsleiren var håndplukkede menn med

både militær og politibakgrunn, de skulle rykke inn i Norge og hindre ville tilstander så snart krigen var slutt.

Organisasjon av oppdraget

Pettersen var med et tog som kom fra Sverige til Trondheim den 9. mai 1945. Haakon Harlem var sjef for kompaniet, men det var nestkommanderende Ringnes som fulgte med til Skjækerfossen og organiserte letinga. Hvert lag var oppsatt med "spesialister" på hvert sitt område, skarpskytter, MG-mann, bombekastermann og lege var med på hvert lag.

Det at fire av "bandemedlemmene" ble tatt hånd om så nært Skjækerfossen som Leirmelan, førte til en kraftig skjerpelse av vaktholdet i alle retninger fra Skjækerfossen. Det var harde dager for rikspolitisoldatene og kjentmennene, men legen, dr. Beck-Olsen

Olav Sagvold, John Haugan, Rikard Pettersen og Ole Sagvold.

Gjensyn med Forlandet.

hadde midler for å holde oss våkne. Det var i sannhet en hard tøm også for saniteten.

Det var 4. rikspolitikompani som ble stasjonert i Trondheim. 2. lag fra 1. tropp under ledelse av fenrik Wibe Lund var de første som reiste i all hast til Skjækerfossen. Det ble bedt om forsterkninger og 1. lag fra 3. tropp ble sendt omgående. Det var her korporal Solheim kom med, han var lagfører for dette laget. "Norges beste soldat" er han nevnt som tidligere. Han var en meget ressurssterk person med en utrolig kondisjon og tåleevne og vant en rekke komandoløp i Sverige i 1944 og 1945.

Gjensyn med Forlandet og Fagerlivollen

Under samtalen i Vera ble det enighet om å ta en tur til Fagerlivollen dagen etter. Vi ventet ved Grytholbrua, hvor Pettersen og frue møtte oss, ledsaget av Henrik Woll med flere. I dag er det skogsbilveg innover Forlandet helt ned til Fagerlivollen. I 1945 sluttet vegen ved Brattåsen, og inn over Forlandet var det mange steder vanskelig å ta seg fram til fots. Vi stoppet bilene 200-300 m før vi kom til hytta på Fagerlivollen og gikk til fots den siste biten. Vi merket oss straks hvordan reaksjonen og minnene strømmet på. Før vi fikk øyekontakt med hytta stoppet Pettersen, så opp mot fjellet og sa liksom for seg selv: "Var det ikke her vi kom ned fra fjellet, skliddende på baken nedover snøskavlene for full fart?". "Ja de stamme akkurat de ja", kunne Olav Sagvold bekrefte. Pettersen hadde en enestående evne til å huske både

bygda. Dette var et meget slitsomt arbeid på vårføre i et beinhardt terreng. De øvrige fangene ble eskortert ned til Skjækerfossen og satt i arrest for videresending til Trondheim.

Resten av banden

En del av banden, deriblant Rinnan selv, tok leia østover og ble senere tatt på Flyvollen. Den tredje og siste puljen tok seg nordover og ble arrestert ved Dyrhaugen i Skjækerdalen, etter at gisselet Ingeborg Holm hadde fått plassert et fotspor i snøen vest for Åkersetran. John Haugan var med da disse ble tatt. Vi viser for øvrig til Helgådals-Nytt for 1975, der det er med en artikkel om jakten på Rinnan i maida-gene 1945.

Gjensyn med flere Helgådalingene

Etter besøket på Fagerlivollen gikk turen hjem til Olav Sagvold. Her fikk Pettersen hilse på to andre helgådalingene som var med på oppdraget i 1945, nemlig Ole Sagvold og John J. Haugan. Det ble et hjertelig gjensyn, og over kaffekoppen rekonstruerte de den ene episoden etter den andre. De mintes en natt etter at de hadde forsert Storbekken og måtte sitte natten over i en nedfalt stall. De torde ikke gjøre opp varme av frykt for å bli oppdaget, og gjennomvåte som de var ble det en hustru natt. De mintes også da de fant en oppbygget snøfestning strategisk plassert på en høyde. De visste ikke om noen av banden kunne oppholde seg der ennå, men etter

Rikard Pettersen og Olav Sagvold.

lengre tids speiding og rekognosering fant de ut at festningen var forlatt. Det sto igjen to maskinpistoler stappet ned i snøen. Disse kunne de ikke ta opp uten videre da de fryktet at det kunne sitte en håndgranat i den andre enden. Problemet ble løst ved at de la seg i dekning og festet en line rundt geværene for så forsiktig å trekke dem til seg. Det ble også funnet endel amunisjonsmagasiner for automatvåpen. De gjenopplevde også selve arrestasjonen og hvordan fangene oppførte seg. Spesielt mintes de en av bandemedlemmene som var forferdelig stygg. Han kunne nok ha drept folk bare med blikket, smilte Pettersen.

Levninger etter banden

Gjennom årene etter krigen har det nok vært gjort en del forsøk på å finne for eksempel våpen etter Rinnan. Men dette har nok vært forgjeves. Pettersen kunne fortelle at noe var hentet av norske politistyrker i slutten av mai 1945, men det var

mest radioutstyr og magasiner for automatvåpen. En liten titt der snøfestningen var kunne vært interessant. I hele tatt gikk jakten på Rinnan svært greit for seg. Strasiøst var det selvsagt for dem som var med, men det kom ikke til skuddveksling under arrestasjonene, og det var det viktigste.

Vi for vår del må takke Pettersen og de nevnte helgådalingene for en særdeles interessant gjenopplevelse av dramatiske dager i 1945, en opplevelse vi verdsetter meget høyt.

Vi tar også med et lite utdrag fra vår korrespondanse med Rikard Pettersen:

"Vi var en sammensatt politi og militæravdeling og med et stort ønske om å gjøre den jobben vi var satt til på beste måte. Det var nok mange navn som kunne vært med i omtalen i nevnte beretning.

Det var ikke meningen å lage så mye oppstyr da vi ville besøke Skjækerfossen i sommer, vi ble nok en smule overrumplet. Men gleden

av å se igjen Olav og Ole Sagvold og John J. Haugan var stor og vi vil takke for den hyggelige mottagelsen vi fikk. Jeg har skrevet brev til Olav Sagvold og har fått svar igjen, så kontakten er opprettet.

Jeg vil også sende brev til Lasse Johnson og takke ham for den måten han arrangerte turen til Fagerlivollen samt kanskje få be om å få kjøpt noen av de foto han måtte ha etter turen. Han var et hyggelig bekjentskap. Så vil jeg takke dere for den fine måten dere har tatt opp hendelsene, og at Olav og Ole Sagvold samt John J. Haugan kan framstå igjen. Uten deres hjelp hadde det nok ikke vært enkelt å finne fram i dette ville landskapet. De kartsom var tilgjengelige var heller mangelfulle.

Vel, ekspedisjonen sluttet bra uten tap av menneskeliv, og har derfor blitt et minne som sitter godt forankret i oss som var med.

**Beste hilsen
Rikard Pettersen**

MINNER

Av Ingeborg Nilsen

Det er nå 50 år siden krigen kom hit til landet, og det er blitt markert på alle måter så det er vel overflødig av meg å nevne det, men alle vi som var voksne den gangen kommer vel til å huske det på vår måte. Jeg trodde at vi skulle unngå at vi fikk krigen hit, var det ønsketenking?

Jeg husker da jeg satt og hørte i radio om en større tysk flåte observert i Kattegat på vei nordover. Da begynte det å demre for meg at vi kanskje ikke var så trygge likevel.

Da tyskerne hadde inntatt Øra var det nok stor usikkerhet blant folk flest. Hva ville de gjøre med oss? Kanskje mange tenkte som så at vi blir skutt ned alle sammen. Vi pendlet mellom Lindseth og fars småbruk i Raset og der var far og mor heime da de første tyskerne viste seg i Hagasvingen. De gikk til fots og de var bare en fire-

fem stykker. Da de kom til gårdsveien hjemme stoppet de opp, hevet geværene og siktet mot vinduet. Mine foreldre kom seg opp trappa opp i annen etasje, der hadde far sitt jaktgevær, en såkalt drilling. Der satt han bak gardina. Det er vanskelig å forestille seg hva folk tenker i en slik situasjon som kunne fått katastrofale følger hvis han hadde fyrt av i panikk. Heldigvis senket tyskerne geværene og fortsatte videre østover.

Jeg så også geværpipene deres på nært hold en eneste gang og det var under unntagelsestilstanden. Jeg drev litt som sydamen i denne tiden og akkurat da var jeg hos Signe og Ingemar Skavhaug på Lyng. En dag la vi merke til at en to-tre tyskere patruljerte på veien som var like ned for stuelåna. Plutselig fant de på å gå inn i stua der

jeg satt med mitt arbeide, fru Skavhaug var der inne akkurat da. Disse karene viste ingen høflighet ved å gå inn kjøkkeninngangen eller banke på døra, nei de gikk inn hoveddøra og jeg har tenkt på det siden, men det gikk så fort alt sammen, døren kom på klem og der kom det først to børsepiper med bajonetten ute. De gjorde oss ingen ting, snuste bare litt rundt og gikk ut igjen. Jeg rakk ikke å bli redd, men jeg husker at fru Skavhaug var ganske skjelve etterpå. Jeg kom aldri i berøring med noe illegalt arbeid, visste knapt nok om det, men i ettertid kan en ikke annet enn å bøye seg i ærbødighet for alle dem som våget livet for friheten.

Mine beste hilsener og gode ønsker fra Ingeborg Nilsen.

Gamle bilder fra bygda

En storsjarmør fra 30-åra, John Rydning

Søndagstreff på Tronsmoen

Bak f.v.: Nils Tronsmo, Ingvald Tronsmo, Ole Sisselvold, John J. Fjellner, Gustava Johansen, Ingrid Svenning, Berthe Tronsmo, Fru Svenning med Arne på armen, Beda Tronsmo, Morten Johnsson. (bror av Jo Grønås). Foran fra v.: Sameguten Fjellner: (foreldre Petra og John Fjellner) Ola Tronsmo, Maren Johansen, Petra Fjellner (datter av "Finn Pål" og Lisa fra Tinden, Verdal), Ragnhild Sisselvold, Sofie Svenning og Henriika Tronsmo. Bildet er tatt på Tronsmoen i 1915.

Påskeidyll på "Breivassfjellet"

Hilde Kolstad Garberg og Olai Langdal i den tids moteriktige skiantrekk. Bilde er tatt i 1944

I kongens klær

Ola J. Haugan og Alfred Varslot fotografert i 1930.

Fløyterlag fra Malsåa i 1950-åra

Fra v.: Ola Volla, Kalle Berg, Kåre P. Green, Sverre Kolstad, Olaf Tosteigan og Lasse O. Gren. Blokko.

Ved Skjækerfossen

Fra v.: Jon Brattås, Martin Mælen, Oluf Jensen Helmo, Petter Moe, Gustav Ottermo, (Edvard Hansen?) Edvard Ottermo, Johanna Liff, Magrethe Bjartan og Gurianna Storneset.

På Tinsvolden

Fra v.: Ivar Leirset, Edin Nonset, Ola Kolstad, Petter Kolstad og Nils Kolstad

Taugbanen fra Esingsjøen til Veressjøen m.m.

Av Reidar Prestmo

I årene rundt 1914 hadde Verdalsbruket kjøpt flere store eiendommer i Kall. Det sies at ei viss frøken Flod stod som kjøper, da utlendinger ikke fikk kjøpe skogseiendommer i Sverige. I tillegg kjøpte bruket 100000 m³ tømmer av en Olof Alexanderson ved Kallsjøen. Til transport av tømmeret vart det bygd to taugbaner, en fra Kallsjøen til Anjan (1400 m), og en fra Esingsjøen til Veressjøen (3700 m). Som trekraft vart først brukt en lokomobil fyrt med ved, denne vart senere utskiftet med en dieselmotor. Disse var plassert ved Esingen. Bygginga av banene startet i 1914, og var ferdig høsten 1915. Det vart bygd spisebrakker (stasjonsstuer) og stasjoner både ved Esingen og i Sør-Vera.

Taugbanene fra Esingen endte i stasjonen ved Veressjøen. Dette var et høgt bygg som sto på kraftige betongpillere. Ut til Stasjonen var det ei kavelbru. De full-lastede tømmervognene gikk inn på stasjonen her og vart lesst av, og de tomme vognene returnerte til Esingen.

Mastene som kablene hang i var av ulik høyde, alt etter landskapet. Ei spesialmast sto på banens høgste punkt ved riksgrensa. Masta gikk under navnet "forankringen". Her var det et system som strammet og slakket bærekabelen, alt etter behov.

Ola Urvold forteller at høgste masta på 18 meter, sto på en kolle øst for Jerptjernet. Alle mastene var av tre. Urvold nevner at en landskjent skytter og børsemaker, Anton Dahl fra Steinkjer, utmerket seg spesielt under anleggsperioden.

Like øst for "forankringen" var kablene svært låge. Vognene gikk her såvidt klar av bakken. Om det forteller Borghild Wæren at hennes mormor, Beret Marta Halvorsdatter, var oppe i Jerptjerdalene og både

kangla og laga lauvkjerver, da det var mye rogn der oppe. Alt dette la hun opp på tømmervognene når de passerte, så vart det fri skyss helt ned til Veressjøen. Enkelte som tyvåket fra Esingen hoppet av her oppe før banen gikk over de djupe dalene og Jerptjernet lenger vest.

Tømmeret fra Kallsjøen vart først sendt med taugbane til Anjan. Herfra vart det en lang sjøtur etter Anjan, gjennom Torvsundet og til Sandnesset (ca. 2,5 mil). Her var det som ved Kallsjøen en kjerrat som transporterte tømmeret opp til Stasjonen der det vart tipa av. Det var en mann nede i sjøen som ledet tømmerstokkene inn på kjerraten. To mann stod og lesste tømmeret på taugbanevognene. Et tungt arbeide etter at tømmeret hadde ligget i sjøen.

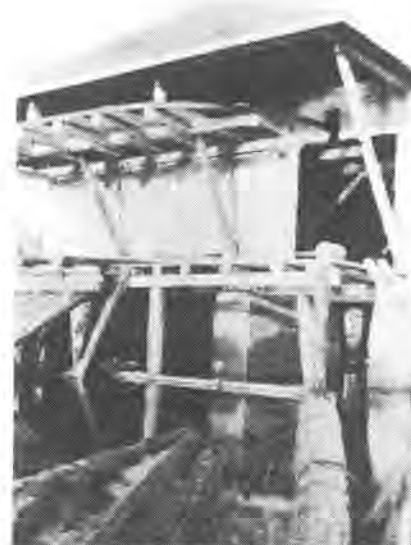
Til å trekke tømmeret over Anjan vart brukt en liten dampbåt ved navn "Eol", med fire manns besetning. Det var strengt forbudt å bruke banen som persontransport, da det hendte at tømmeret falt av vognene, men enkelte tok sjansen på det likevel. Når vognene kom til Sør-Vera stod det folk på Stasjonen

der og løste opp kjettingene og tømmeret falt i sjøen.

Om sommerene i disse årene var Storlundammen stengt, og Veressjøen stod høgt hele sommeren. Denne tømmertransporten foregikk bare om sommeren, og arbeidet gikk på skift.

Jon Rydning forteller at når banen var i drift, så var det svært kor det "riksa og gnaill", noe som hørtes på lang lei. Veresbyggene var glade for livet, for det skremte vekk ulven fra området. I disse åra var det "ulveår", og ulven hadde overgang mellom Sør-Vera og Esingen. Det var egentelefonlinje for taugbanen. I stasjonsstua i Sør-Vera bodde Oline og Gustav O. Wæren. Her arbeidet Oline som skredder. De flyttet senere til Granheim i Inn dalen. Denne tømmertransporten skaffet mye arbeid. I fra svenske kilder var det regnet med at ca. 50 mann hadde arbeide her om sommeren fra Kallsjøen til Vera.

Transporten av tømmeret fra Sør-Vera til Tronsmooset var med og gav veresbyggene arbeid. Tømmeret vart fraktet i såkalte "skuter" med en skutbom rundt og med en

Fra endestasjonen ved Veravatnet

spellflåte som trekraft. Størrelsen på "skutan" kunne variere, fra 3-4000 stokk, men riktig store "skuter" var oppe i mellom 5-6000 stokk. De som arbeidet med dette ville helst ha stille vær. Det var som regel start fra Sør-Vera i sjutida om kvelden, da var de som oftest framme ved Tronsmooset tidlig neste morgen, i tillegg var det mye arbeid med å klargjøre "skutan". Ingvald Tronsmo fortalte at hans far, Iver, fikk akkord på transporten, 1 øre pr. stokk som senere vart forhøyet til 1,5 øre pr. stokk. Spellflåten hadde 8-10-manns besetning. Fra Tronsmoen vart så tømmeret fløytt ned til Verdalsøra på høsten.

Taugbanen kom i drift høsten 1915. Da låg det 140 000 stokk i vika sør for Sandnesset, i dag kalt Stasjonsvika. Det vart regnet med å klare 2500 stokk i døgnet, ca. 10 stokker på hver taugbanevogn, alt etter tømmerets størrelse. Hvis alt gikk greit, kunne tømmeret fra Kallsjøen være framme ved Veressjøen på noe over to døgn. Mye av den tiden gikk med til transporten etter sjøen Anjan. På grunn av været kunne transporten her bli mye forsinket.

Det var litt av et anlegg Verdalsbruket satte i gang i 1914. Mastene var av tre. Store svinghjul og mye kabel skulle transporteres inn i et vegløst område. Harry Jønsson forteller at først i 1957 vart det vegforbindelse fra Mælen til Baksjøneset.

Drifta vart nedlagt i 1920. Ver-

denskrigen var slutt, og det vart nedgangstider. Verdalsbruket fikk store tap på grunn av store fall i tømmerprisene.

Taugbaneanlegget hadde kostet ca. 100 000 kroner. Eiendommene Verdalsbruket hadde kjøpt for 1,2 mill. kroner vart noen år etter solgt med store tap. Et anlegg Verdalsbruket satte i gang mellom Fæviken og Bonæshamn ved Kallsjøen, mislyktes også. Det skulle her produseres tjære, tresprit m.m.

Det vart stille i grensebygdene etter at banene vart nedlagt. Etter hva Harry Jønsson forteller, vart noen av kablene fra anlegget brukt til kabler på hengebruer på forskjellige plasser og en del kabel vart løyst opp og brukt som gjerdetråd. Jernet vart solgt som skrapjern. På svensk side var det en Vichlund fra Järpen som var kjøper. På norsk side kjøpte Ingolf Bengtsen noe av det.

Det er i dag uråd å finne ut hva de hette alle de som hadde sitt arbeide i forbindelse med denne tømmertransporten.

Jørgen Sjømæling var bas på banen mellom Esingen og Veressjøen. Anders Ward var en av maskinistene på Esingen. Andre var Gustav O. Wæren, Peder Furre, Ole Sisselvold, Johannes Tronsmo, Jon Ottermo og Halvard Haldorsen. Stasjonsstua i Sør-Vera stod der til ca. 1932, da vart den flytta til Aretjernet og stod visstnok ved utløpet av bekken på nordre side.

På samme tid forteller Ingvald Tronsmo at Stormyrkoia ned mot Strådøla vart flytta til Kløftin, Kløftkoia. Denne koia stod mellom Seterbekken og Aretjernbekken og vart nytta i fleire vintre.

Etter at taugbanen vart nedlagt, vart stasjonsstua benyttet av ungdommene i Vera og fra gårdene på svensk side som danselokale. I de fleste tilfeller var det Helmer Rydning som spilte, men også Ole Jønsen Sørvera hadde torader og spilte ved enkelte anledninger. Borghild Wæren forteller at hun var for ung til å få lov til å gå på dans, men de lurte seg ned til stasjonsstua og så på de dansende gjennom glaset. Der gikk det mye på pols, vals, reinlender og flax. Men den gangen var det ikke slik at de unge satt og klemte og kysset hverandre så alle såg på.

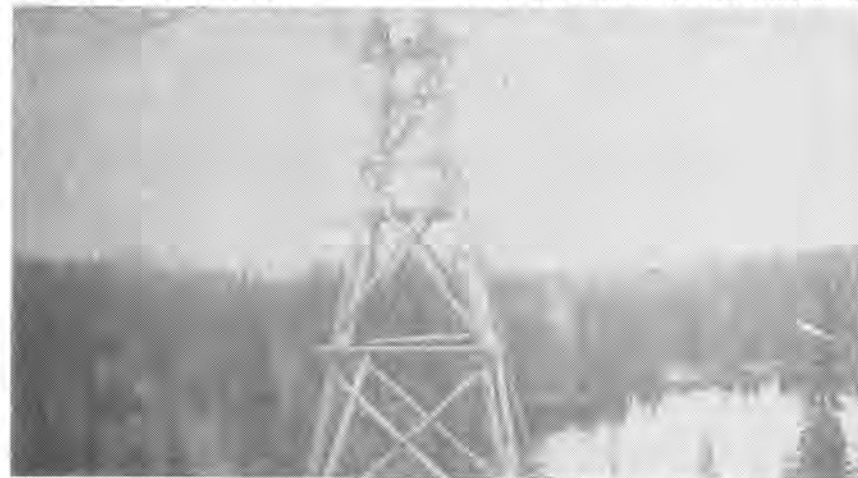
Med Knut Haldorsen som kjentmann, var vi i høst ute for å finne stasjonsstutoma. Lenge etter at banen vart nedlagt, var det ikke skog på området rundt der stua hadde stått, men nå er det skog over det hele. Under noen graner fant Knut kjellerhullet der stua hadde stått, ca. 30-35 meter fra strandkanten. Litt lenger ute ved sjøkanten ligger store sementblokker og viser hvor stasjonen sto. En enkelt kabel ligger langs stranda og er et minne fra taugbanetida.

For å gjøre meg kjent med hvordan taugbanen hadde gått på svensk side, tok jeg tirsdag 16. oktober en tur fra Vera til Sandneset. Skylaget låg lågt og tett, slik at det var nesten skumt i skogen, men temperaturen var høg, 12-14 grader. Vel framme på Sandneset møtte jeg Per Jønsson og sønnen Yngve, som holdt på og partere elg.

For de som ikke er kjent her, kan jeg nevne at her er to gårder. De ligger vakkert til på vestsiden av Esingen, med Stasjonsvika på sydsiden. Et navn som minner om "linbaneti-

Dampbåten Eol som drog tømmeret over Anjan

Høgasta ved Jerptjønna (18m) I toppen brødrene Gustav og Halvar Haldorsen. Veravatnet i bakgrunnen.

den". Det er ca. 7 km til nærmeste nabo, Mælen og 55 km til folkeskolen i Huså. De fikk veg i 1961-62. Et større område var oppdyrka her sist sommer.

Per Jønnson vart med meg og viste meg hvor taugbanen hadde gått. "Du må se etter kablene som ligger att etter banen, så går nok

dette fint." Jeg fikk heller ikke noen problemer. Både bærekabel og trekk-kabel låg her. Mye nedgrodd av gras og mose, men de stakk opp her og der. I myra vest for Sandneset låg mastene utrolig godt bevart og ved siden av stakk det opp seks pæler, som til sammen viste hvordan mastene var oppbygd.

På min veg tilbake mot grensa fann jeg noe jernskrammel og hjul. Trolig fra traversene på mastene. Ved riksgrensa viste store sementblokker hvor forankrings-masta hadde stått. Selv om kablene viste leia videre, avsluttet jeg min tur etter traseen her og gikk ned til Lille-tjernet og tok stien til Vera.

Taugbanestasjonen i Esingen. Stående fra venstre: Albert Spillum, Halvor Haldorsen, stasjonsmesteren Peder Furre, Jon Jon-sen Nordvera, kona Gustava, Ole Benjaminsen Sisselvold, Petter M. Sellæg, Martin Haldorsen, sittende foran: Haldor Hen-riksen, på fanget sønnen til stasjonsmesteren.

Sveinstu Ulvilla 1913

Foto av maleri
av Ola Garlaus

Skjerping i Hauganmarka, Flyanmarka og Åsamarka

av Magne Selnes

I nokre papirer etter far min har eg funne eit papir som viser at det vart leita etter kopar rundt Stamn vestre og i Flyberga i 1916. Far snakka mykje om dette. Han bruka å seia: "De va når finnan va henn."

Han fortalde at han ein dag hadde sykla til Ulvilla for å handla. Nede ved Fosslia hadde han sett eit par mann som hadde arbeidd med nokre remedier i vegkanten. Etter å ha vore til Ulvilla og kom heimatt til Stamna (Braset), var dei to karane kome dit. Dei hadde da gått beint forbi Flyan og over skogen til Stamna etter apparata sine. Dei hadde fortald at dei var utsendt av eit firma i Bodø som leita etter malm. Dei heitte Peder Johnsen Kalvaas og Johan Pedersen Dybdalsaa, begge frå Ballangen.

Etter som eg forstod far var det Kalvaas som hadde ført ordet. Seg imellom hadde dei berre snakka samisk. Kalvaas hadde spurt far om han visste det var kopar i steinen brukaret til låvebrua var bygd av. Mykje av denne steinen var mørk brun av mye koparinnhald.

Så vart det spørsmål om det gjekk å få seg husrom med dei holdt på med skjerpinga. Og kanskje kunne far hjelpe dei litt med arbeidet. Da far akkurat på denne årstida hadde lite å gjera, det var for tidleg å byrja i skogen på Værdalsbruket enno, hadde det vorte til at han lova dei både husrom og hjelp. Så var det om han visste om ein til for å hjelpe til. Far hadde vore til Toralf Berg som da var på Haugan Øvre (Sveddiåkeren), og han hadde lova å hjelpe dei. Så hadde dei da gått laus med minerbor og feisel og bora hol der samane påviste.

Da det papiret eg fann i Blåkista etter far er mykje medteke etter så mange år samanbretta, har eg måtta prøvd å skrive det av så godt eg har fått det til. Og her er så avskrifta:

Til lensmannen i Verdal. Herved tillater jeg mig at anmelde, at jeg har oppdaget 6 ertsanvisninger paa gaarden Flyans, Værdalsbruket og Aasenskogens Eiendomme, Verdal prestegjeld.

Anvisningene er beliggende no. 1 ved endepunkte av anmeldelse 23 dennes, no.2 fortsæter for 1. no. 3 fortsæter for 2. no. 4 fortsæter for 3. no. 5 fortsæter for no. 4. no. 6 fortsæter for no. 5 efter Erdsrygende. Fundpunktet er merket X.

Stedet kan paavises av fundvid-nerne:

Peder Johnsen Kalvaas, Balan-gen.

Johan Pedersen Dybdalshals, Ba-langen.

f.t. Braset den 29/9 1916.

Ærbødigst

for R. M. B. Schjølberg, Bodø.

Lars Nilsen.

Aar 1916 den 3die oktober klok-ken 4 em. er nærværende anmel-delse in duplo

mottat. I de siste 12 måneder har efternemte latt bekjentgjøre anmel-delse om

opdagelse i samme egn.

J. E. Grunden.

Værdalens Lensmandskontor den 3. oktober 1916.

hvorfor tilsammen kr 9,00.

R. Holmvik

Aar 1916 den 8. oktoer er denne anmeldelse læst paa kirkebakken i Vuku sogn.

Verdalens Lensmandskontor den 10/10 1916.

Herfor kr. 4,80.

R. Holmvik.

Riktig avskrift bekrefte.

O. B. Sakfører.

Det var vel eit kart som fylgde med skrivet til lensmannen, men det har vel ikkje far fått av samane. No veit eg at eit av skjerpa var på Haugan øvre si utmark, straks nord for leet på berget ovanfor Stamna

vestre. Eg var dit i sumar og meinte å ta eit bilde av dette skjerpholet. Men desverre, eg var for seint ute, traktorveg er no bygd over det og det er fylt att med stein.

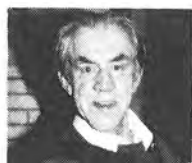
Eg har eit minne frå dette holet frå 1934. Vi hadde fått oss smågris i Stamna. I den tida leverte dei smågrisen i 14-dagarsalderen så det var ikkje store knøttet. Ein morgon eg kom frå skogen og hadde vore av stad med kyrne, fekk eg høyra smågrisgrunting nede ved "Vestatt-leet". Eg gjekk etter lyden, og i skjerpholet fann eg smågrisen vår. Eg hadde busserullen slengt over aksla, den kasta eg over grisen og fanga han. Glad vart dei heime da eg kom med han, dei hadde ikkje merka at han var borte.

No veit eg ikkje av fleire enn dette skjerpet. Men da det vart skjerpa både på Flyan, Værdalsbru- ket og Åsensskogen, så vart det nok ei line på ca. 2,5 kilometer.

No vart det ikkje meir arbeid med dette. Som vi veit tok dei til å arbeida i gruvane i Malsådalen i desse tidene. Men der og vart det slutt for forteneista vart for dårleg. No er det vel same åra som går frå Flyberga over Kolstadåsen til Malsådalen. Men det er vel for dårlege greier.

Kanskje kan vi vera glade for at det ikkje vart meir enn skjerping. Det hadde sjølvsagt vorte forteneista til mange med prøvedrift. Men ko-rleis hadde det vorte i grenda? Slagghaugar store som fjell, som det aldri vart vokstervilkår for no-kon ting meir i. Og bekkane med forurensa vatn.

Og når det så ikkje lenger vert drivverdig lenger hadde vi fått merka det i lange tider. Eg veit at etter ein storflaum i Malsådalen ny-leg, merka dei fargen frå slagget i elva heilt fram til Nordkleiva.

I BUSTAN. Morgenstund med tjukkmelk og brød i slåttbustaden i Tronsmovassdalen. Ingrid Tronsmo Krieg, Ingeborg Bengtsson Hallager og Harald Haugen. Bilde er tatt av Olaf i et av mellomkrigsåra.

KONFIRMASJONSSØNDAG I VERA I 1939. Bak f.v.: Trygve Sisselvold, Oddvar Sjømæling og Karl Olsen Sisselvold. Foran f.v.: Sigbjørn Ottermo, Per Ward og Einar Julnes

SKITUR. Fra v.: Sigmund Haldorsen, Magne Haldorsen og Einar Haga. Bildet er tatt på Bellingshøgda.

DE VAKRE TONER FØRER MEG TILBAKE. Til minne om ungdomskameratene i Vera. Han Birger og han Sigurd, gramrafonen og Jularboplaten hans...

TAKK FOR OPPMERKSOMHETEN DEN 31/1-1945. Står det bak på dette bildet. En takk fra gullbrudeparet på Rønninga – Beret og Ole – til spillemannen Olaf. Det var bitende kaldt i fjellbygda den helga, over 30°+ minnest Olaf. Men det forhindret ikke "gullbrudgommen" å dra ut til Bjørklia der rypesnarene stod, tidlig søndags morgen.

Søskenparet Per og Brita Torkilson i Grønås i sin fineste stas.

GAMLE SETERVOLLER

Voldavollen i Skjækerdalen

Av Trond Varslot

Bruksretten til setra Voldavollen tilhører gården Volden gnr. 180 bnr. 1. Voldavollen ble tidligere kalt Bekkjavollen. Når denne vollen først ble tatt i bruk, er usikkert. Trolig ble det først setret der rundt år 1800, muligens også noe før. Det er lite trolig at andre gårder enn Volden kan ha hatt seterrett der tidligere. På den gamle høybua som ble revet i 1940, ble det funnet en stokk med innskrifsjonen: "KSW DEN 21 IVNI 1832". Denne stokken ble tatt vare på, og viser at daværende eier av gården Volden, Kristen Sevaldsen Wolden (Lein) (f. 1789), bygget denne høybua i 1832. Ved matrikuleringa i 1723 heter det at Volden ikke har seter. I et utdrag fra protokoll fra 1865 for fordeling av matrikkelskyld i Verdalen, står det at Volden har seterrett til to setrer. Disse to setrene må være Tverrådals setra og Voldavollen.

I 1884 solgte Verdalsbruket gården Volden til Petter Nilsen Volden (f. 1841). Seterretten er omtalt i skjøtet, og således tinglyst. Voldavollen ligger på Verdalsbrukets grunn, og seterhamna strekker seg fra Ingebriktbekken i sør-vest, der den grenser til Tinnsvollen, til Gråvvådalen i nord-øst, der den grenser til Kolstadvollen. Videre avgrenses seterhamna av Skjækra i sør-øst, og av grensa mellom Statsalmenningen og Verdalsbruket i nord-vest.

Tauser og gjeter

I 1909 og 1910 var det ennå Petter Volden som stod for setringa på Voldavollen. Disse to årene var Karen Marie Pettersdatter Woll (f. 1892) setertaus, og August Valdemar Andresen (f. 1895) gjeter. Karen var spesielt kjent for å skrive navnet sitt over alt. På de fleste setervoller, og i de fleste fjellstuer der hun var, risset hun hele navnet sitt inn i vegger, eller på steinheller. Hun skrev det blant annet på Kau-

karberget nedenfor Voldavollen. Kaukarberget er navnet på en liten bergnabb som kløvstien gikk over. Herfra var det vanlig å kauke til man fikk svar fra vollen. Da visste de som var på vollen at det snart kom besøk.

Olaf Olsen Varslot (f. 1879) overtok gården, og dermed også seterretten i 1913, men han fortsatte ikke setringa før i 1916. I 1916 og 1917 var Maren Valseth f. Langdal (f. 1898) taus. Hvem som var gjeter disse årene er noe usikkert, men trolig stod Severin Trøbak (f. 1891) for gjetingen. Olga Kolstad f. Bjørsmo (f. 1897) var taus i 1918 og 1919. Det første året var Bernhard Varslot (f. 1903) gjeter. Dette året hadde Sagvollen også med krøtter på Voldavollen. Det andre året var igjen Severin Trøbak gjeter.

Det var alltid med krøtter fra flere gårder om somrene. Da var det som regel to store parter, og noen små parter. Jevnt over var de to store partene på 6-7 kyr hver, mens de mindre var på 1-2 kyr hver. Et tydelig skille går rundt 1920. Før 1920 var det Byna og Volden, mens det etter 1920 var Leirset og Volden som hadde de store partene. Andre gårder som har hatt krøtter på Voldavollen er: Li, Kolstad Østre, Elnes Østre, Grunna Østre og Sagvolden.

Alfred Varslot (f. 1909) og Sverre Leirset (f. 1907) var sammen om gjetingen i tre år på Voldavollen. Det var i 1920, -21 og -22. I 1920-21 var Margit Leirset f. Lillegård (f. 1901) setertaus, i 1922 Ragna Lund f. Langdal (f. 1902). Alfred Varslot husker spesielt at krøttera ikke ville holde sammen i begynnelsen. Det var mange nye krøtter som ikke hadde vært der før, og det hendte ofte at de gikk i hver sin retning innover. Derfor var det vanskelig å gjete dem i begynnelsen. Da var det lettere å være to om jobben.

Etter en stund fant krøttera fram til Kolstadvollen. Ei ku fra Leirset, som het Branngos, var fører for hølingen. Det var Branngos som først fant tak i det gode saftige gras der. På Kolstadvollen ble det ikke setret i disse årene, men det ble drevet slått der, så det var ikke populært at dyrene trakk dit. Dessuten ble det langt for gjeterne å hente dem til kvelden. Kyrne hadde fast rutine med at de gikk til Kolstadvollen annen hver dag. Dagene mellom brukte de sansynligvis til å hvile til neste tur. Når de hadde kommet seg innover til Kolstadvollen gikk de aldri hjem selv. De spiste seg mette der, og så la de seg. Derfor måtte de bestandig hentes.

Klara Langdal (f. 1904), Ragnas søster, var taus året etter, i 1923. Gjeter for henne var Sverre Leirset, dette året alene. Han brukte som oftest å drive krøttera så langt at de gikk over Skjækra. Dermed reiste de ikke innover til Kolstadvollen. På sør side av Skjækra ble det kortere å hente dem. Men elva kunne være stor, så av og til var det umulig for ham å vasse over. Da måtte han bruke brua. Petter Varslot har hørt ham fortelle om spesielt en gang. Da hadde Sverre funnet krøttera ganske langt vest for brua, og syntes det var for langt å gå hele veien for å komme over. Derfor hadde han drevet kyrne ut i elva, der de hadde lagt på svøm. I det den siste kua skulle gå uti, hadde han tenkt med seg selv: "Den kua skal jeg slå følge med." Dermed hadde han grepet tak i rompa på kua, og hang og slang etter kua over den flomstore elva. Da han nådde den andre sida, hadde han fortsatt å drive dem opp til vollen som vanlig.

Året etter overtok Olga Nonset f. Elnes (f. 1906) jobben som taus, mens Alfred overtok som gjeter.

Dessverre har det vært umulig å skaffe opplysninger om hvem som var på Voldavollen i 1925, 1926 og

1927. Muligens har det vært et opphold i seterdriften i denne perioden. Marie Varslot (f. 1911) og Ella Bjørkhaug f. Bjørstad (f. 1912) fortsatte i 1928 og i 1929. Marie var taus, mens Ella hadde ansvaret for gjetingen. 1929 var den siste sommeren Marie levde, og det var også den siste sommeren det ble setret i den gamle seterstuen.

Det var ingen setring på Voldavollen i 1930-32, delvis på grunn av Marias død, og delvis fordi det gamle seterhuset begynte å bli dårlig. Disse årene var krøttera fra Volden på andre setervoller. I 1930 var de på Sagvoldhaugen, og i 1931-32 var de på Tinnsvollen. Der skal de etter sigende ha skapt mye ekstraarbeid for gjeterne fordi de ville gå tilbake til Voldavollen, der var de vant til å være.

Det ble bestemt at det skulle bygges nytt seterhus på Voldavollen i 1933. Det gamle seterhuset stod på flaten nedenfor huset der det står i dag. Der var det forholdsvis bløtt, og krøttera gikk helt inntil husveggen og trampet opp. Derfor ble det veldig møkkete rundt huset. Alfred Varslot husker at når det regnet mye, rant det vann inn i seterhuset. Men det mener han kunne vært rettet på med en høyere grunnmur. Bernhard Varslot lanserte ideen om å bygge det nye huset lengre oppe der det var tørrere. Han fikk til slutt gjennomslag for ideen sin, selv om det betydde at det ble tyngre å bære melka opp fra fjøset, og vannet fra bekken. Der huset stod før, var det nesten flatt begge veier.

Tømmeret til det nye seterhuset ble hugget og kjørt til Voldavollen vinteren 1933, og tidlig om våren samme år drog Ole Trøbak (f. 1882) og Iver T. Kolstad (f. 1905) innover for å lafte opp huset. Alfred Varslot var med dem som handtlanger og kokk. Det var så mye snø ennå at de hadde problemer med å komme seg innover så tidlig. Men snøen smeltet fort det året. Da de hadde vært der en uke, skulle Alfred ned til bygda for å hente mer mat. Da hadde det smeltet så mye snø at det gikk bra å gå.

Huset var på en måte ferdig da de flyttet innover med krøttera. Likevel var det en del ugjørt snekkerarbeid. Derfor var det med noen karer som snekkerte i stedet for å hugge ved, som vanlig var, den første uka. Trygve Kolstad (f. 1911) var blant

annet med som snekker. Faren hans, Teodor Kolstad, hadde med krøtter på vollen det året. Setertaus i 1933 var Gustava Storstadmo (f. 1881), og gjeter var Severin Bjørstad (f. 1917). Petter Varslot (f. 1922) hjalp til med gjetingen de første par ukene, men drog så hjem. Krøttera var nesten umulige å ha med å gjøre det året. Det hadde ikke vært setret på vollen på tre år, og på mellomtiden hadde krøttera vært spredt rundt på forskjellige voller. Av den grunn ville de ikke gå sammen, og hadde lett for å spre seg og gå i forskjellige retninger. Men Severin var en flink fjellgjeter med pågangslust og kondisjon, så han greide jobben bra.

I 1934 var også Severin Bjørstad gjeter. Han var gjeter for Ragnhild Snekkermo f. Ottermo (f. 1890) det året. På høstparten, da alle de andre var dratt ned til bygda, overtok Maria Green f. Varslot (f. 1896) jobben som taus, og fortsatte med geitene ennå et par uker. Også Lasse Green (f. 1890) og barna deres var med på vollen og hjalp til.

I perioden 1935-37 fortsatte Lasse og Maria Green og barna deres å arbeide på Voldavollen. Olaf Nonset (f. 1918) var gjeter for dem i 1935, men ellers gjette de selv. Etter 1937 ble melka levert på meieriet. Da var det mye mer lettvindt og mer lønnsomt å ha krøttera hjemme på gården, og seterdriften ble derfor nedlagt.

I hele perioden fra 1916 til 1937 var det Olaf Varslot som hadde ansvaret for setringa på Voldavollen. Men da seterdrifta ble gjennomptatt i 1941 gav han fra seg hele ansvaret. Setringa ble gjennomptatt for at folk skulle få beholde noe av maten hjemme, for tyskerne tok mesteparten av det som ble produsert. Det ble vanskeligere for tyskerne å holde regnskap med produksjonsnivået når melka ikke ble levert på meieriet, men ble foredlet på seter-voll. Fra 1941 til 1944 hadde Lasse og Maria Green, og barna deres Harald, Nella og Oddbjørg hele ansvaret alene. Asbjørn Leirset (f. 1931) hjalp Harald (f. 1930) med gjetingen i 1943-44.

I 1945 overtok igjen Olaf Varslot hovedansvaret for setringa på Voldavollen. Reidun (f. Røsten) og Johannes H. Nesse mo var der dette året. Johannes (f. 1915) var gjeter, og Reidun (f. 1916) setertaus. Dag-

run Holmsberg f. Kulsli (f. 1927) hjalp også til. Dette året var det 18 melkekyr og 29 melkegeiter på vollen. Det var veldig varmt og mye åte i fjellet i 1945. Når kyrne kom inn om kvelden var det ofte helt svart av klegg rundt dem. Da var de glade over å få komme inn. Inne i fjøset trivdes ikke åtet, så det forsvant med en gang kyrne var inne i fjøset.

En dag kalvet en av kyrne til Olaf Varslot inne på Voldavollen. Kua skulle egentlig ikke kalve før til høsten, men kalven kom tidligere enn beregnet. Kalven ble sluppet sammen med geitene, og ble værende på vollen. Johannes gikk så ned til bygda for å underrette Olaf om dette. Olaf sa at de bare måtte la kalven få melk. Han skulle selv komme innover og slakte kalven snart. Men Olaf kom ikke så snart. Og da han endelig kom, begynte han å snakke med Ella om hun ville kjøpe av ham kalven. Hun var liten, og var selvfølgelig glad i kalven. Men hun hadde ingen penger å kjøpe den for, sa hun. De fortsatte å diskutere, og ble enige om at hun skulle få låne penger av ham til å kjøpe kalven. Og til slutt fikk hun den mørkerøde kukalven av ham. Den ble hetende Fjellmøy.

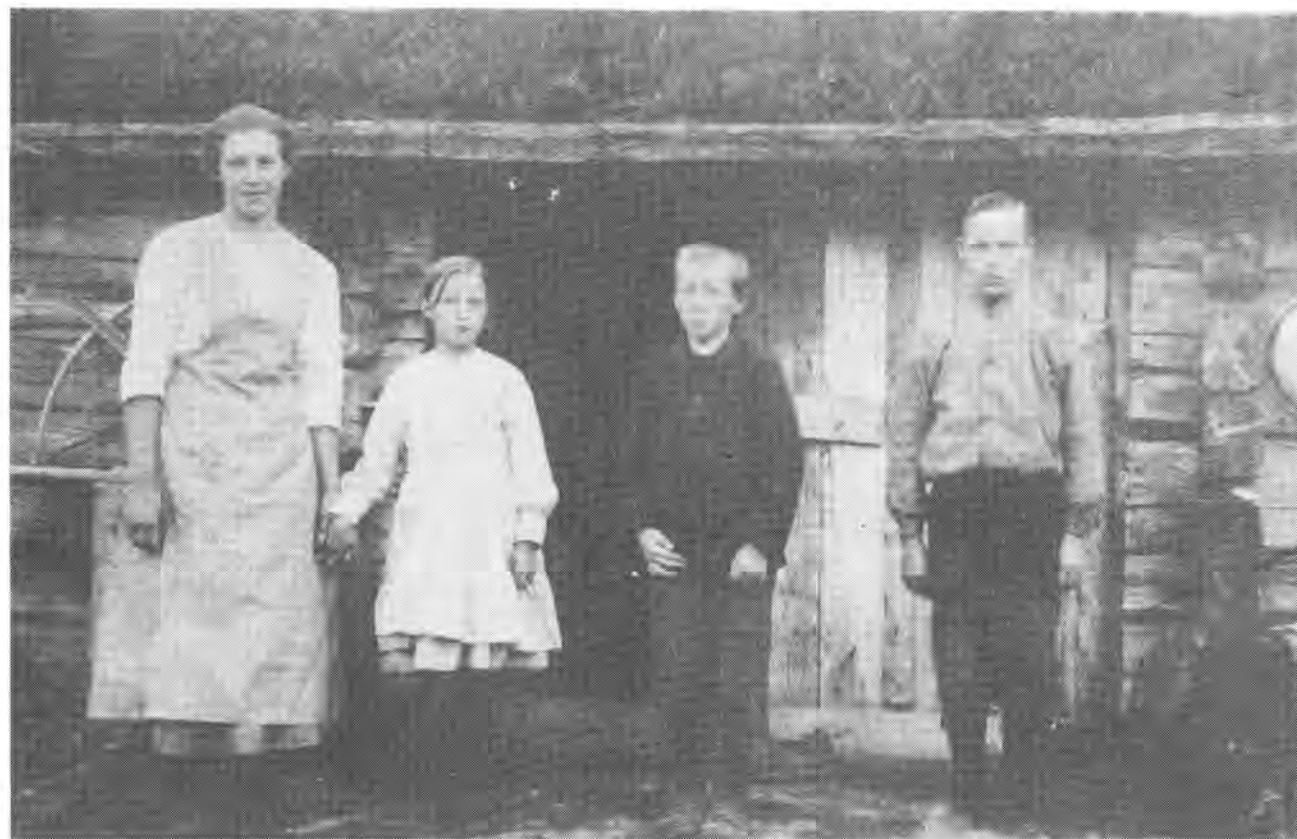
Det siste året det ble setret på Voldavollen var i 1946. Etter det ble det definitivt slutt. Egentlig skulle Johannes og Reidun arbeide på vollen også dette året, men på grunn av komplikasjoner med deres datter Karens øye, måtte de dra hjem etter ei uke. Etter det overtok Krestine Kulsli f. Elnes (f. 1887) og Dagrun Holmsberg jobben som taus. De hadde Magne Sellæg (f. 1930) til å gjete for seg.

Flytting

Petter Varslot forteller at foreldrene Ragnhild og Olaf Varslot bestandig hadde en stor jobb med å gjøre alt klart til flyttinga på Voldavollen. For det første måtte kobberkjelene som ble brukt til kjesing fortinnes. Olaf gjorde det på den måten at han gjorde opp en stor stokkild. Der varmet han kjelene, og hadde tinn oppi dem. Vanligvis var det tre kjeler som ble brukt. Kjelene ble varmet til tinnnet fløt som vann oppi dem. Så ble kjelene rullet rundt og rundt. Svetten drev av ham der han holdt på, for det ble veldig varmt å stå der. Men han gav

Bildet er tatt i 1920 av Ole Snekkermo, og viser det gamle seterhuset på Voldavollen. De som er med på bildet, er fra venstre Solveig Evjen, Margit Leirset, Alfred Varslot og Sverre Leirset. Mannen helt til høyre er ukjent.

Margit Leirset, Solveig Evjen, Alfred Varslot og Sverre Leirset

seg ikke før han fikk det fint, og kjelene så aldeles forsølvet ut innvendig. Da var de gode å bruke.

For det andre måtte det skaffes taus og gjeter for sommeren. Ofte ble potensielle tauser og gjeter spurt direkte, men det hendte også at de kom selv og spurte om å få arbeide på vollen om sommeren. For det tredje skulle det mat til på setera. Maten var det gjerne Ragnhild som stelte i stand.

Hvert år før flyttinga kom en blikkenslager Gjeite fra Verdalsøra for å selge utstyr som kjeler, siler, bøtter og andre ting som var nødvendig å ha. Det var skikkelige varer. Det han hadde å by på var litt dyrt, men var jevnt over solide saker. Han hadde fast losji og lager i Volden, og dro rundt på gårdene med en handvogn.

Selve flyttinga begynte alltid første halvdel av juni, tidlig en mandag morgen. Krøttera som skulle være med på flyttinga ble da drevet langs veien oppover dalen. Utstyret ellers ble kjørt med hest og vogn. Da det var dyr fra flere gårder som skulle være på vollen om sommeren, ble krøtter og drivere fra disse gårdene med etter hvert som de ble passert på vei oppover. Det kunne være vanskelig nok å holde hele bølingen borte fra åkrene langs veien. Men folk var vant med den slags, og møtte gjerne opp langs veien.

Når de nådde Åkran ble utstyret lastet opp på hestene som kløv. Det ble bestandig brukt to kløvhester for å få med alt innover. Seletøy og vogner ble satt igjen på Åkran. Seletøyet ble lagt opp på hellen der når folket dro til fjells, og når de kom tilbake ble kløvutstyret båret opp og selene hentet. Utstyret hadde liksom en fast plass der. Petter forteller at han aldri hørte noen klage på dette, men mener utstyret helt sikkert var i veien for dem. På hellen i Åkran ble det også skiftet klær. Man hadde noenlunde klær når man gikk i bygda, men skiftet til dårligere klær når man la til innover i fjellet.

Turen innover var hard for krøttera. Mange melket derfor mindre den første tida etter at de kom på vollen. Etter en stund tok de seg opp igjen og melket like mye som før.

Verdalsbruket møtte opp den dagen følget kom innover, for å blinke

trær til ved, stolper og eventuelt til andre reparasjoner på husene. Det var ulovlig, i følge skjøtet, å ta ublinkede trær, og den regelen holdt de seg vanligvis etter.

Det var med vedhuggere fra alle gårdene som hadde krøtter på vollen. Mye sommerved gikk med til seterarbeidet, så hele den første uken var vedhuggerne i arbeid. Alfred Varslot forteller at da det gamle seterhuset var i bruk, ble veden lagt ute i to dunger rundt to store grantrær som stod omtrent der huset står nå. Da det nåværende huset ble bygd ble det også bygget et tak som en slags fortsettelse på huset, der veden ble lagt under. Dette var mye bedre, for nå slapp veden å bli så våt i regnvær.

En vanlig arbeidsdag

Melkingen begynte i 5-6-tida om morgenen. Da var det geitene som skulle melkes. Gjeterne hjalp til med geitemelkingen. Da var det å skrive over geitene og melke oppi en lav kopp som best man kunne. Men geitene var ikke bestandig like enkle å melke. Når man nesten var ferdig, hendte det ofte at de sparket eller satte foten oppi koppen. Petter husker godt at melka ofte var delvis brun før alle geitene var melket, så hygien var det så som så med. Det sies til og med at beviset for at det var ekte geitost var at man enten fikk geitragg på kniven når man skar igjennom osten, eller at man rett og slett traff på en "geitskit".

Å melke kyr var tyngre arbeid, så en liten gjeter kunne ha problemer med det. Men hvis gjeteren var sterk nok, hjalp han til med melkingen av kyrne også. En gjeter som var flink til å melke, kunne avlaste tause for mye arbeid. Etter melkinga ble kyr og geiter sluppet ut. Gjeting av kyrne ble praktisert forskjellig. Alfred forteller at han og Sverre ikke fulgte kyrne hele dagen. Kyrne ble bare sluppet ut om morgenen. Så gikk gjeterne opp på berget ovenfor vollen og lyttet etter bjellene, og hørte hvilken vei de tok. Deretter gikk de tilbake til vollen for å hjelpe til med de daglige gjøremålene. Andre gjeter, blant annet Severin Bjørstad, var med kyrne et stykke på vei innover for å se hvor de tok veien. Med få unntak ble kyrne drevet innover i den hensikt å unngå kontakt med kyrne på Tinnsvollen.

Geitene var veldig greie å ha med å gjøre i fjellet. De ble aldri gjett. De ble sluppet ut av fjøset om morgenen, og så dro de av gårde alene. Det hendte geitene kom på vollen både en og to ganger for dagen. De hadde spesielle runder de tok i løpet av dagen, og de kom bestandig tilbake om kvelden for å melkes. Når de kom tilbake til vollen, fikk de salt. Det fikk også kyrne. Det fantes ikke saltstein da, men vanlig strøsalt gjorde like bra nytte. Det ble ikke utlagt bare for at de skulle være lettere å få hjem, i varmen trengte krøttera også mer salt.

Når krøttera var ute av fjøset, var det gjeterens jobb å fli fjøset. Å dra separatoren var også gjeterens jobb. Da gjalt det å dra jevnt slik at fløten ble skilt skikkelig fra melka. Melka fra hver eier ble separert hver for seg, og hver eier hadde en egen kopp for å ha fløten i. Når denne var full ble det kjernet smør som eieren fikk.

Olaf Varslot brukte som regel å veie melka fra hver ku en gang i uka, slik at hver eier skulle få den rette mengden med ost. Helt nøyaktig ble ikke dette, etter som kua kunne melke litt ujevnt. Reidun Nessemø veide opp melka hver dag, og skrev opp mengden for hver ku. På denne måten ble osten nøyaktig fordelt.

Etter separeringa skulle melka varmes opp til en viss temperatur før kjeslaupen ble tilsatt, og ostestoffet begynte å skille seg fra mysen.

Under ysteprosessen ble det også laget dravle og kjesmus. Dette var god og næringsrik setermat, hevder Reidun Nessemø. Etter at man hadde "sprengt" melka (tilsatt kjeslaupen) tok man opp litt av det som senere skulle bli hvitost, og formet det til en slags klubb. Denne ble spist, og kalt kjesmus. Etter at man hadde tatt hvitosten fra mysen og slått i litt melk, lot man det stå og koke en stund. Etterhvert fløt dravlen opp. Da var det bare å ta den opp med skje. Den ble servert med fløte på, og var svært populær hos folk som kom til fjells.

Mysen ble kokt inn i kobberkjeler på ovnene inne i seterhuset. Alle de tre ovnene var som regel i bruk. Kobberkjelene var store, - bortimot 80 liter hver. Og store måtte de være, for det gikk med 30-40 liter myse for å lage en brunost.

Når mysen hadde kokt tilstrekkelig lenge, skulle gjeteren røre i "møssmøret" til det var kaldt, ellers krystallisererte melkesukkeret seg, og brunosten ble grynede. Hvit- og brunost ble laget i former for å få fasong på dem. Formene for hvitost kunne ha forskjellig fasong. Oste-massen ble lagt ned i forma med en klut rundt. Dermed kunne hvitosten lett hvelves ut av forma. Det var viktig å kna ut all mysen, ellers ble osten lite holdbar. Formene for brunost var firkantede, og for å plukke fra hverandre for å få ut osten. Her ble det aldri brukt klut rundt.

Grunnen til at det ble holdt geiter var for å få bedre ost. Ost av bare kumelk ble ikke særlig god, fordi kumelka ble separert. Da var det bare skummetmelk å yste av. Geitmelka ble ikke separert. Den ble blandet sammen med kumelka som den var. Hvis man blandet endel geitmelk oppi, fikk man det man kalte blandingsost. Den var ganske bra både på smak og kvalitet. Men det ble også laget ekte geitost, både brun og hvit. Den ble god. Fra Volden ble osten levert til en forretning Eldstad på Verdalsøra.

Etterpå skulle alt vaskes opp, så det var nok å gjøre i løpet av dagen. Om kvelden ble kyrne og geitene tatt inn og melket. Denne melka ble separert samme kveld, men ysting og kjesing fikk vente til dagen etter. Hverken Petter Volden eller Olaf

Varslot skal noen gang ha slått noe annet enn selve setervollen, men den var inngjerdet for å unngå beiting, og ble slått hvert år.

Hjemover

De siste dagene ble det kokt gomme av all melka. Det var en gammel skikk som ble holdt i hevd like til det siste. Kyrne ble holdt inne i ei innhegning på selve vollen den siste uka. Det ble gjort både for å beite ned vollen, og for å hindre at noen skulle komme bort så man ble nødt til å lete etter dem. Geitene gikk likevel fritt omkring.

Dagen før heimreise gikk som regel med til å pakke sammen det som skulle være med tilbake til bygda. Mye av utstyret ble likevel satt igjen. Kobberkjeler og lignende ble ikke igjensatt. Det var for verdtifullt til det. I løpet av vinteren kunne det hende det ble gjort innbrudd i seterhuset. En annen ting som hørte siste seterdagen til, var å kjøre ut gjødsel fra gjødselkjelleren. Til dette arbeidet ble det brukt tre-dragstøtting. Det var en lett støtting av tre med tonormeier. Tonor ble brukt for å gjøre meiene mer slites-terke for kjøring på bar bakke. Gjødsla ble spredd utover på setervollen.

Hjemreisen ble bestandig lagt til en fredag. Tidlig om morgenen dro man av gårde. Det gikk bedre å få krøttera hjem, enn å få dem til setra. De hadde gått mye i løpet av som-

meren, og hadde derfor god kondisjon. Større problemer fikk man når man kom ned i bygda, og skulle holde krøttera på veien og unna kornet og kornstaurene. Mer enn en gang sprang ei ku ut i en treskeferdig åker, eller grov hornene inn i en kornstaur for så å hive kornbandene til værs. Men som regel gikk det bra.

Etterord

I 1964 begynte brødrene Bernhard, Alfred og Petter Varslot å sette i stand seterstua, fordi de ikke ville la seteren forfalle helt. Senhøstes dette året ble det lagt tak på den ene halvdel av huset. Vann hadde da alt begynt å trenge igjennom taket. Sommeren etter ble mastua (den halvdel som ikke ble lagt tak på) revet ned, og planering og mye mer utført. Grunnen til at ikke hele huset ble restaurert var at alt utstyr og materiale måtte bæres på ryggen de 5 km innover fra Åkran. Den delen av huset som står nå, er satt i god stand. Rester av et forfallent geitefjøs står enda, mens en stor klynge med brennesle viser hvor kufjøset stod. Det ble nedbrent en fuktig sommerkveld.

Nå har Voldavollen ligget død og forlatt for ordinær seterdrift i 45 år. Men så store svingninger som det er fra århundre til århundre, kan det godt tenkes at den en gang i fremtiden igjen vil komme i bruk.

slo seg ned i Hærvola som var helt ren for is. Det spesielle med disse fuglene var at de var så lite sky av seg, og jeg husker første dagene vi var der og skjøt inn i flokkene, så sprang fuglene bare ut til sidene før de tok til flukt. Vi fikk inntrykk av at rypene var fremmed for menneskelig uro. Det ble en eventyrlig jakt utover til vinteren satte inn ved juletider. Mange arbeidsløse ungdommer skaffet seg noen kjærkomne kroner med dagsfangster fra 10-12 stykker til opp mot 30, og ialt ble det skutt 7-800 stk. før jul.

I 1933 ble det observert en del av disse rypene og i 1934 var de å se i store flokker i Skjækerfjella. Det spesielle med disse fuglene var at de var mindre enn fjellrypa og blant jegerne ble den alltid kalt "smårypa" og et annet særpreg var at det aldri hørtes en lyd fra dem.

Tilholdstedet var store, åpne flater hvor de beitet krekling og var stadig i bevegelse og vanskelig for jegerne å komme på skuddhold. Dens oppførsel var totalt forandret fra første gang den ble jaktet på i Hærvola. Fjædrakten var gråaktig så det var nok en sort fjellrype, men forskjellig på flere vis fra vår vanlige "skarv". Den var å se kvar høst før krigen og i 1945 var jeg i kontakt med en flokk i Hyllfjellet, men i senere år er den helt borte fra våre fjell.

Jeg har snakket med folk som har sett ryper i Finnmark, og de sier at rypene der er av vanlig størrelse, men de sier at på Svalbard er rypene mindre av vekst og springer heller enn å fly, altså samme oppførsel som de som kom til Hærvola. Kan det være en sammenheng her? Spørsmålet er åpent.

Min hobby:

Vi besøker Jeremias Leirhaug

Tekst: Johannes Overmo

Bilde: Arnt Kjesbu

I åra som kommer vil vi besøke noen helgådalingar som pusler med hobbyer de interesserer seg for, og førstemann ute er Jeremias Leirhaug, som nå bor på Kirkehaug ved Øra.

Han er født på Overholmen søndre i 1924. Hans far Petter Leirhaug hadde to store hobbyer: Matematikk og musikk. Musikken begynte også Jeremias tidlig å interessere seg for, og som ungdom var han med i et spelmannslag som like før og under krigen opptrådte en del til glede for folk i Helgådalen.

Da han gifta seg og tok over gården ble det liten tid til hobbyer, så fiolinen fikk henge på veggen i mange år.

Kona, Synnøve, ble ramma av poliomyelitt i 1953 og ble lenka til rullestol resten av livet. I Ulvilla grendehus ble det arrangert en del kurs av forskjellige slag, som i rosemaling, billedvev og så videre. Jeremias var med som kjører, og på kursene gav han seg med instruktørene og såg og hørte hva de sa, og han oppdaga da ganske snart at dette fikk han til. Etter hvert ble Jeremias en slags "hjelp-instruktør" på mange av kursa.

Når en ser på de svære fingrene hans er det nesten ikke til å tro at han har klart å lage så mye fint handarbeid, det er mye som er reine "pjekkelarbe"e, for å si det på helgådalsk.

I 1986 bygde Jeremias seg nytt hus på Kirkehaug, og etter den tid har han brukt mye av si tid på sine mange hobbyer. Han er både fiolinbygger og spillemann på hobbybasis, treskjæring har han drevet etter en del kurs hos Gunnar Eng, rosemaling har han vært borti og han har laga billedvev av forskjellige teknikker. Og som om ikke det var nok, har han sammen med Einar Lindset vært borti reparasjon av gamle husorgler, slik at disse gamle klenodiene igjen har gitt lyd ifra seg etter mange års taushet.

Jeremias er en omgjengelig mann med et positivt syn på livet, og at han trives med sine mange hobbyer er vi ikke i tvil om.

Jeremias med to av fiolinene han har laga.

Alt av tre og tekstil som henger på veggen her har Jeremias selv laga.

Hvor kom rypene fra?

av Sverre M. Green.

Hvor kom rypene fra? I november i 1932 ble det observert invasjon av ryper i Hærvola. Fjella lenger øst var dekket av et tynt islag og dette var nok årsaken til at rypene

HELGÅDAL GAMMELDANSFORENING

AV LASSE JOHNSON

På første side i møteboka for Helgådal gammeldansforening står å lese følgende Sitat:

Lørdag 7/2 1970 ble det i forsamlingshuset Lunheim Volden, holdt møte for å starte gammeldansforening. Olai Langdal og Lasse Johnson hadde foretatt forarbeidet til dette møtet, og møtet ble ledet av disse i fellesskap.

Følgende sakliste ble referert og godkjent:

- 1 Opning
 - 2 Godkjenning av saklista
 - 3 Godkjenning av lovutkast
 - 4 Foreningens navn
 - 5 Valg:
 - a formann
 - b 4 styremedlemmer
 - c 2 varamenn til styret
 - d 2 revisorer
 - e festkomiteformann
 - 6 Eventuelt
- sitat slutt.

Forut for møtet var det foretatt innbydelse til alle interesserte i området. Videre var det utarbeidet forslag til lover for foreningen. Oppmøtet var stort og 114 stk. tegnet seg som medlemmer, antallet økte jamt utover året, og var ved utgangen av 1970 ialt 202 stk.

Godkjenning av lovutkastet foregikk på det viset at hver enkelt paragraf ble referert, hvorefter forsamlingen fikk uttale seg. Dette måtte nødvendigvis ta noe tid da utkastet var på hele 12 paragrafer, men resulterte i at lovene ble enstemmig vedtatt. Foreningens navn ble behørig diskutert og det ble fremsatt flere gode forslag, bl.a. "Helgådalens selskabelige forening." Det hele endte med enstemmig vedtak om at navnet skulle være Helgådal gammeldansforening.

Valgene gikk også greit unna. Olai Langdal ble valgt til formann, og videre ble valgt 4 styremedlemmer. Til varamenn for styret ble

valgt Alfred Bengtsson og Johannes H. Nesse. Til revisorer ble valgt Leif Rotmo og Magne Kjesbu og til festkomiteformann Ole J. Haugan. Under eventuelt ble det opplyst at dette møtet med påfølgende fest var gratis for de fremmøtte, men at kontingenten måtte betales. Videre ble det diskutert om dørene skulle stenges under festen. Det ble vedtatt at dørene stenges kl 21.30 - 22.00.

Styremøte

Umiddelbart etter møtets slutt kom det nyvalgte styret sammen for å konstituere seg, og foreningens aller første styre fikk følgende sammensetning:

Formann: Olai Langdal
Nestformann: Lasse Johnson
Sekretær: Egil Green
Kasserer: Johannes J. Nesse
Styremedlem: Ole J. Haugan

Som sekretær for stiftelsesmøtet og det påfølgende styremøte fungerte Alfred Bengtsson.

Helgådal gammeldansforening var nu et faktum, og dansen gikk med liv og lyst til langt på natt. Dansemusikken ble besørget av Oddvar Røe, John Bjørkhaug, Tor Green og Ottar Bjartan. Disse fire

spilte gratis for anledningen.

Foreningens aktivitet

Ved gjennomgåelse av foreningens møteprotokoll går det fram at foreningen har vært aktiv med møter og fester i alle år, da først og fremst i vinterhalvåret.

Foreningens kreativitet

Fra årsberetningen for 1971 siteres: Foreningens primære oppgave bør være å arrangere dansetilstelninger, men det skulle også være muligheter for andre aktiviteter og styret er mottakelig for forslag fra medlemmene. Sitat slutt.

Kreativiteten i foreningen har vært bra, men kunne selvsagt ha vært enda bedre. Allerede i august 1970 ble det arrangert fest i Vera, og på årsmøtet 27/3 1971 ble Per A. Ward valgt til kontaktmann for fjellbygda.

På styremøte 5/2 1973 forelå søknad fra Ulvilla gamle skolekrets om medlemskap. Styret anbefalte søknaden overfor årsmøtet 10/2 s.å. og søknaden ble da innvilget.

Enkelte tider har det vært dårlig oppmøte på tilstelningen, og styret har anstrengt seg for å rette på dette med bl.a. å variere musikken på de forskjellige festene, og et stort an-

tall danseband har bidratt med dansemusikk gjennom disse 20 pr.

Foreningen har ved flere anledninger subsidiert busskysst til festene.

Økonomien

Økonomien i foreningen må sies å ha vært god gjennom alle tider, selv om det mange ganger blir underskudd på festene har de respektive styreklarer klart å ballansere på plus-siden ved årsoppgjøret.

Det er en kjennsgjerning at prisnivået har forandret seg radikalt fra 1970 og fram til i dag, og dette har for det meste blitt kompensert med forhøyelse av årskontingent og billettpris. Litt utlodning har også vært med på å regulere inntekta.

For kuriositetens skyld nevnes at årskontingenten de fem første årene var kr 5,- og at inngangsbilletten også var kr 5,- fra starten av. Husleia var kr 100,- og musikken kostet fra kr 250,- til kr 500,-. Selv om det sittende styret av og til får kalde føtter når de får presentert fest etter fest med underskudd, kan det være en trøst at så har skjedd gjennom alle tider. Foreningens første underskuddsfest forekom allerede 8. april 1970, og beløpet var kr 14,09. Den 31. oktober s.å. ble det igjen ubalanse i regnskapet, denne gang var beløpet kr 36,25. Siden har fenomenet gjentatt seg gang etter gang i alle år, om enn med større beløp etter hvert. Det må presiseres at de fleste festene har gått med brukbart overskudd.

Utdeling av penger og andre gaver

I foreningens lover, paragraf 7 står følgende:

"Eventuelle bevilgninger av foreningens midler skal gå til humanitære eller kulturelle formål i Helgådal, og avgjøres av årsmøte". Sitat slutt.

I løpet av de tyve år foreningen har eksistert er det i "gode" år blitt utdelt tildels store gaver. Gavene har i første rekke gått til forsamlingshusene i Volden og Bjartan. Det er bl.a. innkjøpt 27 stykker småbord, 79 stk. stoler, 4 kaffekjeller, 5 TV-kanner, lysestaker, askebeger m.m. Det er flere ganger gitt ganske store pengebeløp til de to husene, delvis øremerket til spesielle investeringer, bl.a. kroner 3000,- til hver som tilskudd for innkjøp av oppvaskmaskiner. Til

sammen har disse gavene beløpt seg til drøye kroner 40.000,-.

I tillegg er det utdelt pengegaver til forskjellige andre formål. Helgådal sportsskytterlag fikk i oppstartingsfasen et tilskudd på kroner 1000,-.

Skoleteatret har flere ganger fått mindre beløp.

Foreningen har flere ganger gitt penger til gavepremier for idrettsarrangementer og blomster og gaver for andre formål, slik at det totale beløp kommer opp i ca. kroner 45.000,-.

Konklusjon

Det må kunne sies at stiftelsen av Helgådal Gammeldansforening var

et friskt pust inn i miljøet i Helgådalen. Medlemmene fikk bedre kontakt med hverandre, og de såg med glede fram til festene. I et samfunn i utkanten av bygda er et hvert tiltak av kulturell art av stor verdi, og Helgådal Gammeldansforening har i høyeste grad bidratt til trivsel og avveksling. Styre og festkomiteer oppgjennom årene skal ha velfortjent honnør for sitt arbeid.

Det er bare å ønske at foreningen skal fortsette å eksistere, og vi ønsker lykke til videre.

Fra jubileumsfesten på Bjartråka

Styret i jubileumsåret: Formann Ivar Nonset med sine damer: Britt-Liss Sagvold, Benthe Helgås, Gullbjørg Sellæg og Hilde Nymoen.

Kari "Oslo" og Gunnar Grunnmo trofaste og danseglade venner av foreningen flankerer spillemannen Oddvar Røe, som spilte både på åpningsfesten og jubileumsfesten

Gammeldansforeningens stiftere, Lasse Johnson og Olai Langdal.

Hain onkel Nils

Hu Mor

N' Jack

S
t
ø
b
b
e
r

a
v

I
v
e
r

T
r
o
n
s
m
ø

Ein vinterdag skulle hain onkel på jakt,
like før jul, me snø som ha lagt.
Skia skull brukas fer å lett kamma fram,
dæm kunn'n bruke, gjol mange te skam.
Bikkja, å æ, skull å få vartå me,
vi starta åt skoja me snø opp te kne.
Hain Nils hain bar hagla, å sækken på rygg,
nu skull itj føglan føl sæ fer trygg.
Lite me vilt vart e, men ka jær vel de,
aille vi tre nytta naturens fre.
Så skulle vi heim att, når dan va på hell,
sjøl om i fra hagla det itj vart mang smell.
Bikkja va itj eni, å bynte å rot,
å hoinnbainne linna sæ runt Nils sin fot.
Dær deisa ein kjæmpe i marka me brak,
løpe på hagla gikk ne, å opp gikk Nils bak.
Æ tosj itj å flir, va reidd'n vart ful,
snudde mæ bort å glisa i sjul.
Men Nils, hain va fliranes når hain stei opp,
å kosta tå sæ snøen på sin svære kropp.
Ailler så hi æ sjett lignanes te fal,
som ætt nåvvån hains i denne val.

Æ sett hen å minnes min barndoms år,
å tenke på tia så fort hu går.
Huse på ein gång te Strådal'n på ski,
aille hadde vi rættle go gli.
Gudrun å Astrid, dæm brøyttæ væg,
bakom dæm, kom lille æg.
Bakerst kom Anna "Symoa", å hu mor,
dæm tøkt vest at fart'n va fer stor.
Ni "Trångdala", dær vart e en tværanes sving,
vi føstan klard'n som ingen ting.
Mamma såg på kor fint æ sto,
tænkt, æ å må klar henne no.
Ni svinga, skia skar sæ ut,
hu ramla i hop som en blaut vaskarklut.
De einaste vi såg tå'n, ætte deinne trepp,
va to skituppa å n grøn torklesnepp.

"Jack frå Australia" heitte ein kar,
snakka me tussan, læss'n fekk svar.
Sjøl va æ en guttpjokk på fem, seks år,
huse nu på'n som det va i går.
Heime hos ås hain jølpa nu te,
me feske å høyonn, litt nøtte det ble.
Ein sammår dæm skulle nu berge inn høy,
vi ongan på høylasse hadde de skøy.
Hadd itj låv, men jole nu læl,
så de einna te slut da me ongskekri å vræl.
Innersving tok'n me slea å lass,
å trangt vart e ja, lite me plass.
Ve hellbruas fot, ja dær ranga vi rundt,
høy, å onga låg i'n diger bunt.
Slean va tom, når på lemnen de bar,
'N Jack sa åt hæst'n: "Ta ti, de henne ska vi klar."
Hain gikk framme hæsthauc å jaggå på,
å ainsa itj de at på slean, de itj va nå.
Sjøl fikk æ rystelse i skaillen å kne,
så dæffer hi æ vyrti son som æ e.

Bakken del I

Av: Joar Olay Nessemo

Bakken 1916, på bildet sees Ole Trøbak og Nils Evjen.

Anneus Eriksen ble født den 07.08.1852 på Bjørstad. Hans foreldre var Erik Arntsen og Olava Bardosdatter Bjørstad. I 1865 er Anneus gjetergutt i Byna. Han gifter seg 26.11.1875 med Ingeboranna Ellingsdatter født den 31.09.1854. Hennes foreldre var Elling Mortinussen og Beret Johansdatter Movaldet på Stiklestad. I 1875 er Anneus og Ingeboranna inderster (leieboere) i Byna, og hans yrke er skinnfellmaker. I 1891 bor Anneus og familien på Bynahaugen, en husmannsplass under Byna, de flyttet dit i 1879, og datteren Bergitte ble født der. Anneus er husmann med jord. I tillegg til Anneus sin familie bor også svigermora Beret Johansdatter der. Anneus og Ingeboranna fikk følgende barn:

* Laura Emilie Anneusdatter Bakken f. 10.05.1876 (Byna) g. med Marius Martinussen Balgård f. 1879

* Bergitte Anneusdatter Bakken f. 12.10.1879 (Bynahaugen) d. 1940 g. med Johannes Petersen Trøen f. 21.12.1866 (Elnesvald) d.

1933

* Marie Anneusdatter Bakken f. 24.04.1884 (Bynahaugen) d. 08.01.1968 g. med Ole Martinussen Åkervold f. 20.01.1883 d. 07.01.1957

* Inger Anna Anneusdatter Bakken f. 30.05.1886 (Bynahaugen) d. 11.11.1971 g. med Odin Severin Edvardsen Bratli f. 23.06.1885 (Grensvald) d. 05.05.1972

* Anton Edvard Anneussen Bakken f. 01.12.1891 (Bynahaugen) d. 25.02.1965 g. med Anna Margrete Andersdatter Bjørnmelen f. 28.09.1890 d. 18.07.1984

Anneus blir boende på Bynahaugen fra 1879 til 1898. Da blir Anneus selveier ved at han kjøper en parsell fra Byna. Denne parsellen får navnet Bakken. Delingsforretningen er datert 07.05.1898. Det bør også nevnes at datteren, Laura utvandret 14.06.1911 til Fergus Falls, Minnesota. Mannen, Marius hadde utvandret 05.06.1906 til Underwood, Minnesota, men var kommet tilbake for å hente Laura og sønnen, Arne Balgård f. 1905 over

til USA. Arne ville imidlertid ikke være med over og ble derfor værende igjen hos besteforeldrene. Marius og Laura hadde en heim i Skjördalsskalet før de dro til USA. De fikk to barn til, Marie og Ingolf. Undertegnede traff Marie gift Windom i Elbow Lake i Minnesota i 1979. Datteren, Inger Anna og Odin flyttet først til Kåsa i Ulvillan, og derifra til Bratlia (Fagerlia) i Inn-dalen i 1932.

I 1900 bor Anneus, kona Ingeboranna, barna Inger Anna og Anton på Bakken. Svigermora, Beret Johansdatter f. 1827 bor fremdeles sammen med dem. Anneus blir boende på Bakken til han dør 25.11.1926, men fra 1911 til 1913 er det datteren, Inger Anna som er oppført som eier av Bakken. I 1913 da Bakken blir solgt til lærer Nils Kr. Evjen, er det Inger Anna som skriver under som selger Nils som kjøper. Sønnen Anton Bakken, som senere kom til Innleggshaugen drev også Bakken ei tid før Inger Anna og Odin tok over i 1911. Salgskontrakten er datert 10.03.1913. Etter

På auksjon ca. 1910. Fra v.: Anton Edvard Bakken, Odin Bratli, Marius Balgård, Anneus Bakken, Laura Bakken Balgård, Oluf Klokkehaug (svoger til Anneus), Andrianna Eriksdatter (søster til Anneus), også kalt "Skakk-Andrea". Stående foran Laura, sønnen Arne Balgård.

forlangende fra kjøperen blir det utstedt skjøte fra Anneus til Nils den 26.03.1913. Skjøtet er signert av Anneus Bakken. Dette skulle tyde på at Inger Anna ikke har hatt noe skjøte på eiendommen. Salgssummen er på 1400 kr. Deler av kontrakten er ganske interessant. Sitat:

"Forøvrigt medfølger i handelen hesjeved og kornstaur, gjødsel og endel hesjetraud samt en i størhuset staaende kojeovn, dog skal denne delvis være til Anneus Eriksens benyttelse, saa længe han lever, ligesaa medfølger rørene til komfyren paa kjøkkenet. Ligesaa en del bord, som tidligere har været benyttet til paneling. Kjøperen svarer som kaar til Anneus Eriksen Bakken 1/4 tønne poteter sat i jorden, optaget og bragt i hus, samt røkt og pleie i sykdom og alderdom, herunder indbefattet renlighet av hus og klæder, tillige skal ved sundhugges og indbæres under sykdom som alderdom. Skulde sykdommen komme til at vare i over 3-tre-aar erlægger Anneus E. Bakken for røkt og pleie 80 øre-ottti øre pr. døgn. Anneus E. Bakken har paa levetid eneret til frit brug av kammeret og loftet derover, samt fælles adgang til hovedgangen, adgang til størhus, stabur, vedskjul og kjelder, samt rum i fjøset for 1 smaafe med avfødnings og husrum til høi til denne, desuten adgang til at tage vand i bækken og rum til tørring av skind i udhusene."

Dette sitatet viser at det gjaldt å sørge for at alderdommen ble sikret.

På den tida hadde man ikke det offentlige å stole på når man ble gammel. Det var ikke noe trykkesystem da. De som tok over eiendommer måtte på sin side stå for store forpliktelser. Sitatet ovenfor viser at det ikke var lite som ble krevd av kjøperen, Nils Evjen; men dette systemet fungerte vel bra etter datidens forhold.

Det er ikke så mye man vet hvordan Anneus var som person, men det er fortalt at han var en veldig snill og godslig kar. Han hadde kraftig kroppsbygning og skulle være en "fæling" til slå med ljå. Han var glad i sild, og brukte derfor å kjøpe en stamp sild kvar høst. Anneus hadde også omsorgen for svi-germora, Beret til en gang etter 1920. Fra da av trengte hun mer pleie og kom til Bynahaugen til Pauline og Ole Trøbak, og levde der til hun døde før 1922. Som bigeskjeft drev Anneus som skinnfell-maker, noe som han behersket til fullkommenhet. På sine gamle dager hadde han ei geit som han fora. For fikk han fra et jordstykke som han leide fra Byna. Solveig Haugan forteller at hun husker at Anneus ble litt "sanglin" på sine gamle dager. Han jamret seg litt og syntes litt synd på seg selv, og han var også litt elendig. Han var mye i Bjørstad forteller Solveig. Hun husker spesielt en gang doktor Woll var var der. Flere brukte å komme dit for å bli undersøkt av legen; det gjorde også Anneus. Doktoren fann ut at det ikke var noe som feilte han,

men at han bare var nervøs og gammel. Da sa doktor Woll til han: "Du må ta fram trekkspillet og sjå på sola". Det var det medisinske rådet som doktor Woll ga han, for han ville oppmuntre Anneus til å se lysere på tilværelsen. John J. Haugan forteller at han bar posten til Anneus fra posthuset som på den tiden var i Leirset. På slutten var det Borghild Rotmo som passet på Anneus. Hun var barnebarnet hans, og voks opp hos han. Borghild var en datter som Bergitte hadde før hun giftet seg med enkemann Johannes Trøen. Både Borghild og mannen Lorents Rotmo fra Stamna var hos Anneus og vaka over han og fyra for han da han låg på det siste.

Anneus E. Bakken (1852-1926)

Bergitte Anneusdatter Trøen og datteren Anna som ble gift med Ole J. Haugan.

Bakken del II

av Brit Ness

Bakken

I 1913 skulle Odin Bratli og familien flytte fra Bakken til Kåsen i Ulvilla. Nils Kristian Evjen fikk da tilbud om å kjøpe heimen etter dei. Evjen hadde same året kjøpt eit jordstykke av Kolstad vestre for å sette opp hus, dette jordstykket vart no lagt til Bakken.

Nils Kr. Evjen kom til Volden som lærar hausten 1902, etter å ha teke eksamen ved Levanger lærarskole 1901. Han var fødd i Malvik i 1881. Familien Evjen kom fly-

ttande til Malvik frå Horg i Gauldalen i forbindelse med utbygginga av Meråkerbanen. Faren emigrerte til Amerika før Nils Kr. vart fødd, og familien reiste ikkje etter.

Evjen budde den første tida på garden Volden, der også skolen var. I 1910 vart han gift ned Sofie Green f. 1889, og budde i Green ei tid før han og familien i 1912 flytta til Volden igjen, der dei stelte for Peter etter at Anna døydde.

Etter å ha kjøpt Bakken i 1913,

flytta dei dit. Han starta da ganske snart med å fornya husa der. Uthus vart bygd i 1916, stabbur i 1919, mastue i 1920-21 og nytt bolighus i 1926. Ole Trøbak var byggmeister under oppbygginga. Iver Elnes og Iver T. Kolstad var med og starta opp tømringa av bolighuset, men Iver T. Kolstad tok over og gjorde det ferdig. Tømmer til oppbygginga vart teke frå allmenningen og eigen skog. Paneling innvendig hjalp Evjen til med sjølv. Teikna huset

Marie Evjen

Nils Kristian Evjen

Sofie Evjen

Søskenflokket på Bakken. (ca. 1934-35).
F.v.: Reidun, Olaug, Målfrid, Sverre, Kjellrun, Gunvor og Solveig.

gjorde han også sjølv, og det vart eit hus med særpreg. Det var ein uvanleg byggestil på desse traktene, men det vart eit flott byggverk som raga høgt og fritt oppe på Bakken. Under bygginga av nystuggu budde Evjen og familien i mastua, og Anneus Bakken, som hadde kår der, budde i kammerset sitt på østre enden av gammelstuggu. Da ho vart rive, flytta han inn i mastua og budde der til han døydde same året. Det gamle huset vart kjøpt av Gustav Julnes og flytta til Fossmoen. Det er fortald om Anneus at han var ikkje særleg nøgd med at utsikten til Byna kom bort da nystuggu vart reist. Han var vant til å sjå dit.

I tillegg til lærargjeringa dreiv også Evjen jordsbruk, dei hadde 2-3 melkekyr på heimen, nokre sauer og 3-4 griser for året, som dei hadde over sommaren. I 1927 kjøpte han ein parsell av Byna til tilleggsjord.

Det kom etter kvart fire barn til verda hos familien Evjen, men familielykka skulle ikkje bli lang. I

1918 døydde Sofie frå barna sine, Solveig 7 år, Gunvor 5 år, Kjellrun 2 år og Sverre berre 8 veker gammal. Blindtarmbetennelse var ein farleg sjukdom den gongen, og den lange og smertefulle turen med hestekyss og sidan bil til sjukehuset vart for dryg.

Nils Kr. Evjen vart i 1921 gift på nytt med Marie Langdal f. 1900. Dei fekk også fire barn. Målfrid f. 1922, Olaug f. 1924, Joar f. 1926 og Reidun f. 1928. Men heller ikkje no skulle familielykka få vare lange. Ein i den tida nesten uovervinneleg smittsam sjukdom ramma familien, og Nils Kr. Evjen døydde i 1930 etter eit langre sjukeleie, berre 49 år gammal. Tuberkulosen tok også to av barna, Joar i 1932, 6 år og Olaug i 1938, 13 år gammal.

Unge Marie Evjen vart no åleine med ansvaret for familien og gardsdrifta. Sorg og sjukdom hadde ramma ho umenneskeleg hardt, men som den sterke kvinna ho var, kom ho seg vidare.

Solveig og Nils Kr. Evjen (ca 1919).

I 1947 tok eldste dottera, Solveig, over drifta av heimen. Ho hadde da budd og arbeidd på Verdalsøra sidan 1929, ansatt ved Verdals Samvirkelag. Solveig dreiv småbruket vidare med husdyr heilt fram til 1976, da vart siste oxen seld. Ho budde sidan på Bakken i same hus som stemor si, Marie, fram til 1984, da flytta Solveig til ei leilighet på Verdalsøra der ho bur fortsatt.

Marie Evjen hadde heimen sin på Bakken til etter jul 1988, da flytta ho ned til Verdal aldersheim der ho døydde i april same år, 88 år gammal.

I 1989 vart så Bakken seld til noverande eigar, Magne O. Holmli, som er i full gang med restaureringsarbeid.

Det flotte huset fra 1926 skal få leva vidare. Det skal igjen bli lys på Bakken.

Et Verdalsrim 1760

En vise jeg nu synge vil
om Verdals prestegjæld
om jeg kun træffer lykken til
og gjøre det med held.
Det samme er saa skjøn en ort
som nogen findes kan i nord.
Thi folket fører kjøbstadvis
til deres lov og pris.

Syv mile nord for Trondhjems by
der findes dette gjæld.
Det ligger smukt i læ og ly
forinden høie fjeld.
Syv mile strekker sammen sig
fra vest til øst fuldkommen lig
men tvende mil fra nord til sør
sin hele bredde gjør.

Mod norden har du Sparbu gjæld,
mod vesten Skognen er.
Mod østen er kun idel fjeld
og Jemtlands strækninger.
Mod sør det og indhegnet er
av høie fjelde her og der.
Mod nord er ogsaa Leksdalsvand,
mod vesten sjø og strand.

Fornøylelig du slutte selv
at denne bygden er.
Thi midt igjennem Helgaa elv
fra øst til vest sig skjær.
Den rinder ud fra Være vand
mod vesten stutter den i strand.
Ved denne elv og bygden er
avdelt i tvillinger.

Den samme elv er meget rig
paa laks og aure fisk
den er saa skjøn og nydelig
i kjøken og paa disk.
Grundfossen giver aller mest
og der er laksen aller best
hver jordmons eier er og fri
at bruge fiskeri.

En hel del kvernehuse er
og mange sage der
som alle frem sine renter bær
og aldri stanses der.
Ja vet som i en kjøbstad gaar
ved Øren hvor der huse staar
i snesetal og findes der
kramboder for enhver.

Frugtbare marker ser du der
og jorden jevn og slet
som overflødig grøde bær
og kornet vokser tæt.
Paa mange steder skove staar
hvorav man bord og planker faar
som flødes ned ad Helgaa elv
til eiermanden selv.

Orfugle skydes her paa jagt
en tiur med sin røy.
Her bliver ryper hjerper lagt
som før i luften fløy.
Der skydes ogsaa hare der
og ænder som i vandet er
til føde og fornøjelse
for de indbyggere.

Der tvende kirkesogne er.
Det første Stiklestad.
Det andet navn av Vuku bær
og Halden med pa rad.
En sogneprest og kapelan
som boer paa den slette plan
bestyrer kirkens tjeneste
til enhvers forfremmelse.

Jeg nu den kirke nævne bør
som hovedkirke er.
Paa landet saa jeg neppe før
saa pyntet og som der
ret smukke overbygninger
med maledede historier
som de fornemme sidder paa
naar de til kirke gaa.

Men menighedens stole staar
indlukte med sin dør.
Staffering paa dem alle staar
som herligheder gjør.
Hver søndag og derudi er
en mængde stor av mennesker,
den klædedragt de alle bær
som skikken holdes der.

Mandfolket hvide strømper bær
naar føret bær saa til.
I sorg de sorte kjoler bær,
men ellers alle vil
i blaa-graa kjole pynte sig,
men vesten er foranderlig
den røde, grønne, hvide, graa,
men sjelden bruges blaa.

Kvindfolket kniplingshætter har
paa kammerdugens fest.
Ripper-Katon i huen bær,
et blommet baand dernæst
som maa i nakken hænge ned
med tvende ender som du ved
den høiest mode gaar dog frem
foran at fæste dem.

Ved hovedkirken er opsat
en mindestøtte stor
til tegn at livet haver ladet
Kong Oluf her i nord.
Han lod sit liv av listig fund
og myrdedes av Tore Hund
syv hundred aar er nu forbi
siden dette myrderi.

Tag nu til takke med min sang
Verdals indbyggere.
Skjönt den giver festlig klang
for Verdals sangere.
En anden gang jeg bedre vil
opstemme som mig hører til.
Jeg ønsker eder alle det
som tjenstlig er og ret.

Dette rimet er skrevet av ein prest i Verdal og hev vore trykt i eit jolenr. av "Indherreds Folkeblad" for aar 1900. Gudvor Dillan, Vuku, dotter til kyrkjesonngar M. Dillan, var paa Kolstad i Vuku og heldt smaabornskule fyrrejolsvinteren 1921 og høyrde daa dette rimet og tona av Martin Olaussen Kolstad. Ho skreiv op rimet og lærde tona. Etter denne oppskrifta er denne avskrifta.

Ulviden skule den 20-12-22
Peder Brønstad

E.S. Dette gamle Verdalsrimet skulde av førnemnte prest vera sendt som bygdeskildring i eit brev han skreiv til kjæresten sin aar 1760. Fyrr nemnte Martin Kolstad hadde høyrte mora, Ingeborg syngja denne visa daa han var barn; av henne hadde han lært tona og enkelte vers; daa so visa kom paa trykk i "Inh. Folkbl." gøymde han dette bladet og etter det er Gudvor Dillan si oppskrift.

Med Stor-Per i elgskogen

Av Johannes Overmo

Fram til 2. verdenskrig var jakt og fangst en viktig del av næringsgrunnlaget for folk i utkant-Norge. En dyktig jeger kunne skaffe seg større inntekt pr. dag ved jakt enn ved skogsarbeid, som var alternativet dengang.

Dette skapte en del storjegere med et nærmest legendarisk rykte blant folk, de ble sett opp til med beundring og hadde et visst mystisk skjær over seg. I virkeligheten var de nok bare vanlige mennesker, men de hadde interesse og talent for å sette seg inn i viltets adferdsvaner under ulike forhold, og skaffet seg på den måten de kunnskaper som måtte til for å få tak i mer vilt enn andre.

At de ikke ville fortelle Gud og hvermann om sine kunnskaper er helt naturlig. I og med at fangsten hadde såvidt stor økonomisk betydning var disse kunnskapene den tids "bedriftshemmeligheter".

I dag betyr nok jakta svært lite økonomisk for den enkelte jeger, med de prisene som når ville nok et økonomisk regnestykke for de fleste jegeres vedkommende komme ut med negativt resultat. Men jakta er en kjær hobby for mange mennesker. Den gir en utmerket anledning til å komme seg vekk fra hverdagslivets jag og mas for en stakket stund og føle litt av villmarkens sus. Men de aller fleste av oss må betegnes som fremmedelementer ute i naturen, vi forstår lite av hva som foregår omkring oss.

Men fremdeles finnes det enkelte mennesker som har nedarvet de gamle storjegeres egenskaper, og en av disse er Per Leirset, "Stor-Per", som han kalles blant venner. Bakgrunnen for dette kjæleavnet er at det på nabogården voks opp en annen Per, søskenbarnet Per Sellæg som er noen år yngre. Og i Elnes-

grenda har man tradisjon om Stor-Per og Litj-Per fra dengang brødrene Røsten kom fra Folldalen under gruvedrifta i Malsådalene. I den slekta var det Ola og Per, og hvis den eldste Per var syk når en ny gutt kom til verden og de ikke var sikker på at han kom til å overleve, gav de også den nyfødte samme navn, for tradisjonsnavnet måtte ikke gå ut av slekta. Men han gamle Stor-Per Røsten lurte døden og levde videre han, og slik gikk det til at det kom to brødre med navn Per Røsten hit til Helgådalen i 1860-åra.

Opp gjennom årene har jeg hatt gleden av å være med Per på mange en tur i skog og fjell, og jeg setter stor pris på disse turene. Hjemme i stua er det mange som har langt sikrere teorier om viltets adferd, men det som skiller Per fra mange av oss andre er hvordan han opptrer når en er ute i naturen. Han Per han har en enestående evne til å legge merke til ting ute i naturen, og oppfatter uhyre raskt hva som skjer ut fra enkle lyder og sportegn.

I yngre dager gikk det mest på fuglejakt om høstene. Vi syntes han Per var heldig til å gå seg på rypene oppe i fjellet. Høsten 1976 begynte han å bli med på elgjakt, og etter det er det meste av fritiden om høsten gått med til jakten på "Skogens konge" og det er blitt mindre tid til småviltjakt.

Per har hele tiden vært med på Odd Bjartans jaktlag, og er veteran der sammen med sjefen sjøl. Ellers har det vært litt utskiftninger etter hvert. Da min bror Jon ble med i 1977, fikk også jeg være med og gå litt sammen med dem i helgene, leide elghunden "Driv" og deltok i den sosiale del av jaktlivet. Jeg ble bitt av basillen og fikk i 1984 tak i ei rifle og ble med som medlem i la-

get, uten at dette har ført til noen kraftig reduksjon i elgbestanden i Helgådalen.

Jeg har etter hvert oppdaget at en feit og lat bankmann har små forutsetninger for å bli en god elgjeger. Og fullt utdannet som elgjeger blir man visst aldri, elgen har stadig overraskelser på lager. Ute i elgskogen må du hele tiden forta dine valg. Skal du på post må du legge ruta slik at du ikke støkker bort elg som eventuelt er i terrenget, bare noen meter til siden kan avgjøre om elgen blir oppmerksom på jegeren eller ikke. Tørrkvister er suverene å trampe på for å gjøre elgen oppmerksom på at du er på tur til posten din. Når du er på post, må du helst være stille og oppmerksom hvis det skal komme elg på posten. Og når elgen viser seg må du ganske fort avgjøre om du skal skyte eller ikke og når skuddet skal avfyres. Mulighetene for å gjøre feil er alltid til stede. Hvis du skal drive, kan det at du går på den ene eller den andre siden av en haug bety om elgen går på postene eller stikker seg til side. Som driver er det ikke om å gjøre å gå stille fram, snarere tvert om.

Ellers så er jakttida om høsten ei svært urolig tid for elgen. Det er brunsttid og overgang fra sommer til vinter. Så selv om det i hele tatt ikke hadde vært jegere ute i skogen, ville elgen ha vært urolig. Og med jegere ute over alt, blir det enda mer urolig for skogens konge. Elgoksene er stadig oppmerksomme og i virksomhet på denne tida. De større oksene har sine revir å passe på, og nåde den rival som våger seg for nære. De mindre oksene som ikke har klart å skaffe seg sitt revir er på stadig vandring i håp om å finne en ledig partner, okser som blir kalt "springera" her i Helgådalen. I na-

Jaktlaget samlet. Sittende fra v.: Bjørnar Aksnes og Torbjørn Leirset. Stående fra v.: Brynjar Aksnes, Per Leirset, Edvin Kolstad, Jon Overmo, Odd Bjartan og Annar Grøtting.

turen er disse viktige da de er med å hindre for mye innavl. De kan streife over store avstander og komme inn i nye elgfamilier. "Springeran" er som oftest svært nysjerrige og kan være enklere å lure enn andre elger. Men også storoksene kan finne på det helt utroligste på denne årstida. Spesielt når de har skyssset avgårde en rival og er på tur tilbake til kua, lar de ingenting i terrenget være uundersøkt, og det er nok mang en jeger som har opplevd å få en stor elgokse nesten opp i fanget sitt når en sitter på post. Men som oftest er de store gubbene flinke til å holde seg skjult.

I selskap med ku og kalv er de heller ikke de store kavalierer, de oppfører seg mer som feiginger som lar ku og kalv ta risikoen med å fare først, mens de sjøl kommer litt bak og oftest til sida gjennom kratt og kjerr der han er godt gjemt.

JAKTOPPLEGGET

Det finnes sikkert like mange jaktopplegg som det finnes jaktlag ute. Men en del grunnregler tror jeg følges av de fleste. Elgjakt er langt mer et lagspill enn småviltjakta. Selvsagt kan en enkeltjeger gå seg på og legge ned elg, men som regel er lagspillet det beste. Når elgen ligger der er det i alle fall greitt å være minst to mann. Å slakte en elg alene er ikke så enkelt.

Når man kommer ut om morgenen og skal planlegge dagens jakt, er vær og vind det viktigste å ta hensyn til. Været avgjør hvor elgen

mest sannsynlig står, vinden hvordan drevet skal takes.

På vårt jaktlag bruker vi å diskutere jaktopplegget på demokratisk vis, men når det er tatt ei avgjørelse, så blir den gjennomført. Alle på laget må av sikkerhetsmessige grunner vite hvor hver mann befinner seg i terrenget. Når man har bærbare radioer (Walkie-talkie) så er mulighetene for forandringer underveis mye større. WT-en er et snedig redskap, men den har sine begrensninger, det må være noenlunde åpent skal signalene rekke fram.

Stor-Per bruker sjelden å uttale seg skråsikkert på forhånd, han sier "æ trur vi prøve" det eller det, og som oftest blir meningene hans tilagt stor vekt, det har vist seg så mange ganger at han har rett. En

ting han alltid er omhyggelig med er å ha en såkalt "bakpost". Især hvis vi driver f.eks. i Haverlia, som er nokså vid, så viser det seg at elgen ofte stikker nedover og på været når den blir støkt av driverne.

En utstøkt elg går sjelden strake vegen rett fram, den skifter tempo fra full fart til full stopp for å se bakom seg og undersøke den tverrvender med 90-graderssvinger rett som det er, og ser i hele tatt usikker og tvilrådig ut. Dette utnytter alltid sikre eljegere, de skyter aldri på en elg bakfra, men elgen vil som oftest snu på seg en gang, og da smeller det. Han Per sier: "du hi bestandi ber tid enn du trur". Det er viktig å få inn et godt førsteskudd, senere blir elgen mer og mer skuddhard.

Det verste for en elgjeger er å skadeskyte og ikke få tak i dyret. På Odd Bjartans jaktlag har det gått bra slik, det skyldes nok både hell og dyktighet. Viktigst tror jeg det er at ingen av jegerne føler seg pressa til å skyte uten å føle seg sikker. "Di må tøli å sjå elg, kara", sier sjefen sjøl, det vil si en skal ikke skyte uten videre om en ser elg. Jeg som læregutt i laget føler en trygghet med å ha såvidt erfaring og solide jegere samt en sikker hund på laget. Hvis det skulle hende at en skadeskyter et dyr, og det kan hende hvilken som helst jeger, så er sjansen for å finne igjen og avlive elgen stor.

HUNDEN

En god hund er viktig på elgjakt. Nå er det nok slik at enhver hundei er syns han selv har verdens beste hund. Det viktigste tror jeg er at hund og herre forstår hverandre.

Jack, en god kamerat.

Noen hunder markerer mye tydeligere enn andre, men en mild hund som ikke markerer så hardt kan være mye bedre å gå med i band, særlig hvis man skal skyte. Det brukes mest bandhund på våre trakter. Laushunden kan være effektiv hvis man har store vald å jakte på, ellers blir det ofte jegerne på nabovaldene som får mest glede av laushunden.

Ved dressur eller trening av en elghund tror jeg det er viktig at man får til en klarest mulig ordning med når herren skal være sjef og når hunden skal være det. I aktiv jaktutfoldelse må man gi hunden sjansen til å "ta kommandoen" og lede løpet. Et problem her er små vald, man kommer fort til grensen og må dra hunden av sporet. Dette er aldri populært for hunden, han har ikke den store forståelsen for disse grensene på kartet.

Det er alltid interessant å se hunden i aksjon i skogen. Det er nesen og ørene som er hans fremste våpen, og nesen benytter han til gangs. Han reagerer jo på så mange slags lukter, men det er forskjellig reaksjon etter hva det er. En god hund er flink til å utnytte terrenget og løse sin herre og mester inn på elgen mot været. Ved sporing vil de fleste hunder ikke følge sporene slavisk, men ta beinveger der elgen har tatt sine kroker.

Jeg skal her fortelle fra en del av elgfallene Stor-Per har på si samvittighet, og det er vel da naturlig å starte med 20-spiringen han la ned høsten 1978. Senere er det ikke blitt noen flere med ei slik krone, delvis på grunn av at det ikke finnes så mange av den sorten, og delvis på grunn av at også Stor-Per i størst mulig grad etterlever viltmyndighetenes ønske om å skyte mest mulig ungelg og spare de store ruskene. Per har gjennom årene gått seg inn på mang en elg, en gang var han bare 5 meter fra ei ku på Røsmarka da han kom over en bergskrent og plutselig så rett i maska på kua som sto og beitet på en rogn. Kua ble helt paralisert i flere sekunder, men omsider fikk hun fart på bena. Gjennom årene har han hatt elg på nært hold flere ganger for høsten, men oftest blir det slike dyr en ikke skal ha som kommer og stiller seg til. Det som skiller Per fra i hvert fall en del av oss andre jegerne er at han ikke trenger lang tid på å legge ned en elg selv om situasjonen er vanskelig.

20-SPIRINGEN

I stua i Sør-Elnes henger ei vakker elgkrone med 10 tagger på hver side. Geviret var med på utstilling i

Per med gullkrone si.

Lierne for en del år siden, og ble målt til 310 poeng, og er således ei gullkrone. Den elgen ble felt på Kulslimarkene siste jakt dag i 1978, 16. oktober. Det hadde ikke lyktes å få tak i noen elg på Kulslimarkene ennå, og det var flere mann ute den dagen. De andre hadde gitt opp håpet utpå ettermiddagen og gått ned i bygda igjen, men han Per ville ta enda en tur. Han gikk på været og stilt og rolig som han bruker i elgskogen. Øst for Haugmyra fikk han plutselig se noe som rørte på seg, en elg kom ned en bergskrent og stoppa opp i en liten granklynge. Da gikk han Per ned i knestående og ventet på at elgen skulle komme ut, og etter et par minutter kom han. Jegeren fikk på han ett skudd i lunga, da kasta elgen seg rundt, jegeren sprang fram og fikk avfyrt enda ett skudd med sin Carl-Gustaf-mauser, og storelgen måtte kapitulere. Problemet for Per var ingen ville tro han da han kom ned til Bjartan og ville ha med folk for å hjelpe til å flå. Men det ble da omsider greitt det, blant anna var den gamle storjegeren Harald Haugen med opp til slakteplassen.

15-SPIRINGEN

Høsten 1980 hadde jaktlaget vestre Kverndal almenning. Losjiet hadde vi i Geithevillstuggu, og 26. september opprant med sol og aus-

tavind. Dagen ble derfor åpnet med "indianerjakt" mot været fra morgenen av. Før Sjetthøllåsen ble det samling på en fururabb ned mot Heståa, det skulle være en matbit. Som vi satt der fikk vi plutselig se en elgokse på veg over et myrdrag på andre sida av Heståa, ca. en kilometer fra der vi satt. Oksen var på tur ut av valdet. Per, Terje Reitan og Edvin Kolstad hogg tak i hvert sitt våpen og la på sprang, de fulgte et dalsøkk ned mot Heståa. Vi andre ble igjen for å speide. Da oksen kom på en liten ranke omtrent der grensa går mellom Staten og Værdalsbruket begynte han å tygge på en del busker, etter ei lita stund snudde han og gikk tilbake inn i skogåsen igjen. Da stakk Einar Holmli og Jon Overmo langs Heståa østover for å avskjære han i tilfelle han kom opp i Sjetthøllåsen. Odd Bjartan, hunden Driv og jeg ble tilbake som speidere. Vi fikk snart se Per og Terje komme forsiktig opp fra Heståa, Edvin var gått lenger vest. Terje og Per kom opp til der elgen hadde gått, og såg litt forvirra ut. Vi prøvde å vinke og gi tegn, og snart oppfattet de hvor elgen hadde tatt vegen. Vi såg at de gikk inn til skogåsen, så tok de av seg "låringsene" og la i veg. Etter et lite femminutt kom det en smell, så ble alt stille igjen. Om et drøyt kvarter kom Jon og sa vi måtte samle med utstyret og komme og hjelpe til å flå. Stor-Per hadde lagt ned elgen med ett skudd.

Vi fikk snart høre hvordan framrykkinga hadde gått for seg. De såg på sporene at oksen hadde gått oppover åsen, så de la iver med 30-40 meters avstand og i høyeste beredskap. Så fikk Per se hodet på oksen mellom noen grantrær, han sto på toppen av åsen og såg ned mot jegerne. Han Carl Gustaf kom øyeblikkelig opp i stilling, og skuddet satt der det skulle, midt i hjernen på storoksen. Han Terje sa det hadde gått akkurat ett og et halvt sekund fra skuddet smalt til han såg klovene på elgen som pekte rett opp i lufta. Og da hørte han Per si: "De e greitt, Terje".

Elghodet blir en liten blink å sikte på, og slike skudd er nok ikke å anbefale for andre enn sikre jegerne. Det blir i alle fall ikke ødelagt noe kjøtt av et slikt skudd, eneste aberen var at monteringen av krona ble verre på grunn av at pannebenet var splintra.

15-spiringen slaktes. Fra v.: Odd Bjartan, Terje Reitan, Per Leirset, Edvin Kolstad og Einar Holmli.

"FØLLI HOINNA, DU"

Høsten 1985 jakta vi på Røsmarka. Første periode hadde gått uten at vi hadde vært i kontakt med elg. Om morgenen 10. oktober skulle vi prøve oss igjen, vi kjørte på Sandegga og skulle bære pakningene på Røsvollen. Vi hadde ikke gått så mange hundre meterne før Jack begynte å bli mer ivrig i bevegelsene, og litt lenger fram kom vi på spor etter et elglag som var kommet østfra. Sporene etter kua og kalven var tydelig etter stien, men Jack ville ut til siden, og der hadde oksen gått. Elgene hadde fulgt stien omlag en kilometer før de hadde dreid vestover og inn på Røsmarka. Etter en kort og stillfarende rådslagning ble det enighet om å gå forsiktig til Røsvollen med pakningene først, og så håpe at elglaget hadde stoppa oppe i Svartdalen. Det er ofte at elgen stopper opp der.

Etter å ha spist godt på Røsvollen ble drevet organisert. Edvin, Brynjar og jeg gikk tilbake og posterte langs østsiden av valdet. Jeg husker jeg satt 20 minutter nede ved Haukbecken og venta på at Edvin, som skulle opp til Middagshaugen, var på plass før jeg gikk opp og fant en noenlunde utkikspost. Vi hadde streng ordre om ikke å støkke ut dyrene vestover. Så en halv time senere gikk Odd, Per og Jon med Jack ut langs vestgrensa av valdet for så å spre seg og drive østover. Dette drevet klaffet helt. Edvin hørte snart dunder av elger som kom springende, og kua og kalven kom på godt hold. Men hvor var sjølen? Joda, han kom han også, men adskillig til siden for kua og gjennom skog og kratt. Edvin hadde ei lita glenne

åpen, og hadde våpnet retta mot der. Han såg at skuddet ble for høgt, men hadde inga tid til å rette på dette. Etter at skuddet var avfyrt venta han på driverne, og det tok ikke så lang tid før de var der. Etter ei kort rådslagning gikk de på sporet. Etter skuddet hadde oksen dreidd nordover mens Jack ville østover. Jon var litt i villrede hva han skulle gjøre, men da sa Per: "Følli hoinna, du". Så ble det til det da. Odd og Edvin gikk til høyre og Per til venstre for hundekaren.

Da de kom ned til Haukbekkdalen, fikk Per plutselig se kua og kalven kaste seg over på andre sida, og like etter kom oksen til syne. Han fikk iver ett skudd, oksen snudde rundt, og det andre skuddet gikk rett gjennom hjertet. Oksen var ikke så stor, mellom 180 og 190 kilo, men i sin dødsdøds kamp flertret han grenene av ei middels stor gran et par tre meter oppover stammen før han ble liggende. Det er alvor til krefter i disse dyra. Det er vel tvilsomt om elgene hadde stoppet opp der uten "bremsen" Edvin fikk på oksen oppe i manken.

SYKKELSTYRINGEN

Høsten 1987 hadde laget Svart-hovd almenning, det var første år i en fireårsavtale. Tredje jakt dag, 27. september, opprant bokstavelig talt med kraftig regn og survær. De to første jakt dagene hadde ikke vært oppløftende, det såg ut som om all elgen hadde forlatt valdet. Vi hadde egentlig planlagt en tur rundt Haveren den dagen, men dette var håpløst som været var. Så vi ble sittende å sture i koia litt utover formiddagen, det var liksom ikke den store gnisten i noen. Men omsider

ble det da til at en etter en dro på seg godt med klær og la ut. Jeg skulle gå en tur langs Tveråa og se om det var kommet noen elg inn på valdet fra den leia, husker jeg. Så møttes et par av oss ved Storsteinmyra, og da kom en delegasjon som besto av Odd Bjartan, Per Leirset og sønnen Torbjørn som leide Pia. Vi vart enige om at vi skulle finne oss poster ved Haverlia, så skulle de gå Fæbyvollåsen og til Svarthuvatnet og så drive tilbake mot postene. Så la vi iver hver vår retning.

Det gikk ikke mer enn en 10-minutters tid, så kom det en smell fra Fånetøset. Og ei lita stund senere spraket det i radioen, og Stor-Per sa: "Nu kaim di kaimå og flå, karra. Æ hi lagt ned en fjording hen".

De hadde skilt lag da de nærmet seg åsen. Tobben og Pia skulle gå langs Tveråa, Per gjennom åsen og Odd øst for åsen. Da Per kom ut i snaufeltet i Fæbyvollåsen, skimtet han noe som rørte seg nederst i snaua. Han lurte seg forsiktig fram litt mer, og med sitt skarpe blikk fikk han se ryggen på en elg i en tett granklynge nedfor feltet. Elgen hadde stoppet på ei lita stund der og sett bakom seg, og det skulle han ikke ha gjort. Det var kraftig regn og halvmørkt og tett skog der elgen stod, men likevel såg Per at det var en med "sykkelstyre", og da varte det heller ikke lenge inn på smellen. Elgensprang omlag 50 meter, og der lå han.

LOKKARELGEN

Etter vi var ferdig på Svarthovd høsten 1987 var det fremdeles ikke felt noen elg på Røsmarka, og siste jakthelga skulle vi prøve oss. Lørdag 17. oktober var vi så godt som fullt mannskap, men det var ingen nye tegn til elg på valdet. En del av jegerne hadde ikke anledning til å være med søndag, så det ble Per, Jon og jeg sammen med Jacken som overnatta på Røsvollen.

Søndag 18. oktober 1987 var en enestående vakker høstdag, vindstille og klart solskinn. Han Per var bare opp en vending, så kraup han til køys igjen. Vi hadde kverka ei flaske rom kvelden før, og romen fikk ingen positiv omtale morgenen etter, det var visst en del tømmermenn i aksjon oppi hodet hans Per.

Da vi satt og åt, fikk vi høre smeller fra myrene inn mot Mugdtjønnå, vi var ikke sikker på

om det var hagle eller mauser, men for alle tilfelles skyld tok Jon med seg mauser og hund og gikk ned på myra nedenfor vollen, det er ofte elgen passerer der. Jeg gikk opp til en fin utkiksplass 500 meter opp for Røsvollen for å speide. Ingen elg var å se. Jeg hørte Jon drev å lokka elg ned på myra. Noen dager før hadde Per lokka fram en elg på Svarthovd. Vi hadde hatt en kafferast like vest for Garnesbekkdalen, og før vi skulle gå videre vestover tok Per en serie med lokking. Da vi tok til å gå, kom en halvannaårs elg i full

fart oppover lia imot oss, han var ikke mer enn 20 meter fra oss da han dreide av. Men det var bare kalv vi var ute etter, så elgen var et år for sent ute og fikk gå. Da vi kom ned i Haverlia fikk Jon høre "lokking" igjen og trodde det var Per som drev på. Men så ble Jack så oppmerksom, og snart kom en stor elgokse nedover myra med hodet ned i sporene etter ku og kalv som nylig hadde gått. Oksen stoppa opp bare 20 meter fra mann og hund, før han igjen fortsatte med stutinga si etter kuspolet.

Etter å ha sittet en times tid og koset meg i solskinn fikk jeg se Jon gå tilbake til hytta, og jeg gjorde det samme. Per var fremdeles i senga. Nå ordnet vi oss litt mat, og så gikk jeg ned i skråningen fra Røsvollen og tok til å lokke. Han Jack var med og satt og speidet omkring seg. Men det eneste som kom som følge av lokkinga mi var to korper som kom flygende fra sør, de harket noen ganger som svar. Det begynte så smått å li på ettermiddagen, så jeg rusla tilbake opp til hytta. Da jeg kom dit, sa Jon at han Per hadde gått seg en tur, han skulle gå gjennom "Falstadskogen". Den skogåsen fikk dette navnet mens Terje Reitan ennå var med på laget. Han Jon skaut en ungelg der, elgen ble liggende, men hodet ville ikke falle ned, han skaut skudd etter skudd uten at det såg ut til å gå an å få livet av elgen. Elgen ville ganske sikkert ha levert inn uten flere skudd, men det er da alltid ilt å se et dyr som det fremdeles er liv i.

Da skytinga omsider opphørte og mannskapet samla seg kom Terje, som alltid har gode replikker på lager, med denne kommentaren: "Det henne e nesten som i Falstadsko-

Laget hadde flere år losji i Benumhytta, som ligger idyllisk til.

gen". Og etter den tid har vi kalt åsen for "Falstadskogen".

Nok om det, jeg snudde igjen og gikk ned på myra i tilfelle Per skulle komme med elg. Etter et kvarters tid fikk jeg se Per kom ut på en kolle ut fra skogen, det hadde nok ikke vært noen elg der heller, og satte seg til å lokke. Etter omlag 20 minutters lokking reiste Per seg opp, tok børsa i handa og kom nedover mot Mugda. Plutselig fikk jeg se mellom furuene på andre sida av Mugda at en elg kom i fullt trav med hodet strakt framover rett mot der Per hadde sitti og lokka. Med ett stoppa elgen opp, jeg hørte en smell og elgen stegla og kom i griscalopp mot Mugda. Så kom det et skudd til, og elgen gjorde en kraftig salto og ble liggende med bena i været. "Gjekk e bra?", ropte jeg. "Ja, hehe. Nu må di berre kammå å flå, karra". "Må heint nå meir hainnfeinn føst", sa jeg og la på sprang opp til vollen. Der møtte jeg Jon, han var allerede på veg med sekken på ryggen klar til "å gå til verket".

Da vi kom bort til elgen, sa Per at vi måtte range ut av den så fort som mulig, han var litt skeptisk til det første skuddet som var avfyrt rett forfra. Men det viste seg at vomma var like hel, skuddet hadde splintret de fleste ribbeina på ene sida og gått ut, og bare dette skuddet hadde nok tatt livet av elgen, han kunne kanskje ha gått et par hundre meter før han blødde ihel. Men det andre skuddet var gått rett gjennom hjertet og satte et definitivt punktum for ungelgens liv.

Elgen var en ekte "springar", det var nesten ikke vom på den og ikke noe fett på kjøttet. Vel 180 kilo tung var den. Sola begynte å gå ned bak grantoppene i Seteråsen da vi begynte slaktinga, det var tørt og fint å slakte og kjøttet fikk ei fin hinne da det hang til dagen etterpå. Vi vann akkurat å komme oss ned i bygda før det ble mørkt. På vegen ned fikk vi se sporene etter elgen, den hadde fulgt stien et stykke. Også der hadde den hatt bra fart og løpt målbevisst. Trolig hadde elgen vært i området Trongberga-Bergeilen da Per begynte lokkinga si, og hadde løpt ca. 3 kilome-

ter på jakt etter en rival som nok ikke var slik han trodde.

HALTELGEN

Høsten 1988 såg det også dystert ut første uke. Bortsett fra en dag da et elglag passerte valdet uten at noen av jegerne var akkurat der dyrene for, så var det smått om nye spor. Heller ikke første jakt dag i andre jaktperiode var vi i kontakt med elg.

Andre jakt dag, 11. oktober, var det et lite snølag på marka. Annar og Brynjar var først ute av koia, Brynjar hadde Jack og de skulle gå en tur østover. Edvin og jeg gikk til Tveråa og skulle følge den fram mot Fånettøset. Vi hadde ikke kommet så langt før Brynjar var på lufta over radioen og meldte om ferske elgspor. Omtrent samtidig kom Edvin og jeg over et nytt spor som var kommet inn på valdet fra vest. Etter litt tenking og fundering ble det til at Per og Jon også skulle ut av koia og bli med å undersøke sporene. Det var litt forvirring til å begynne med når det gjaldt å lokalisere hvor elgene hadde tatt vegen, men omsider ble det konstatert at de hadde gått opp i Haverlia. De som hadde ligget lengst måtte ha litt mat først før jakta kunne settes i gang, og Brynjar og jeg som var noenlunde mette ble plassert som utkiksposter mot lia i tilfelle elgene gikk ut.

Etter en halvtimes tid kom så jegerne. Edvin hadde fått i oppdrag å gå opp fra koia og dekke vestsida av åsen, Brynjar skulle postere nedfor koia der elgen ofte bruker å gå,

Halteelgen slaktes. Man kan se den merkelige bakfoten.

jeg som er latest fikk postere ved stormyra nedfor åsen, Annar i nedre kant av storsnaufeltet og Per posterte ved elgstien oppfor storsnaua. Da Per var på plass meldte han fra på radioen, og Jack og Jon gikk på sporet inn i åsen.

Jeg hadde bra oversikt over det hele der jeg satt. Etter ei tid fikk jeg se en flekk oppe i lia som jeg ikke hadde sett der før, i det gamle planfeltet vest for storsnaufeltet. Kikkerten kom opp, og jo da, det var en elg som var på tur opp og øst, imot posten til Per. Jeg kalte da opp han for å gjøre ham oppmerksom på saken i tilfelle elgen gikk rett opp og forbi posten. Jeg såg den blå anorakken til Per der han sto og fulgte med, og det gikk ikke mer enn et minutt eller to før det smalt der oppe. Så forsvant den blå anorakken ei stund, det kom enda en smell, og ei lita stund etter var han på plass igjen. "Kjæm e fleir?" spurte han. Jeg svarte benektende på dette. "Æ hi skøtti en liten fjordingtapp", sa han, "men vi må vel veinnt litte te drivar'n kjæm fram, det ska da vel vårrå enda ein inni den". Det gikk ikke mange minuttene før jeg kunne se den lysegrå rompa på Jacken på veg opp mot Per, og Brynjar sa han skulle hente Edvin og ta med utstyr for slaktinga fra koia.

Det viste seg at denne elgen, som var en halvannaårs okse, hadde et merkelig lår. Per hadde lagt merke til det straks han fikk se elgen, den halta der densprang. Etter det første skuddet snudde den 90 grader og kom langs lia på skrå ned, andre skuddet hadde gått like forbi hjertet, men likevel sprang stakkaren mellom 50 og 60 meter før han stupte.

Det sto en benstump fram av ene låret, og da vi senere parterte slaktet viste det seg at lårbeinet var brutt tvers av, og enden på nedre del var grodd fast til siden på den øvre delen, mens enden av øvre del hadde gnagd seg ut av skinnet på forsiden av låret. Stakkaren hadde nok vært utsatt for ett eller anna som kalv året før, muligens var den et "trafikkoffer".

SJUKELGEN

Høsten 1989 ble jaktlaget utsatt for et merkelig tilfelle, men det er kanskje med og forteller hvor mangfoldig naturen er. Første jakt dag 25. september, var det solskinn og varmt i lufta. Vi hadde tatt et par drev ned på myrene og skulle som et tredje forsøk ta et drev i Haverlia. Brynjar, Edvin og Per skulle postere i østre kant av valdet. Da de kom oppunder Haverlia, fikk de plutselig se ei mager elgku som sto mellom noen bjørker og stura med hodet ned mot jorda, uten å vise noe tegn til å komme seg avgårde og i sikkerhet slik en elg normalt gjør. Jegerne ga seg god tid til å diskutere saken, og de ble enige om at dette måtte være et sykt dyr som det var best å avslutte lidelsene for. Så Per løfta geværet og gjorde kort prosess.

Dyret hadde fullt av kuler i huden og var radmager. Disse kulene viste seg å være en slags virussykdom som kalles fibropapillomatose på fagspråket, de sitter bare i skinnet og er ikke dødelig for elgen og heller ikke skadelig for kjøttet. Kjøttet ble kontrollert av kjøttkontrollen og funnet i orden.

Men hva som gjorde at kua sto slik og stura og ikke flykta som nor-

male elger gjør, det får forbli en gåte. Det varme været kan ha en viss betydning, men ikke alt.

LITLOKSEN

Etter at Annar Grøtting skaut en kalv høgt oppe i Haverlia en ettermiddag med snøbyger og hurvvær, så var det ett voksent dyr igjen på kvoten, og det skulle være en okse. Og det såg lenge mørkt ut for oss når det gjaldt å få tak i en okse. Kyr hadde vi på valdet, blant anna gikk ei ungku forbi tre poster etter hverandre og bare 20 meter fra en av dem. Hun såg på mannen med geværet idet hun rolig rusla forbi, det såg ut som hun hadde god greie på at hun kunne gå trygt.

Vi var i kontakt med en okse også, men den lurte oss. Edvin, Per og jeg skulle postere øst i Haverlia, så skulle Jon med Jack, Brynjar og sønnen Bjørnar, som var med uten våpen, drive. Da de kom et stykke opp for koia, fikk de se en flekk oppe i lia. Fram med kikkertene, og Bjørnar kunne fortelle at det var en elg. Men var det okse eller ku? Bjørnar er en ivrig og flink jeger etter sin unge alder, han har fått en enestående opplæring og oppbaking av sin oldefar Jon Rydning. Han kunne snart fortelle at det var en okse, han såg geviret selv om det ikke var av de største. Karene med våpen la seg ned og sikta, men til Bjørnars skuffelse kom det ikke noe smell. De vurderte holdet til å være for langt, det var nok godt over 300 meter bort til oksen.

Terrenget var slik at det var vanskelig å komme nærmere rett fram. De ble da enige om at Akneskarene skulle gå nedom åsen og hindre at oksen fikk gå ut der, så skulle Jon og Jacken gå høyere og inn på oksen. Men det viste seg at oksen var oppmerksom på jegerne og forsvant inn i åsen. De meldte fra over radioen til oss som var på post hva som skjedde. Men denne elgen kom aldri på postene. Jack og Jon fulgte etter han inn i åsen, men det gikk ikke langt stykket før han hadde slått seg rett opp lia. Snøen var over halvmeteren dyp, men han la i veg rett over snaufjellet. Mann og hund var med helt over toppen, men fant da ut at elgen bare økte forspranget. Jon og Jack gikk en dag senere opp fra Kløvdalen, og kunne da se at oksen hadde gått strake vegen østover, det var nok en ekte "springar".

Så gikk vi på jakt dag ut og dag

inn, og det er ikke fritt for at karene begynte å bli lei av det hele. Vi hadde forresten fått lov til å jakte på Inndal øst også, da jaktlaget der var ferdig. Vi hadde kontakt med en okse der en dag, men var ikke kjente nok på poststedene og oksene lurte seg mellom to av postene våre og forsvant.

Så var vi kommet fram til lørdag 21. oktober. Vi gikk opp fra bygda om morgenen og tok et par drev innover til koia i Haverlia, men det eneste vi såg var en fin rådyrbukk og flere storfugler. Etter å ha bråsså og stekt og fått i oss litt mat var det å gå på et drev i Haverlia, og vi fulgte det vanlige mønsteret, Edvin, Per og jeg skulle postere i østre kant av valdet mens Annar, Jon og Jacken skulle drive. Som vanlig var det og at jeg som lateste mann fikk første posten, nedunder lia, Per i midten og Edvin oppe ved skogsgrensa. Der jeg sto på post hadde jeg en jevn og kraftig vind rett fra det store snaufeltet i Haverlia. Etter omtrent tre kvarters venting fikk jeg se den lyse rompa til Jack og den røde gensen til Jon opp for storfeltet, og en liten halvtime senere spraket det i radioen, driverne hadde kommet fram til postene og ingen elg hadde vært å se, så da var det bare å møtes ved posten til Per. Da vi kom dit holdt Per på sa noen ord som ikke egner seg på trykk om hvalpen han Torbjørn hadde kjøpt, som hadde velta mauseren hans Per og slått baksiktet ut av stilling. Dette ble han Per oppmerksom på da han kom på post, men ved hjelp av kniven hadde han fått sikket på plass igjen.

Så ble det rådslagning om hva vi skulle gjøre. Optimismen var heller minimal. Det ble til slutt enighet om å gå langs grensa mot Krika-berga og så gå på været tilbake til koia.

Da vi kom opp av øvre enden av Troppbekkdalen på myrkanten der, løfta plutselig Jack på hodet og væra mot den tykke åsen rett ned for lia til venstre for oss. Jeg tenkte at der kunne det kul umulig være elg, for været hadde stått rett fra der jeg hadde stått på post i over en time mot denne haugen. Så Jon tok et tak i bandet og Jack fulgte villig med nordover. Men Per tok øyeblikkelig av til venstre bortover myra, og etter hvert spredte også de andre jegerne seg. Jeg gikk fremdeles bak Jon og hunden da det

smalt til venstre for oss. Vi sprang fram for å finne utsiktspunkter, slik vi pleier når det smeller mens vi er i marsj. Snart sprakte det i radioen, og Per sa: "Berre kom kara, det ligg en fjording hen". Og da skal jeg si det vart fart over både hund og karrer. Da vi kom ned til myrkanten sto jegeren med geværet løfta over hodet ved siden av en halvannaår gammel okse.

Så fikk vi høre hvordan dette hadde gått til. Da Per kom til kanten av den øvre myra fikk han se skimten av noe som rørte seg nede i granskogen. Han visste at det var ei stor myr nedafor, og la på sprang nedgjennom åsen. Da han kom ned til myrkanten, fikk han se bakenden på elgen på tur ut av myra på andre sida. Men så snudde elgen sida til,

Torbjørn og Pia.

og da fikk Per se at han hadde "sykelstyre", altså var det okse, og dermed smalt det og oksene staup med det samme etter et ryggskott. Så nok en gang beviste han Stor-Per sine egenskaper som elgjeger. På omkring 150 meter blir en liten elg et ikke alt for stort mål å sikte på, og på frihånd etter en hurtig løpetur på 60-70 meter ville sikkert børsa vært vanskelig å få rolig for noen hver. "De e mykkji plass breidda me elgjen", som Odd Bjartan bruker å si, det er ikke alltid enkelt å treffe. Men Peren han treffer.

Vi ble enige om at jeg skulle bli med Per til koia og hente traktoren og litt mer utstyr samt mat og kaffekjel mens de andre tre begynte slaktinga. Da vi var kommet et stykke snudde vi oss og såg på "arenaen", og jeg sa: "Æ ferstær itj at de kuinn stå elg oppi denn åsa, fer vere sto rett ifrå der æ sto på post i over ein tim oppå haugja den". "Du ska ail-

ler tru at de e nån stass at de itj kaimn stå elg, Johs", svarte Per. Så fortalte han at elgen ofte gir seg i ro hvis han har sikkert vær av folk, da føler han at han har kontroll.

Da vi kom tilbake til slakteplassen var de andre stort sett ferdig med slaktinga, og så kom det ei skikkelig snøbyge, så planen om en kaffekos der ble omgjort. Vi lasta opp og kjørte tilbake til koia. Etter at slaktet var hengt opp i uthuset bar det inn i koia. Humøret blant jegerne var nå et helt anna enn for 3 timer siden, og mens poteta putra og kokte på ovnen gikk lommelerkene jevnt mellom karene, praten gikk lystig og latteren runga i taket, for nå var jakta over også for denne gang, og alt hadde gått bra. Så hva gjorde det da om skallet var vanskelig å få av poteta og at kjøttkaka var vanskelig å treffe på med gaffelen?

MAGRE TIDER

Høsten 1990 ble en heller elgfattig historie for oss i Svarthovd. Selv Stor-Per må kapitulere når det ikke finnes elg på valdet. Riktignok fantes det elg, men det var av feil sort. Vi skulle ha en okse og en kalv, og vi hadde flere enslige kyr på fint hold, men det hjelper jo bare så lite. Såvidt jeg vet har flere jaktlag hatt samme problemet nå i høst, og det spørs om ikke okseantallet er kommet vel så lavt likevel enkelte steder, selv om det er tabu å nevne noe slikt for ekspertene. Hvis det hadde kommet en okse inn på vårt vald i høst, skulle vi ha skutt den, og at dette hadde vært en fornuftig avskytningspolitikk alt mens det gikk nærmest flokkvis av kyr uten kalv, det forstår jeg ikke.

Nok om det. Siste jaktdag skulle vi få være med Asbjørn Leirset & Co i Ramsås/Hoås å jakte i håp om å få til en bedre jaktstatistikk på almenningene. Dette jaktlaget hadde begge kalvene igjen på kvoten, og vi okse og kalv.

Tolv jegere møtte opp, og vi fikk være med sammen med noen av de som var kjente på valdet og postere forskjellige steder rundt Steikpannvola. Så gikk tre mann med hunder som drivere, det var Roar Leirset, Inge Bratli og Per Leirset. Etter ei tid hørte vi at Inge hadde elg med i østlig retning. Men det varte og rakk, og ingen smell var å høre.

Det var finvær og kaldt, og etter ei tid ble postene kalt inn. Svein Sørli hadde sett ei ku i Bård-Erikda-

Klargjøring ved Svarthuvatnet.

len, og hun fikk forlate valdet. Radioen hans Per var ikke helt i orden, det var periodevis ukontakt i antenna, og de andre driverne fikk ikke kontakt med han. Dette skulle vise seg å ha uheldige følger, for de andre driverne fant ut at også oksene var gått ut av valdet, mens Per og Pia da fremdeles var på sporet. Per tok omsider oksene igjen ble Bjartnesvollen og fikk på han et skudd, men det var tjukt der og treffet ble ikke godt nok. Oksene gikk ut av åsen i nordlig retning, og da hadde jegerne beklageligvis forlatt sine poster der. Per braut da av forfølgelsen og fikk omsider kontakt på radioen med oss andre.

Så ble det organisert ettersøk. Så mye mannskap som vi hadde ble det plassert poster rundt om, mens den mest erfarne hunden ble satt på sporet. Det var blod i sporet og elgen hadde gått nordover i retning Tromsdalen.

Fra der Asbjørn Leirset og jeg sto fikk jeg se skimten av elgen på toppen av et stort snaufelt, men jeg såg han bare i et par sekunder og avstanden var omlag 500 meter, så noe sjanse til å få skudd på han hadde jeg ikke. Men vi dirigerte da de som gikk sporet dit, og de fant blodspor der oppe, så det var nok den skadete elgen. Han hadde da gått videre i nordøstlig retning og såg ut til å holde stor fart. Da klokka nærmet seg halv seks ble det så mørkt at det bare var å gi opp.

Etter konferanse med viltneidformann Kjetil Aarstad ble det bestemt ettersøk også dagen etter. Karene gikk på sporet, men det var en god del elg i området, og de kom etterhvert på feil spor og endte ved Bråttåen i Inndalen før de måtte snu. Men på tilbakeveien fant han Jack senga etter oksene ved Rot-

brekka og de hørte han la ut. De fulgte han omlag til Bjøllo-traktene før de igjen måtte gi opp på grunn av mørket.

Også torsdag bar det i veg med mannskaper. Da fant de senga etter oksene ved Korsfuruhaugen omkring middagstider. Oksene var da i følge med ei ku, men de dreide fint forbi alle poster og gikk tilbake til utgangspunktet i Steikpannvola.

Så ble det opphold fredag, men lørdag ble det igjen mobilisering av jegere i håp om å få skutt oksene. Den dagen var vi i kontakt med 8 elger. Først ku og kalv som kom på posten min ved vegenden i Ramsåsen, de kom akkurat der Magnus Julnes hadde sagt at elgen brukte å gå. Jeg fikk først beskjed fra Per over radioen at det kom elg, så hørte jeg en kvist som knakk og hadde våpenet avsikra og skuddklar da elgene kom til syne i skogbandet bare 15 meter fra meg. Jeg forholdt meg helt stille i håp om at han "far sjøl" skulle komme etter, men det var bare disse to. Etter at de ble oppmerksomme på meg, snudde de rolig rundt og forsvant lydløst inn i skogen igjen. Ei trivelig naturopplevelse.

Nok om det, omsider kom Jon og Jack i kontakt med rette oksene. Han var da sammen med ei stor ku, men det såg ikke ut til at noe feilte oksene. Heller ikke denne gang gikk de ut til noen av postene, og da de tok til med andre runden i Steikpannvola, brøt Jon av forfølgelsen.

Så dermed ble det for første gang i Odd Bjartans jaktlags historie en skadeskutt elg som ikke ble felt. Ut fra blodsporene i sengene de to første nettene mener Per at oksene var skutt i "tomrommet" over lungene, men under ryggbeinet, og det er lite trolig at såret kommer til

å hemme han særlig mye.

Så er da enda en jaktsesong over. Elgjakta byr jo tradisjonelt på så mye av både godt og ondt. Ondt på grunn av at kanskje ingenting har skapt så mye ugreier mellom folk som elgjakta. Ellers stødige og avbalanserte folk kan ha røket i tottene på hverandre på grunn av hendelser i elgskogen. Hva er grunnen til dette? Jeg tror en årsak er at det har vært mye tradisjon i å lure ikke bare elgen, men også andre folk forbundet med elgjakta. Og det er ingen som liker å bli lurt, og derfor kan reaksjonen bli overdimensjonert i mange tilfeller. Jeg tror at det med å lure alle nå burde høre fortiden til, det er da langt bedre å spille med åpne kort. At man prøver å lure elgen er en annen sak, det er jo det som gjør jakta spennende.

Men ellers så er jo det meste forbundet med jakta av positiv karkter. I dagens samfunn har vi mennesker godt av å komme ut i naturen og få blodpumpa til å slå litt fortere, jakta er i seg selv spennende og interessant, og det sosiale aspekt så absolutt positivt. Jeg synes at de jaktlagene som bor heime og jakter om dagen går glipp av den koseligste delen av kameratskapet. Det å komme inn til hytta, noen ganger i samla tropp, andre ganger noen fra hver kant, og få dra av seg våte klær og få på seg noe tørt, og så ta en liten konjakkdrum mens poteta putrer på ovnen og karene går gjennom dagens hendelser, det er bare ganske enkelt trivelig. Og om kvelden går så praten om hendelser før om årene i elgskogen, men også om så mange andre tema. Stor-Per liker best å snakke om elgjakt, mens sjefen sjøl, Odd Bjartan, oftest kommer inn på jakta på edlere vilt. I den tida han og Gustav Holmen opererte sammen oppe ved Skjækerfossen like etter krigen så var det visst ikke så mange ungjentene som unngikk å bli "felt", hvis en skal tro det Bjartan forteller.

Høydepunktene på vårt jaktlag var i den tida da Terje Reitan, også kalt Fjellreven, var med. Som miljøskaper er han uerstattelig. Slagferdig som få, humoristisk og med en smittede latter. Så for oss ble det nesten som om kalven datt ut av bjella da han sluttet å være med på elgjakta for en del år siden. Jeg håper han snart er på plass igjen, for han har alltid vært regna som medlem av jaktlaget.

Hilsen til Vera

av Tormod Aarholt

Mitt første møte med denne vakre fjellbygda kom jeg en gang til å nevne litt om for Helgådalsnytt's redaktør. Han mente jeg burde la bladet få noen ord om dette, og det skal jeg herved etterkomme. Jeg gjør det i visshet om at det nok har langt mindre interesse for bladets lesere enn for oss som gjorde turen. Men la nå det være.

Denne turen skjedde i 1958, og hadde igrunnen en spesiell årsak. Inntrøndelag Ungdomssamlag hadde det året sitt årsmøte i Ogndal, med u.l. "Ogna" som arrangør. På årsmøtefesten framførte teaterlaget vårt en komedie, innøvd for anledningen, og det var enighet blant oss aktørene at det var for galt om dette stykket skulle spilles bare en gang, så mye arbeid som var nedlagt. Flere besøkssteder ble diskutert, og plutselig dukket det opp en lys idé, som straks fikk full oppslutning: Hvorfor ikke ta en tur opp til Vera, kombinert med en fin sommertur. Ingen av oss hadde vært der før, og vi visste at de nylig hadde bygd samfunnshus der. Som sagt så gjort. Kontakt ble tatt, og vi var hjertelig velkommen.

Nå hadde nok det beste av sommeren gått før turen kom istand, vi var kommet ut i september, nærmere bestemt til lørdag den 13. Men i det nydelige høstværret ble turen ikke noe dårligere for det.

En noe eldre, 20-seters buss fra Stod kjørte oss, med sjåføren var vi 13 personer, så kom ikke å si at vi var overtroiske! De nødvendige rekvisitter m.v. til stykket fikk vi også plass til i bussen. Så vidt sent på året som dette var så seg mørket på da vi kjørte oppover Helgådalen, og da vi kom til det uforglemmeligste stykket av veien, Djupdalen, var det helt mørkt. Det var den gamle veien der enda, og ei gammel og noe medtatt bru over elva, synes jeg å huske. Sjåføren tok ikke sjansen på å ha passasjerer i bussen over der, så vi fikk oss en fin trimtur før vi var opp bakken på andre sida. Det samme på heimturen morgenen etter.

I Vera ble vi mottatt med kaffe og kveldsmat, og etter å ha rigget opp scena, sminket og kostymert oss, kom vi da også igang med stykket, om enn noe forsinket. Stykket var av de velkjente "Spelstykket for ungdomslag", og igrunnen bannale saker. Det handlet om dommedagsprofetier, der hovedpersonen hadde både ett og annet å svare for, om han ville beskikke sitt bo før dagen kom. Og dette ble han strengt pålagt av kjerlinga, som minnet ham om både det ene og andre som han måtte stå tilrette for. Vi hadde nok tillatt oss å lokalisere stoffet endel, og også krydret det noe med egne, for en stor del improviserte replikker. Slikt var gjerne

fristende i sånne stykker.

Jeg tror jeg tør si at forestillingen ble godt mottatt. Og så var det dans etterpå, som det heter. Musikken ble besørget av ingen ringere enn gamle spelemannsveteraner som Ole Bjørken og Jeremias Storhaug, samt en ungdom som jeg desverre har glemt navnet på.

Vi ogndalingene hadde liksom bestemt oss for ikke å dra heim før sola var oppe, så vi fikk sett bygda. Og det var ingen vansker med å greie det, i selskap med spillemennene og noen andre. Vi holdt det gående en god stund etter at festen var slutt, med reisekaffe og trivelig prat. Åja, noen skrøner også! Da vi kom ut for endelig å ta fatt på heimturen hadde sola kommet over åsene i øst, og la en eventyrglans over småskogen og kjerret langs Strådøla, og videre utover Veresvatnet. Det var uforglemmelig vakkert, et syn som for alltid har risset seg inn i mitt minne. Vi tok oss god tid før vi entret bussen, denne stunda og dette synet ville vi nyte lengst mulig, sammen med vertskapet vårt. Siden har det blitt mange sommerturer til Vera, bygda og folket har alltid vist seg fra sin beste side. Men inntrykket fra denne tidlige, blanke høstmorgen i 1958 står likevel for meg i en egen glans. La dette være en hilsen til den vakre grenda, og til veresbyggene.

Svensk-Strådalen, i dag Østpåmoen

av Reidar Prestmo

Går en i dag over riksgrensa ved Strådalen, kommer en inn på Østpåmoen, som ligger like inn til grensa. Her ser en straks at det har stått hus en gang, rester etter det som en gang var Svensk-Strådalen.

Jens Brønstad har i Huså Bruksarkiver kommet over dette:

"Å Kjolands Afradsland invid Norska Grænselinien finnes ett Nybygg Kallat Strådalen hvilket er uptagit af Norske Mannen Aron Person och Tilståndsbrief lemnat den 26. Juli 1832 af Werkets då varande Forvaltare C. A. Sparrmann, med besittning utan afrad tills vidare och intill afvittring ær föregått. 1842 den 26. Febr. ær nytt contract upgjort med Per Hindriksson som tillbytt sig nämnda Nybygge af dess Svåger Norske Mannen Aron Person - och som nu utfäst sig lemna 1 Lispund Talg eller Smør såsom afrad till Kopparverket, hvilket bør ske hvarje höst och vidtages detta år 1842."

NB:

Afrat = Avgift. Afvittring = Grenseoppgang ? Besittning = Får lov å bo. Lispund = 20 skålpund = 8,5 kg.

Denne Aron Person som nevnes her må vel være den Arnt Pedersen født 1840 i Meråker, gift med Ragnhild Rolandsdatter født 1800 i Meråker. Arnt er da bror av Ole Pedersen gift med Mali Nilsdatter. Ole og Mali har meldt innflytting til Verdal i 1838 og bosatte seg i Strådalen på norsk side. De hadde ingen barn. Arnt og Ragnhild hadde to barn:

Peder født 1826 Beret født 1832 i Skilstugan, død før 1840.

Ar 1833 nevnes Arnt og Ragnhild som faddere i Vuku kirke. De årene Arnt var her må han ha bygget endel hus. I 1839 bygsler han Langåsbakken i Fersdalen. Men her blir oppholdet kortvarig, for alt i 1840 tar familien utflyttingsattest til Landego i Nordland.

Så over til neste beboere: Det er Peder Henriksen født 1787 i Skals-

Svensk-Strådalen, i dag kalt Østpåmoen

tugan, død i Nord-Vera i 1869. Gift med Beret Nilsdatter Evjen født 1796. (Søster til Mali Nilsdatter.) Peder hadde bygsla Langåsbakken i 1819. Peder gikk under navnet Pelle. Det ser ut som at Pelle og Arnt har kastbytta bruk. Første gang en finner disse to nevnt i kirkebøkene er i 1839, da blir sønnen Peder født på Norsk-Strådalen der de er losjerende. En finner denne familien første gang nevnt i de svenske husforhørslistene i 1840.

Disse er da på Svensk-Strådalen: Peder Henriksen f. 1787. Brita Nilsdatter f. 1796. NB! Beret blir til Brita på svensk. Barna: Henrik f. 1816. Peder f. 1827. Marit f. 1834. Petter f. 1839. Benjamin blir født i 1841.

I dag må en stille seg spørsmålet: Hvordan kunne en så stor familie overleve her. Pelle hadde nok med seg noen husdyr fra Langåsbakken. Jakt, fangst og fiske var nok noe av levevegen, men likevel? Pelle og Beret hadde i alt 13 barn og har i dag ei meget stor etterslekt m.a. Ward, Sisselvold og Tronsmo her i Verdal.

Petter og Brita ble på gården i 30 år. 21.9. 1868 har de meldt innflytting til Norge. (Sissilvoll, Vera). Fra da av ble Svensk-Strådalen "reinbeiteland". Siden flyttet det

inn samer her. Sameslekta Krøys var der i mange år. Til gården hørte seter som Peter fikk bygget, Movollen. Setra låg på tungen mellom Sandfjellbekken og Strådøla, på nordre side av bekken, litt over en kilometer fra Grønås. Stortingsmann Johan Støa kalte dette området som bekken kom fra for "Kvelvet i Sandfjellet."

I dag er det lite som minner om at det her har vært seter. Bjørskogen står tett over hele vollområdet. Det eneste en kan finne er rester etter ei støpt murpipe. Per Ward forteller at denne murpipa tilhørte ei jakthytte som vart oppført der setra stod. De som drev jakt fra denne hytta var to karer ved navn Løv og Holm. Denne hytta ble senere flytta til foten av Sandfjellet, der Rutsdalen tar til, og plassert litt opp i lia der.

Nå er det bare rester igjen av denne hytta og. Samme karene hadde også ei jakthytte på norsk side ved Storbekken, som kommer fra Lakavassklumpen. (I nærheten av Storkroken i Strådøla.) Hytta er borte, men området der hytta stod kalles i dag for Løvholm.

Mere om denne ætta fra Svensk-Strådalen finnes i Meråkerboka bind VI del 2, s. 343. Mye av kildestoffet til dette stykket er fra Per Ward og Jens Brønstad.

Ein sprek åttiåring frå Helgådalen

av Arnfinn Berstad

Hans Figenschou

Identitetsmerket er Hans. Han meiner sjølv at det greier seg lenge også i Helgådalsnytt. Det kjem vel helst av at han stikk seg ikkje gjerne fram utan at han er heilt nøydd til det, men er han først det, greier han det og svært godt.

Lengste tida av livet sitt har han levd andre stader i Verdal, men han reknar seg likevel som helgådaling framleis. Livsvegen hans starta på Vestly ved Skjækerfossen. Her var han midt i tjukkaste skogbruksmiljøet. Far hans som kom frå Nord-Norge og hørte til ei kjend handelssekt, var skogassistent på Verdalsbruket, mor hans kom frå Kongsmoen på Høylandet.

Det skal undre oss om ikkje Hans også var inne på tanken om å gå skogsvegen, den yngre broren,

Lorentz, gjorde som kjent det. Men det vart altså lærarskolen og læraryrket.

I 1927 gjekk han Fjellbygds-kolen som da var i Vuku. Året etterpå gjekk han Bakketun Ungdomsskole. Etter fire år på Elverum Lærarskole, der han var ferdig i 1934, hadde han ymse vikarpos-tar i Verdal i tre år. Daglønna var ti kroner, seks dagar i veka. Det var god betaling etter den tids krav, minnest han. Til samanlik-ning hadde ein gardsarbeidar mel-lom ei og to kroner, dagarbeidarar tre - fire kroner.

I 1936 kom det ny skolelov som utvida folkeskolen med 50 prosent. Det førte til oppretting av mange nye lærarstillingar, noko som fekk mykje å seia for dei mange lærarane som var arbeidsle-dige på den tida.

Hans var lærar i Inndal i 16 år og i Vinne i 20 år. Dei siste åra var han også skolestyrar (rektor). Det var ei tid med store omskifte innan skoleverket på mange måtar. Om læraryrket seier han elles at det var moro å vere lærar før, barna vart lite påverka utanfrå, dei hungra et-ter kunnskap og foreldra gjekk inn for at dei skulle lære vanleg folke-skikk.

På lærarskolen vart han kjend med Gudrun frå Stjørdal som også var elev der. Ho vart kona hans. Delvis hadde ho lærarstilling og delvis var ho heimeverande hus-mor. Ho døydde i 1973.

I ledige stunder i ungdomsåra hadde Hans fleire småjobbar på bruket. På den måten fekk han kjennskap til skogsmannslivet på godt og vondt og kom i nær kon-takt med naturen. Det sette utan tvil sine spor, for dei som kjenner 80-åringen i dag, veit at han er fri-luftsmenneske meir enn dei fleste.

Når vintersola skin over snøkvite vidder, må han ut på ski anten i Volhaugen eller på Rørosvidda. Ein skitur frå Skillevatnet ved riksgrensa til Vera kan det også bli om veret er påliteleg og marssola freistar. Dersom han får selskap, men det er ikkje alltid like lett.

Om sommaren er turgåing i Rondane fast post på programmet, likeeins dagsturar over fjellet frå Æsingen til Vera og tilbake. Der har han staka ut sin eigen sti som er meir interessant enn den gamle, ordinære vegleia mellom dei to grendene, på grunn av det flotte utsynet frå fjellet.

Det fjellområdet han er mest glad i, er det rundt Fiskløysingen. Der har han hatt mang ei triveleg stund på molteplukking, fisketurar og rypejakt. Molteturane er fram-leis årvisse.

Etter alderen har han ei helse og eit humør som ikkje mange har maken til. Litt einsamt kan det vel bli av og til, men etter som han bur nær Fritidssenteret, er det lett vint å ta ein tur dit. Dessutan har han ei dottermed familie som bur på Øra. Den andre dottera bur med familie på Røros, så det blir nokre turar dit også for året. Elles er sydenturane både to og tre gonger for året ei kjærkomen avveksling. Lesestoff har han alltid vore glad i og favo-rittbøkene er historiske romanar.

Hans er ein folkeleg og grei mann å omgåast. Han har mange venner, ikkje minst blant gamle elevar og kollegaer frå skolen. I miljøet rundt Fritidssenteret er han som mangeårig medlem av styret og turkomiteen kjend som du-gande planlegger av turar som sen-teret skipar til. I det heile ein mann med ei positiv innstilling til livssi-tuasjonen sin som kan vere eksem-pel for andre pensjonistar.

Året 1990

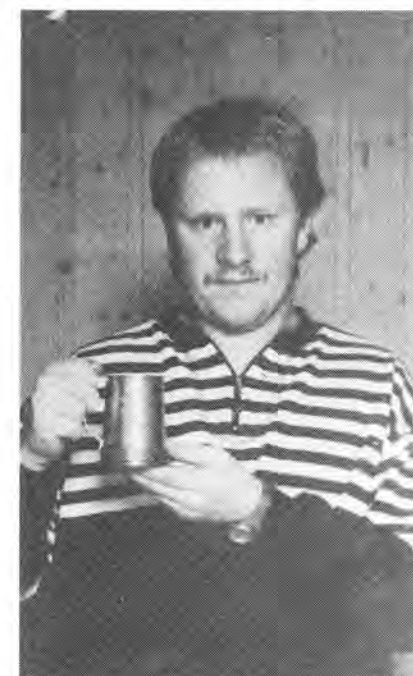
Helgådal IL's prisvinnere 1990

John J. Haugan, HIL's ærespris.

Idar Elnes, Friidrettsbollen.

Morten Green, Fotballkruset.

Tove Svartås, Innsatspokalen.

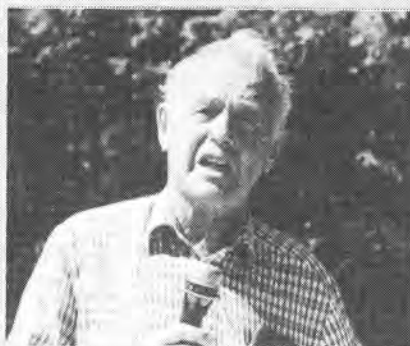
Lillian Bergsmo, Skifatet.

Året 1990

Høytidsdag for Helgådalen

Lørdag 9. juni vil bli stående som en merkedag i Helgådals historie. Laksetrappa i Granfossen ble høytidelig åpnet i nærvær av rundt 800 fiskeentusiaster fra fjern og nær. Framdrifta av anlegget har vært enestående ikke minst takket være den store pådriveren, Eilif Hagen, som med ustoppelig pågangsmot og entusiasme har stått på hele tiden.

Helgådalingene har naturlig nok gjennom hele anleggsperioden fulgt begivenhetene med argusøyne, og diskusjonen har til tider gått veldig høyt om hvorvidt resultatet ville bli tilfredstillende eller ikke. Det er tross alt Nord-Europas lengste laksetrapp. Pessimistene levnet ingen tvil om at her kom ingen fisk til å gå. Optimistene var like sikker i sin sak og var villig til å sette sin ære i pant om det ikke ble vellykket. Det skulle vise seg at de siste fikk rett. Allerede etter et par uker var den første laksen kommet til toppen av trappa, og siden gikk det slag i slag. I løpet av sommeren passerte 100-200 fisk trappa i Granfossen. Selve hovedpersonen, laksen (Salmo Salar), ble under åpninga av trappa ønsket velkommen gjennom en prolog skrevet for anledningen av Lasse Johnson. (Den er gjengitt på bakre omslagsside.)

Eilif Hagen

Skihuset ved Bjartan som ble tatt i bruk i vinter

Fra Veresfestivalen: Glade deltakere i Mini-sjøen, som trosset regn og vind og gjennomførte gode løp. Fra venstre: Marianne Bakken, Eva Beathe Fredriksen og Anette Elnes.

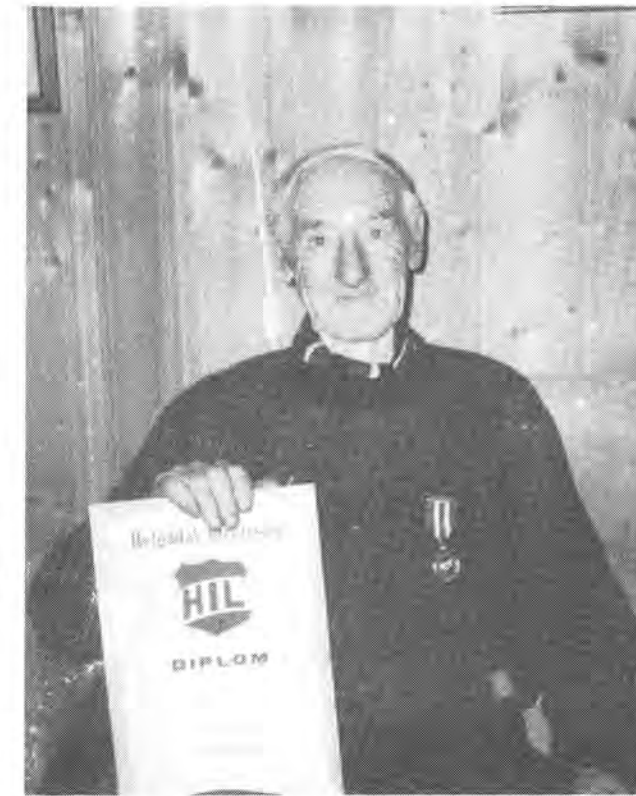

Fra underholdningsgruppas jubileumsarrangement, som ble meget vellykket takket være Lasse Johnson, Ester Storholmen, Målfrid Garli og Hans Rotmo.

Året 1990

Per Ward på samemuseet på Snåsa. Her med en del gjenstander som har donert til museet.

Ole Sagvold ble utnevnt til ærdsmedlem på jubileumsfesten, men var ikke til stede og fikk utmerkelsen senere.

TIL HELGÅDALS NYTT

Det var for oss en stor opplevelse å få anledning til å være med i Helgådal idrettslag store arrangement Veressjøen rundt.

Vi har gjennom mange år deltatt i store idrettskonkurranser både i inn og utland, og vi kan si at dere kan være stolte av arrangementet Veressjøen rundt. Det var meget hyggelig for oss å se den store aktiviteten som er i Helgådal idrettslag. Vi som har drevet med idrett i mange år, vet hva det betyr å holde seg i form. Rammen rundt Veressjøen rundt var helt topp og vil bli husket av oss.

Vi takker for at vi fikk være med å oppleve dette. Med sportslig hilsen

Eldar Hagen

Eldar Hagen

Gunder Gundersen

Gunder Gundersen

Hans Petter Glenne

Hans Petter Glenne

Eirik Berggren

Eirik Berggren

Eilif Hagen

Eilif Hagen

Ulvilla kraftstasjon

Olympia-graset

Graset som skal brukes i bakker, løyper o.l. under olympiaden i 1994 på Lillehammer, kan ha sitt utspring i Vera. Styrkar Foss fra forsøksstasjonen på Kvithammer forteller at han for et år tilbake tok med seg frø av flere grasarter i Vera.

Nå er det en engrapp-art som er aktuell i denne sak. En hardfør stamme fra Anna Olsen. Finfin PR for Vera, hvis graset herifra skulle ta prisen. Men det skal ha flere konkurrenter.

RP

Nybru ved Ulvilla

Gammelt nytt fra Fossnesset

av Grethe Forbregd

Gården omtales fra gammelt av som Grundfoss, Grundfoss sag, Fossnesset og enkelte ganger som Neset. I følge Verdalsboka ble gården brukt av sagmestrene ved Grundfoss sag i Ulvilla. Sagen er nok svært gammel, men det er mer usikkert når selve gården ble ryddet.

I 1627/28 har "sagmester Lars Toresen bygslet to spand i Helle, som mand og kone fradøde". Om dette har sammenheng med Fossnesset, vet jeg ikke, men det kan ha vært den samme Lars Toresen (f. 1609 - d. 1665) som senere var på Vest-Grunnan.

I sine bøker "Reise gjennom en del av Norge" -1772-74, skriver Gerhard Schøning at det "finnes 19 sager i Verdalen, på hvilke er bevilget eller fastsatt årlig at må skjæres 41811 bord". Av sagene omtales Grundfoss sag som den "største og betydeligste".

Fra slutten av 1600-tallet var Anders Jonsen sagmester oppsitter på Fossnesset. I 1723 nevnes at det finnes en plass under gården, hvor det har bodd sagmestre. Det må dreie seg om Saukinn, hvor Anders'sønn Lars senere bosatte seg.

Personopplysninger om Anders Jonsen og hans familie:

A Anders Jonsen Fossnesset 1636-1740 (104 år!)
g1. 1680 (ca.) m. Karen (Larsdr.?) 1656-1718
(Muligens en datter av Lars Toresen V. Grunden.)
g2. 1718 m. Berit Kristensdr. 16..-1735 (ingen barn)

B1. Jens Andersen Lille-Langdal 1680-1740
g.m. Maria Lille-Langdal 168.-1740

C1. Mali Jensdr. Ulvild 1704-1705
C2. Anders Jensen Lillegården 1705-1758 f. i Ulvild
g. 1734 m. Ingeborg Olsdr. (fra Byna)
C3. Jensen f.p. Tangen 1708-1711
C4. Karen Jensdr. Tangen 1711-1711
C5. Mali Jensdr. Tangen 1712-1714
C6. Karen Jensdr. Lillegården 1712-1741 C5 og C6: Tvillinger.
g. 1738 m. Jon Jonsen Lillegården
2 barn som begge døde i 1740/41.
C7. Marit Jensdr. Mælen 1714-1765 f. på Tangen.
g1. 1748 m. Lukas Jons. Mælen 1723-1758
g2. 1759 m. Jon Jacobsen 1734-1786 fra Bjartan

D0. Maria Torkildsdr. 1747-1748
D1.¹. Marit Lukasdr. 1753
G.m. Jacob Vanvik, Ytterøy.
D2.¹. Jon Lukasen Byna 1756-1814

C8. Tore Jensen Kleppen/Haugen 1715-1786 f. på Tangen.
g1. 1739 m. Marit Olsdr. 1710-1749 fra Ørtugen.
g2. 1750 m. Kirsten Larsdr. 1714-1785 fra Jämtland.

D1.¹. Ole Toresen f.på Lille-Langdal 1739-? (g. 1768)
D2.¹. Maria Toresdr. f.på Lille-Langdal 1740-1740
D3.¹. Jens Toresen f.på Lille-Langdal 1742-? (g. 1777)
D4.¹. Ole Toresen f. i Ulvilla 1744- ?
D5.¹. Jacob Toresen f.på Haugen 1748-1761
D6.². Marit Toresdr. Ulvild f.på Haugen 1755-? (g.1785)
D7.². Maria Toresdr. Kluken f.på Haugen 1760-1833 (g.1785)

C9. Ragnhild Jensdr. 1718- f. på Tangen.
C10. Maria Jensdr. Storstad 1720-1720
C11. Ole Jensen 1723- ? f. på Storstad.
g. 1751 m. Guri Olsdr. Storlangdal.
De har antakelig flyttet til Sverige i 1750-åra.

B2. Lars Andersen Saukinn 1682-1772
g. 1719 m. Marit Torkildsdr. Saukinn 1685-1771 (fra Innhaugen)

C0. Hans Larsen 1719-1719
C1. datter. udøpt 1720-1720
C2. Tore Larsen Pynten 1721-1786 f. på Inndal.
g1. 1745 m. Eli Bårdsdr. 1717-1766
d. på Elnesvald.
g2. 1766 m. Marit Olsdr. 1713-1767
d. på Elnesvald.
g3. 1771 m. Anne Olsdr. (enke)

D0. Gjertrud Toresdr. 1741- ?
(mor Ingeborg Olsdr. Kvernmoen)
D1.¹. Marit Toresdr. 1745-? f. i Ulvild
g. 1768 m. Ole Olsen Vest-Grund (Jämt)
D2.¹. Bård Toresen Maritvold 1748-1772 f. på Leirset. (Han druknet.)
D3.¹. Ingeborg Toresdr. 1752- ? f. på Elnesvald.
D4.¹. Lisbet Toresdr. 1754- ? f. på Elnesvald.
D5.¹. Elen Toresdr. Rød 1756-1772
f. på Elnesvald.
D6.¹. Anders Toresen Saukinn 1759-1772

D7.¹. Ellev Toresen Saukinn 1763-1766

C3. Karen Larsdr. Saukinn 1724-1767

C4. Marit Larsdr. Saukinn 1729-1747 f. på Stuskinvald.

B3. Tore Andersen Fossneset 1684-1753

Kirkeboka: "Tore Andersen Fossneset, der den 2. juli falt i elven ved Ulvilden, men levende optaget - døde 6. juli, 69 år."

Under den store nordiske krig var han korporal, men senere sagmester.

g. 1722 m. Siri Olsdr.

Enke etter soldat Ole Sivertsen Kirkestuen (falt i Trondheim.)

C1. Ole Toresen Fossneset 1722-1740

Siri hadde 4 barn i sitt 1. ekteskap med Ole Sivertsen;

døtrene Ingeborg og Susanne, som døde små, og sønnene Ole Olsen Ulvild 1711-1751

Sivert Olsen Ulvild 1714-1772

Disse to sønnene ble gift og bodde en tid på Fossneset. (1737-1745) er de nevnt der i Verdalsboka. ka)

Etter Tores død ble Siri gift for tredje gang med Anders Pedersen fra Sende. Han var da 42 år yngre enn Siri, og etter at hun var død giftet han seg med en datter på Brekken og flyttet dit.

B4. Ole Andersen Inndal vestre 1686-1774

g. 1713 m. Ingeborg Olsdr. Skavhaug (enke)

De flyttet til Inndal omkring 1720.

Ingen barn.

B5. Ingeborg Andersdr. Fossneset 1693-1765

g. 1716 m. Ellev Gudmundsen Fossneset 1695-1743

Fossneset.

Ellev var fra Åsen og sønn av Guri Ellevsdr. (Skrove) og Gudmund Paulsen (fra Røstad i Skogn.)

C0. Gudmund Ellevsen 1715-1715

C1. Anders Ellevsen 1717-1719

C2. Baro Ellevsen Fossneset 1720-1795

g. 1757 m. Marit Børresdr. Fossneset 1733-1814 (fra Årstad)

D1.⁰. Ellev Barosen 1750-1751

Mor: Karen Olsdr. Kulstad

D2.⁰. Karen Barosdr. Molden 1756-d. etter 1816.

Mor: Marit Mogensdr. Midt-Holmen

g. 1779 m. Jon Rasmusen Molden

1749-1814

D3. Ingeborg Barosdr. Levringsvald 1758-1804 f. på Fossneset

g. 1794 m. Jens Johansen

D4. Siri Barosdr. 1763- ?

g. 1805 m. Ole Bentsen

D5. Ellev Barosen Fossneset 1766-1796

D6. Børre Barosen Ulvild 1769-1804

g. 1795 m. Sunni Ellevsdr. Ulvild

C3. Karen Ellevsdr. 1723-1738

C4. Gudmund Ellevsen Fossneset 1733-1816

g. 1767 m. Ingeborg Olsdr. Fossneset 1745-

D1. Ellev Gudmundsen Fossneset, Storstad 1768-1847

Han var gift fem ganger.

D2. Ingeborg Gudmundsdr. Fossneset 1772-1772

D3. Ole Gudmundsen Fossneset 1775-1788

D4. Anders Gudmundsen Fossneset 1777-1781

D5. Mali Gudmundsdr. Fossneset 1783- ?

g. 1807 m. Peder Ingvaldsen

Handletur

Av Paul Jåmås
Illustrasjon Paul Jåmås

Ved Skjækerfossen noen mennesker sto.
De skulle være med bygdas rutebuss no.
Det var både unge og gamle som skulle til
Øra for å handle.

Dette var på forsommeren i nittenhundreogatten.
Den ene passasjeren lettet på hatten.
Junimorgen var varm.
Den andre passasjeren var harm.

Den tredje passasjeren var liten av vekst.
Hun var for den andre en heks.
Fordi hun eide rein som ofte kom på hans heim
og gjorde krøttera klein.

Bonden han kunne ikke dy seg, men sa: at dette var ikke bra.
Du «finnkjerring» har ikke lov til å bo her i dalen - det
blir bare prakk.

Den arme samekona følte seg lita der hun sto.
Hun hørte at de andre lo.
Bussjåføren åpnet døra så alle skulle stige inn - også
for en «finn» som hadde Helgådalen som den dyrebareste skatt
og ikke kunne tenke seg noe bedre sted en juninatt.

Kraftstasjonen, Ulvillen, Værdalen. Foto: Hj. R. Johansen.

Neste års hovedartikkel:

Malså gruver – slitets saga

Oversiktshilde fra Malså gruver. Villaen ned til høyre laboratoriet øverst. Smia til venstre og stallen bak villaen.

Vær hilset

*Vær hilset Kong Salmo, velkommen til oss
vi hilser med stolthet og glede.*

*Vi ventet så lenge, vi kjempet, vi sloss,
men nu er den temmet den stridbare foss,
så vær's 'go stig opp fra kulpen der nede.*

*Om trappa er slitsom og porten er trang
vi vet at du kommer til toppen
med hissige hopp og vårkåte sprang
du gir aldri opp selv om veien er lang,
vi vet du har styrke i kroppen.*

*Her oppe du møter et eventyrland,
en elv som ei finner sin make,
her kan du svømme i krystallklart vann
og gjemme din rogn i blandt småstein og sand,
ja her kan du velge og vrake.*

*I dag vet vi sikkert at seier'n vi får,
i dag kan vi ønske velkommen,
og det vil vi gjøre hver eneste vår
så lenge som TELLUS og verden består
og Helgaa kommer med flommen.*

*Så derfor Kong Salmo vær hilset igjen,
vår glede kan neppe beskrives,
og takk skal de ha de kvinner og menn
som kjempet iherdig og vant litt om senn,
så måtte du, måtte DU trives.*

*Helgådalen i juni 1990
Lasse Johnson*

Europas største laksetrapp-anlegg ble åpnet lørdag 9. juni. Vakkert vær og mye folk var rammen rundt den høytidelige åpningen

*Tre sentrale personer under åpningssermonien. Storfiskerne Jon Rydning (t.v.) og Arnold Kjesbu flankerer formannen i Granfossen As, Eilif Hagen.
Foto: Håvard Elnes*